

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΜΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ, ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Μαριάννα Βλάχου

Επιβλέπων: Κωνσταντίνος Κυρίτσης,
Αναπληρωτής Καθηγητής

Πρέβεζα, Ιούνιος, 2019

FINANCIAL CRISIS AND FINANCIAL SYSTEM

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Πρέβεζα, 27/06/2019

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής
Κωνσταντίνος Κυρίτσης,
Αναπληρωτής Καθηγητής

2. Μέλος επιτροπής
Κωνσταντίνος Καραμάνης,
Αναπληρωτής Καθηγητής

3. Μέλος επιτροπής
Ευστράτιος Κυπριωτέλης,
Λέκτορας

© Βλάχου, Μαριάννα, 2019.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-09 αποτέλεσε σημείο αναφοράς για τον τραπεζικό τομέα παγκοσμίως. Οι ρυθμιστικές αρχές ανταποκρίθηκαν με πιο απαιτητικά πρότυπα κεφαλαίου και ρευστότητας, ισχυρότερη εποπτεία και πιο ρητά πλαίσια για την επίλυση των διαφορών. Το λειτουργικό τοπίο για τις τράπεζες άλλαξε επίσης σημαντικά, αντανakλώντας μια παρατεταμένη περίοδο απομόχλευσης του ιδιωτικού τομέα, χαμηλή οικονομική ανάπτυξη και ιστορικά χαμηλά επιτόκια στις περισσότερες προηγμένες οικονομίες, συνοδευόμενη από μεταβολές στις τάσεις της παγκοσμιοποίησης της πραγματικής οικονομίας. Η παρούσα εργασία μελετά την άποψη 120 Ελλήνων πολιτών για τα αίτια και τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, κατά πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση τα άτομα αυτά και πως το αντιλαμβάνονται. Επίσης εξετάζει την άποψή τους για την πορεία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και κατά πόσο πιστεύουν ότι έχουν επηρεαστεί από την οικονομική αυτή κρίση.

Λέξεις- κλειδιά: χρηματοπιστωτικό σύστημα, οικονομική κρίση, επιπτώσεις

ABSTRACT

The financial crisis of 2007-09 was a benchmark for the banking sector worldwide. Regulators have responded with more demanding capital and liquidity standards, stronger supervision and more explicit frameworks for dispute resolution. The operational landscape for banks has also changed significantly, reflecting a prolonged period of private sector deleveraging, low economic growth and historically low interest rates in most advanced economies, accompanied by changes in the trends of globalization of the real economy. This paper studies the opinion of 120 Greek citizens about the causes and consequences of the economic crisis, how much the economic crisis has affected these people and how they perceive it. It also looks at their views on the course of financial institutions and whether they believe they have been affected by this financial crisis.

Key words: banking system, economic crisis, impacts

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT.....	6
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα	16
1.1 Ορισμός.....	16
1.2 Η δομή του χρηματοπιστωτικού συστήματος.....	18
1.2.1. Το Τραπεζικό σύστημα	18
1.2.2. Η αγορά κεφαλαίου	19
1.2.3. Ενδιάμεσοι χρηματοδοτικοί οργανισμοί.....	19
1.2.4. Η Κεντρική Τράπεζα	19
1.3 Η περίπτωση της Ελληνικής Κεντρικής Τράπεζας- Τράπεζα της Ελλάδος	22
1.4 Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα	24
1.5 Το Τραπεζικό Σύστημα.....	26
1.5.1 Τραπεζικοί κίνδυνοι.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Οικονομική Κρίση	35
2.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά.....	35
2.2 Επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης	36
2.3 Η Μεγάλη Ύφεση του 1929- Η Αμερικανική κρίση.....	38
2.3.1 1929 Το κραχ του Χρηματιστηρίου	38
2.3.2 Τα αίτια της κρίσης.....	40
2.3.3 Η Διεθνής κρίση.....	41
2.3.4 Η κρίση στην Ελλάδα το 1929.....	42
2.4 Η κρίση του 2008.....	43
2.4.1 Η κρίση στις Η.Π.Α	43

2.4.2 Η κρίση των ακινήτων στις ΗΠΑ και η φούσκα των ακινήτων	45
2.4.3 Παγκόσμια Οικονομική Κρίση και Αίτια	47
2.5 Η Οικονομική κρίση στην Ελλάδα	50
2.6 CAPITAL CONTROLS.....	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στο Τραπεζικό σύστημα.....	62
3.1 Οι επιπτώσεις στις θέσεις εργασίας στον τραπεζικό κλάδο	62
3.2 Οι επιπτώσεις στις Τραπεζικές καταθέσεις	64
3.3 Ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών.....	65
3.4 Μη εξυπηρετούμενα δάνεια στην Ελλάδα.....	68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Μεθοδολογία	71
4.1 Σκοπός της έρευνας	71
4.2 Υπόθεση εργασίας -Ερευνητικά ερωτήματα	71
4.2.1 Υπόθεση εργασίας	71
4.2.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	71
4.3 Ερευνητική στρατηγική	72
4.4 Πεδίο μελέτης - Επιλογή δείγματος.....	72
4.5 Ερευνητικό εργαλείο- Συλλογή δεδομένων.....	72
4.6 Τρόπος συλλογής στοιχείων	73
4.7 Στατιστική ανάλυση και επεξεργασία αποτελεσμάτων	73
4.8 Ηθικά ζητήματα	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5°. Αποτελέσματα	74
5.1 Περιγραφική ανάλυση	74
5.2 Ανάλυση συσχετίσεων.....	109
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6°. Συμπεράσματα.....	139
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	143
Ελληνική.....	143
Ξενόγλωσση.....	144

Ιστότοποι.....	148
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	149

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Αξιολόγηση των Ευρωπαϊκών χωρών	32
Πίνακας 2: Θέσεις εργασίας στον Τραπεζικό κλάδο 2011-2018.....	63
Πίνακας 3. Τραπεζικές καταθέσεις (εκατ.€) Δεκέμβριος 2009–2016.....	65
Πίνακας 4. Φύλο	74
Πίνακας 5. Οικογενειακή κατάσταση	75
Πίνακας 6. Ηλικία.....	76
Πίνακας 7. Μορφωτικό επίπεδο	77
Πίνακας 8. Επαγγελματική κατάσταση	78
Πίνακας 9. Κατά την άποψή σας ποιος είναι ο πιο αντιπροσωπευτικός ορισμός για το χρήμα;	79
Πίνακας 10. Πιστεύετε πως όταν εκδίδεται χρήμα πρέπει να ανήκει στο κράτος ή στους ιδιώτες;.....	80
Πίνακας 11. Οι Κεντρικές Τράπεζες των χωρών που ανήκουν στην ΕΚΤ είναι κυρίως ιδιωτικές η δημόσιες;	81
Πίνακας 12. Γνωρίζετε πως η παροχή του χρήματος στην κοινωνία από τη στιγμή της έκδοσής του γίνεται αποκλειστικά μέσω δανεισμού;	82
Πίνακας 13. Πιστεύετε πως όταν εκδίδεται χρήμα πρέπει να παρέχεται ως δανεισμός ή ως κρατικό έσοδο για μισθούς και επενδύσεις;	83
Πίνακας 14. Πιστεύετε πως η εμφάνιση δανειακών κρίσεων σχετίζεται με το γεγονός πως το χρήμα μπορεί να κυκλοφορήσει στην κοινωνία από την στιγμή της έκδοσής του, αποκλειστικά μόνο μέσω του δανεισμού;	84
Πίνακας 15. Γνωρίζετε πως σύμφωνα με τη συνθήκη του Μάαστριχτ, που έχει υπογραφεί από τις Κυβερνήσεις και τα Κοινοβούλια των χωρών της ευρωζώνης της ΕΕ, δεν υπάρχει η δυνατότητα παρέμβασης από τα κοινοβούλια και τις κυβερνήσεις στις αποφάσεις της ΕΚΤ σχετικά με την έκδοση του χρήματος, την προσφορά μέσω δανεισμού και τα επιτόκια;	85
Πίνακας 16. Γνωρίζετε πως οι εμπορικές τράπεζες δημιουργούν το 97% από αυτό που λέγεται λογιστικό χρήμα (γνωστό επίσης ως M1, M2, M3) με λογιστικές εγγραφές, το οποίο μετρείται στο ΑΕΠ ως κυκλοφορούν χρήμα;	86
Πίνακας 17. Πιστεύετε πως ο τραπεζικός κλάδος έχει μεγαλύτερη έμμεση εξουσία στην οικονομία και την κοινωνία απ’ ότι η άμεση εξουσία της πολιτικής ;	87

Πίνακας 18. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;	88
Πίνακας 19. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;	89
Πίνακας 20. Αναφορικά με τα κόκκινα δάνεια πιστεύετε ότι οι περισσότεροι κόκκινοι δανειολήπτες είναι άτομα τα οποία μπορούν να αποπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις αλλά εκμεταλλεύονται τη γενικότερη κατάσταση;	90
Πίνακας 21. Ποια η γνώμη σας για τους πλειστηριασμούς;.....	91
Πίνακας 22. Πού πιστεύετε ότι οφείλεται η μείωση χορήγησης δανείων από τις Τράπεζες;	92
Πίνακας 23. Η δυσκολία δανειοδότησης θεωρείτε ότι δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας;	94
Πίνακας 24. Πιστεύετε ότι κάθε οικονομική κρίση επηρεάζει το τραπεζικό σύστημα της χώρας που την αντιμετωπίζει;	94
Πίνακας 25. Πιστεύετε ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας;.....	95
Πίνακας 26. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;.....	96
Πίνακας 27. Τι γνώμη έχετε για τα capital controls (περιορισμοί κεφαλαίων);.....	97
Πίνακας 28. Πιστεύετε ότι οι ηλεκτρονικές συναλλαγές έπρεπε να γίνουν υποχρεωτικές;	98
Πίνακας 29. Συμφωνείτε με την παρ. 48 του άρθρου 12 του ν.4474/2017 που ορίζει υποχρεωτικά κάθε συναλλαγή ύψους μεγαλύτερο των 500 ευρώ μεταξύ επαγγελματιών/επιχειρήσεων και ιδιωτών να πραγματοποιείται αποκλειστικά μέσω τραπεζών;	99
Πίνακας 30. Πιστεύετε ότι πρέπει να υπάρχει ένα τέλος / χρέωση σε κάθε πληρωμή που πραγματοποιείται στις τράπεζες;	100
Πίνακας 31. Πιστεύετε ότι η χρέωση σε κάθε τραπεζική συναλλαγή γίνεται για να στηριχθούν οι τράπεζες;.....	101
Πίνακας 32. Πιστεύετε ότι η ελληνική κοινωνία μπορεί να υιοθετήσει γρήγορα τις ηλεκτρονικές πληρωμές;.....	102
Πίνακας 33. Πιστεύετε ότι στο μέλλον θα καταργηθούν τα παραδοσιακά μέσα πληρωμής (χρήμα, νομίσματα);	103
Πίνακας 34. Γνωρίζετε τι είναι τα κρυπτο-νομίσματα (bitcoin κλπ);	104

Πίνακας 35. Θα μπορούσατε να εμπιστευτείτε και να χρησιμοποιήσετε ένα ψηφιακό νόμισμα (κρυπτο-νόμισμα όπως bitcoin κλπ) για να πραγματοποιήσετε μία συναλλαγή σας;.....	105
Πίνακας 36. Πιστεύετε πως η κοινωνία σε απότερο μέλλον θα μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς τη χρήση του χρήματος αλλά μόνο με κατάλληλους κανόνες δικαιωμάτων πάνω στα αγαθά και την ατομική ιδιοκτησία;	106
Πίνακας 37. Η Ελλάδα πρέπει να πληρώσει τα χρέη της ή πρέπει να διαγραφούν διότι εμπεριέχουν δόλο και δημιουργούν κοινωνική και οικονομική δουλειά;	107
Πίνακας 38. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;	108
Πίνακας 39. Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση εσάς προσωπικά;	109
Πίνακας 40. Φύλο * Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;.....	110
Πίνακας 41. Φύλο * 22. Πιστεύετε ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας;.....	111
Πίνακας 42. Οικογενειακή κατάσταση * 15. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;.....	112
Πίνακας 43. Οικογενειακή κατάσταση * 16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;	113
Πίνακας 44. Ηλικία * 15. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;.....	114
Πίνακας 45. Ηλικία * 16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;	115
Πίνακας 46. Ηλικία * 23. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;	117
Πίνακας 47. Ηλικία * 35. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;	118
Πίνακας 48. Ηλικία * 36. Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση εσάς προσωπικά;	119
Πίνακας 49. Μορφωτικό επίπεδο * 16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;	121

Πίνακας 50. Μορφωτικό επίπεδο * 20. Η δυσκολία δανειοδότησης θεωρείτε ότι δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας;	122
Πίνακας 51. Μορφωτικό επίπεδο * 22. Πιστεύετε ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας;	123
Πίνακας 52. Μορφωτικό επίπεδο * 23. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;	125
Πίνακας 53. Μορφωτικό επίπεδο * 35. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;	126
Πίνακας 54. Μορφωτικό επίπεδο * 36. Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση εσάς προσωπικά;	128
Πίνακας 55. Επαγγελματική κατάσταση * 15. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;	129
Πίνακας 56. Επαγγελματική κατάσταση * 16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;	131
Πίνακας 57. Επαγγελματική κατάσταση * 20. Η δυσκολία δανειοδότησης θεωρείτε ότι δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας;	132
Πίνακας 58. Επαγγελματική κατάσταση * 23. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;	134
Πίνακας 59. Επαγγελματική κατάσταση * 35. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;	135
Πίνακας 60. Επαγγελματική κατάσταση * 36. Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση εσάς προσωπικά;	137

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-09 αποτέλεσε σημείο αναφοράς για τον τραπεζικό τομέα παγκοσμίως. Έδειξε ένα πρότυπο υπερβολικής ανάληψης κινδύνου και ανεπαρκούς αποθέματος κεφαλαίων και ρευστότητας εντός του κλάδου, καθώς και ελλείψεις στο πλαίσιο της προληπτικής εποπτείας. Οι ρυθμιστικές αρχές ανταποκρίθηκαν με πιο απαιτητικά πρότυπα κεφαλαίου και ρευστότητας, ισχυρότερη εποπτεία και πιο ρητά πλαίσια για την επίλυση των διαφορών. Το λειτουργικό τοπίο για τις τράπεζες άλλαξε επίσης σημαντικά, αντανακλώντας μια παρατεταμένη περίοδο απομόχλευσης του ιδιωτικού τομέα, χαμηλή οικονομική ανάπτυξη και ιστορικά χαμηλά επιτόκια στις περισσότερες προηγμένες οικονομίες, συνοδευόμενη από μεταβολές στις τάσεις της παγκοσμιοποίησης της πραγματικής οικονομίας. Ο έλεγχος των τραπεζών από τα ενδιαφερόμενα μέρη έχει εντατικοποιηθεί, ενώ η τεχνολογία έχει εξουσιοδοτήσει νέους μη τραπεζικούς, αμφισβητίες στις επιχειρήσεις των τραπεζών, αυξάνοντας έτσι την ανταγωνιστική πίεση. Πολλές από αυτές τις τάσεις συνεχίζονται και εξελίσσονται.

Οι τράπεζες ανταποκρίθηκαν στην εμπειρία της κρίσης και του περιβάλλοντος λειτουργίας μετά την κρίση. Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι τράπεζες έχουν επανεκτιμήσει και προσαρμόσουν τις επιχειρηματικές τους στρατηγικές, συμπεριλαμβανομένων των σχεδίων ανάπτυξης, των θέσεων ισολογισμού, των βάσεων κόστους, των οργανωτικών δομών, του πεδίου δραστηριοτήτων και της γεωγραφικής παρουσίας. Οι προσαρμογές επηρέασαν επίσης τις λιγότερο ορατές πτυχές της επιχείρησής τους, συμπεριλαμβανομένων των πρακτικών διακυβέρνησης και διαχείρισης κινδύνου.

Υπό το πρίσμα των σημαντικών αλλαγών στον τραπεζικό τομέα κατά την τελευταία δεκαετία, η Επιτροπή για το Παγκόσμιο Χρηματοπιστωτικό Σύστημα (CGFS) καθιέρωσε μια ομάδα εργασίας για την εξέταση των τάσεων των τραπεζικών επιχειρηματικών μοντέλων, των επιδόσεων και της διάρθρωσης της αγοράς και την εκτίμηση των επιπτώσεών τους στη σταθερότητα και την αποτελεσματικότητα τραπεζικές αγορές. Η αξιολόγηση των επιπτώσεων των αλλαγών μετά την κρίση για τη σταθερότητα και την αποδοτικότητα των τραπεζών απαιτούσε την εστίαση σε εξελίξεις σε επίπεδο συστήματος πέραν εκείνων για τα επιμέρους ιδρύματα.

Η παρούσα εργασία μελετά τα αίτια και τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, πώς επηρέασε τα άτομα και πώς αυτά το αντιλαμβάνονται. Επίσης εξετάζει την άποψή τους για την πορεία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και κατά πόσο πιστεύουν τα έχει επηρεάσει η οικονομική αυτή κρίση.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας αναλύεται το χρηματοπιστωτικό σύστημα και οι έννοιες που σχετίζονται με αυτό. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η οικονομική κρίση και το πώς καταλήξαμε στην κρίση του 2008, ενώ το τρίτο κεφάλαιο αναλύει της επιπτώσεις της κρίσης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη μεθοδολογία της παρούσας έρευνας, ενώ στο πέμπτο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα και στο έκτο τα συμπεράσματα της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα

1.1 Ορισμός

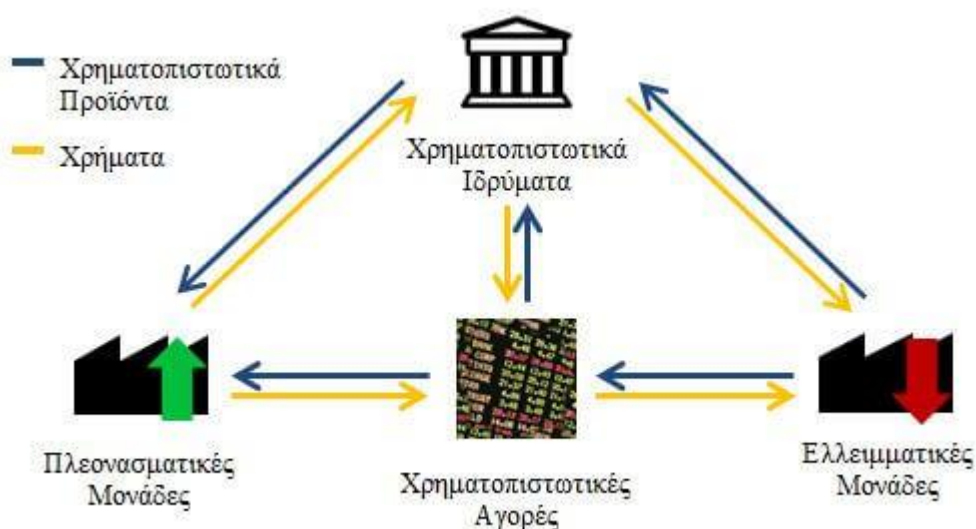
Σε μια οικονομία, οι συμμετέχοντες οι οποίοι είναι οι επιχειρήσεις, τα νοικοκυριά και το δημόσιο, πολλές φορές ξοδεύουν περισσότερα χρήματα από όσα εισπράττουν δηλαδή κάποιες φορές τα έξοδά τους υπερβαίνουν το εισόδημά τους και άλλες φορές το αντίθετο, με αποτέλεσμα να εμφανίζουν στο τέλος του χρόνου πλεόνασμα ή έλλειμμα αντίστοιχα των εισοδημάτων τους.

Εκείνοι που καταφέρνουν να εμφανίσουν πλεόνασμα τους συμφέρει να αξιοποιήσουν τα πλεονασματικά τους κεφάλαια και να μην τα διατηρούν αδρανή, αλλά να τα δανείζουν, με σκοπό να αποκομίσουν έτσι μια επιπλέον αμοιβή (τόκο), ενώ εκείνοι που θα εμφανίσουν έλλειμμα πρέπει να αναζητήσουν τα απαραίτητα κεφάλαια για να το καλύψουν. Με αυτόν τον τρόπο υφίσταται στην οικονομία μια ανταλλαγή κεφαλαίου και χρηματικών αναγκών η οποία είναι αμοιβαία, από τις πλεονασματικές μονάδες στις ελλειμματικές μονάδες. Το κρίσιμο ζήτημα όμως, με ποιόν τρόπο θα πραγματοποιηθεί αυτή η συγκεκριμένη μεταφορά. Συγκεκριμένα, επειδή δεν είναι εύκολο κάθε πλεονασματική οικονομική μονάδα (επιχείρηση, νοικοκυριό ή και το δημόσιο) να κάνει έρευνα αγοράς ώστε να διερευνήσει σε ποιες οικονομικές μονάδες υπολείπονται κεφάλαια και σε ποιες πλεονάζουν, να συμπέσει δηλαδή το ύψος του προσφερόμενου και του ζητούμενου κεφαλαίου αλλά και η επιθυμητή διάρκεια της συναλλαγής και να εξασφαλιστεί η εμπιστοσύνη μεταξύ των οικονομικών αυτών μονάδων ώστε να τηρηθούν οι όροι που συμφωνήθηκαν στο στάδιο αυτό της μεταφοράς των χρημάτων, συμμετέχουν συχνά και οι τράπεζες, τα χρηματιστήρια, τα διάφορα τραπεζικά προϊόντα κτλ, τα οποία με τα διάφορα χαρακτηριστικά και τις υπηρεσίες τους βοηθούν στην αντιμετώπιση των παραπάνω ζητημάτων. Το σύνολο αυτών των τραπεζών, χρηματιστηρίων και τραπεζικών προϊόντων τα οποία αποκαλούνται χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, χρηματοπιστωτικές αγορές και χρηματοπιστωτικά προϊόντα αντίστοιχα, αποτελούν αθροιστικά αυτό που τελικά ονομάζουμε Χρηματοπιστωτικό Σύστημα.

Για την αποτελεσματική κατανομή και συγκέντρωση των κεφαλαίων μιας οικονομίας, το χρηματοπιστωτικό σύστημα δημιουργεί κατ' αρχάς χρηματοπιστωτικά

προϊόντα. Τα προϊόντα αυτά εισέρχονται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα μέσω των χρηματοπιστωτικών αγορών. Τελικά η συναλλαγή (η μεταφορά κεφαλαίων) πραγματοποιείται είτε μεταξύ του αποταμιευτή και του δανειζόμενου στις αγορές (άμεσα) είτε μέσω των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (έμμεσα). Στο ακόλουθο σχήμα, φαίνεται το χρηματοπιστωτικό σύστημα σε μία απλοποιημένη μορφή του¹.

Σχήμα 1: Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα

Πηγή: Οικονομικά της Καθημερινότητας, Χρηματοπιστωτικό Σύστημα, διαθέσιμο online: <https://www.dailyeconomics.gr/oikonomikoi-oroi/xrimatopistwtiko-sustima>

Με άλλα λόγια, ένα Χρηματοπιστωτικό (ή Χρηματοοικονομικό) Σύστημα αποτελείται από αγορές και θεσμικές μονάδες οι οποίες έχουν στόχο να κινητοποιήσουν κεφαλαία αλληλοεπιδρώντας, με σκοπό να πραγματοποιηθούν επενδύσεις και να παρέχουν διευκολύνσεις, συμπεριλαμβανομένων και των συστημάτων πληρωμών, για χρηματοδότηση της εμπορικής δραστηριότητας.

¹ Οικονομικά της Καθημερινότητας, Χρηματοπιστωτικό Σύστημα, διαθέσιμο online: <https://www.dailyeconomics.gr/oikonomikoi-oroi/xrimatopistwtiko-sustima>

Ο ρόλος των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στο σύστημα είναι κατά κύριο λόγο ενδιάμεσος μεταξύ αυτών που κατέχουν τα κεφαλαία και εκείνων που χρειάζονται κεφάλαια και συνήθως περιλαμβάνει τη μετατροπή και τη διαχείριση του κινδύνου. Ιδιαίτερα για έναν καταθέτη, ο κίνδυνος αυτός προκύπτει από το ρόλο του καθώς οι υποχρεώσεις του είναι συνήθως βραχυπρόθεσμες (για παράδειγμα καταθέσεις όψεως), ενώ τα περιουσιακά του στοιχεία έχουν μεγαλύτερη διάρκεια και συχνά είναι μη ρευστοποιήσιμα (για παράδειγμα δάνεια). Οι χρηματοπιστωτικές αγορές παρέχουν μία ομάδα εντός της οποίας μπορούν να υπάρχουν οικονομικές αξιώσεις που διαπραγματεύονται σύμφωνα με τους καθιερωμένους κανόνες συμπεριφοράς και μπορούν να διευκολύνουν τη διαχείριση και τον μετασχηματισμό του κινδύνου. Επίσης, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον προσδιορισμό των τιμών της αγοράς.

Στο πλαίσιο ενός χρηματοπιστωτικού συστήματος, ο ρόλος των καταθετών είναι κεντρικός. Συχνά παρέχουν μια βολική θέση για την τοποθέτηση και το δανεισμό κεφαλαίων καθώς είναι πηγή ρευστών περιουσιακών στοιχείων και κεφαλαίων για τα υπόλοιπα μέλη της οικονομίας. Έτσι, οι αποτυχίες των καταθετών μπορεί να έχει σημαντικό αντίκτυπο στις δραστηριότητες όλων των άλλων χρηματοπιστωτικών και μη χρηματοπιστωτικών οντοτήτων και στην εμπιστοσύνη και τη λειτουργία του οικονομικού συστήματος στο σύνολό της. Αυτό κάνει την ανάλυση της υγείας και της ευρωστίας των καταθετών, κεντρικής σημασίας σε οποιαδήποτε αξιολόγηση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος².

1.2 Η δομή του χρηματοπιστωτικού συστήματος

Στο ένα άκρο του χρηματοπιστωτικού συστήματος βρίσκεται το τραπεζικό σύστημα και στο άλλο άκρο η αγορά κεφαλαίου. Στο μέσον βρίσκονται διάφοροι οργανισμοί συλλογικών αποταμιεύσεων.

1.2.1. Το Τραπεζικό σύστημα

²International Monetary Fund, *Financial Soundness Indicators*, (2006), διαθέσιμο online: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/fsiFT.pdf>

Οι τράπεζες και το τραπεζικό σύστημα κατέχουν δεσπόζουσα θέση στο σύστημα χρηματοδοτικής διαμεσολάβησης αποτελώντας μάλιστα τον πιο παραδοσιακό τύπο ενδιάμεσου χρηματοδοτικού οργανισμού. Το τραπεζικό σύστημα έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί συγκεντρώνει τον κύριο όγκο των αποταμιεύσεων και καλύπτει τις περισσότερες δανειακές ανάγκες των ιδιωτών και του δημόσιου τομέα. Τον πρωταρχικό ρόλο στο τραπεζικό σύστημα κατέχει η Κεντρική Τράπεζα. Το τραπεζικό σύστημα περιλαμβάνει τις εμπορικές τράπεζες και τις επενδυτικές τράπεζες .

1.2.2. Η αγορά κεφαλαίου

Η κεφαλαιαγορά, ως σύστημα χρηματοδοτικής διαμεσολάβησης, έχει ποσοτικά μεγαλύτερη σημασία στις αγγλοσαξονικές χώρες και μικρότερη στον ευρωπαϊκό χώρο. Η σημασία της κεφαλαιαγοράς συνήθως αυξάνεται με την άνοδο του επιπέδου ανάπτυξης της κάθε οικονομίας. Η κεφαλαιαγορά αποτελείται από εταιρείες επενδύσεων χαρτοφυλακίου και εταιρείες αμοιβαίων κεφαλαίων, οι οποίες είναι τα θεσμικά χαρτοφυλάκια” της και από το χρηματιστήριο.

1.2.3. Ενδιάμεσοι χρηματοδοτικοί οργανισμοί

Οι ενδιάμεσοι χρηματοδοτικοί φορείς είναι “οργανισμοί συλλογικών αποταμιεύσεων” οι οποίοι καλύπτουν ανάγκες του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα και συγκεντρώνουν παράλληλα μεγάλο μέρος των ιδιωτικών αποταμιεύσεων. Στους οργανισμούς συλλογικών αποταμιεύσεων περιλαμβάνονται οι εταιρείες ιδιωτικών ασφαλίσεων και τα ασφαλιστικά ταμεία³.

1.2.4. Η Κεντρική Τράπεζα

Μια κεντρική τράπεζα μπορεί γενικά να ορίζεται ως ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα υπεύθυνο για την επιτήρηση του νομισματικού συστήματος ενός κράτους ή μιας

³ Κορλίρας Π. Α.,“Η Κεντρική Τράπεζα” (Κεφάλαιο 5.6), Νομισματική Θεωρία και Πολιτική, Εκδόσεις Ε. Μπένου, (Αθήνα,2006)

ομάδας κρατών με στόχο την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης χωρίς πληθωρισμό.

Οι κύριες λειτουργίες μιας κεντρικής τράπεζας μπορούν να αναφερθούν ως εξής:

1) Η κεντρική τράπεζα ελέγχει την έκδοση χαρτονομισμάτων και νομισμάτων. Συνήθως, η κεντρική τράπεζα έχει το μονοπώλιο της έκδοσης, αν και αυτό δεν είναι απαραίτητο όσο η κεντρική τράπεζα έχει την εξουσία να περιορίζει το ποσό των ιδιωτικών εκδόσεων χαρτονομισμάτων και κερμάτων.

2) Έχει τη δύναμη να ελέγχει το χρηματικό απόθεμα των τραπεζών, καθώς και τον έλεγχο είτε άμεσα είτε έμμεσα, στον εφοδιασμό χρημάτων.

3) Μια κεντρική τράπεζα πρέπει επίσης να ελέγχει τους μη τραπεζικούς χρηματοπιστωτικούς ενδιάμεσους που παρέχουν πίστωση.

4) Η κεντρική τράπεζα θα πρέπει να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τα σχετικά εργαλεία και μέσα νομισματικής πολιτικής προκειμένου να ελέγξει:

α) την πιστωτική επέκταση

β) την ρευστότητα

γ) την προσφορά χρήματος μιας οικονομίας.

5) Η κεντρική τράπεζα θα πρέπει να επιβλέπει τον χρηματοπιστωτικό τομέα προκειμένου να αποτρέψει κρίσεις και να ενεργεί ως δανειστής έκτακτης ανάγκης έτσι ώστε να προστατευτούν οι καταθέτες της, την αποτροπή της μαζικής απόσυρσης πανικού και την αποφυγή της βλάβης στην οικονομία που προκλήθηκε από την κατάρρευση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

6) Μια κεντρική τράπεζα ενεργεί ως τραπεζίτης της κυβέρνησης. Διαθέτει την τράπεζα της κυβέρνησης λαμβάνει υπόψιν και εκτελεί ορισμένες παραδοσιακές τραπεζικές συναλλαγές για την κυβέρνηση, όπως οι καταθέσεις και ο δανεισμός. Ως τραπεζίτης στην κυβέρνηση διαχειριστεί το εθνικό χρέος της χώρας.

7) Η κεντρική τράπεζα ενεργεί επίσης ως επίσημος αντιπρόσωπος της κυβέρνησης στην αντιμετώπιση όλων των θεμάτων χρυσού και συναλλάγματος. Τα αποθεματικά της κυβέρνησης ο χρυσός και το συναλλάγμα βρίσκονται στην κεντρική τράπεζα.

Μια κεντρική τράπεζα, κατά καιρούς, παρεμβαίνει στις αγορές συναλλάγματος υπό την αιγίδα της κυβέρνησης προκειμένου να επηρεαστεί τη συναλλαγματική αξία του εγχώριου νομίσματος⁴

Η χάραξη νομισματικής πολιτικής και η παροχή δανείου έκτακτης ανάγκης αποτελούν τις κύριες λειτουργίες μιας κεντρικής τράπεζας.

Με βάση την κοινή λογική η νομισματική πολιτική θα πρέπει να διεξάγεται από μια ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα - δηλαδή μια κεντρική τράπεζα, η οποία είναι ανεξάρτητη σε μεγάλο βαθμό από οποιαδήποτε πολιτική παρέμβαση.

Η ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας (Central Banks' Independence CBI) συνιστάται κυρίως στη συμπεριφορά της νομισματικής πολιτικής, αφήνοντας κατά μέρος άλλες σημαντικές λειτουργίες κεντρικής τράπεζας, όπως π.χ. του δανειστή έκτακτης ανάγκης, την επίβλεψη των συστημάτων πληρωμών, την διαχείριση των συναλλαγματικών αποθεμάτων και το μονοπώλιο στην έκδοση ομολογιών.

Υπάρχουν επιχειρήματα για την ανεξαρτησία, το οικονομικό και το πολιτικό επιχείρημα. Το οικονομικό επιχείρημα περιγράφει το φόβο ότι η κυβέρνηση και το κοινοβούλιο θα μπαίνουν στον πειρασμό να υποκύψουν στις νομισματικές επεκτάσεις για να καλύψουν τις οικονομικές τους ανάγκες αγνοώντας τους κινδύνους και τις ζημιές του πληθωρισμού.

Το πολιτικό επιχείρημα: Μια ανεξάρτητη τράπεζα, που λειτουργεί χωρίς να λαμβάνει υπόψη την πολιτική της Κυβέρνησης, μπορεί να είναι εγγυητής της συνεχιζόμενης πολιτικής σταθεροποίησης.

Οι πολιτικοί τείνουν να εστιάζονται στο εγγύς μέλλον και υπόκεινται στις πιέσεις της κοινής γνώμης και των ομάδων ειδικών ενδιαφερόντων και τείνουν να παρουσιάζουν μια πληθωριστική μεροληψία όταν πλησιάζουν οι εκλογές. Επίσης, οι πολιτικές αρχές ενδέχεται να έχουν συμφέρον να διατηρήσουν την CBI καθώς τους επιτρέπει να κατηγορούν την κεντρική τράπεζα για αντιλαϊκές πολιτικές.

⁴ B. Casu, C. Girardone, P. Molyneux “ Introduction to banking” (2006)

Όλα αυτά τα επιχειρήματα (οικονομικά και πολιτικά) απορρέουν σε ένα: το σημερινό κέντρο CBI σχετικά με το πως οι μη πολιτικές, μη κομμουνιστικές θέσεις της κεντρικής τράπεζας μπορούν να συμβάλουν στην αξιοπιστία και τη μακροχρόνια προσοχή μιας νομισματικής πολιτικής που εστιάζεται στη σταθερότητα των τιμών⁵.

1.3 Η περίπτωση της Ελληνικής Κεντρικής Τράπεζας- Τράπεζα της Ελλάδος

Η Τράπεζα της Ελλάδος, η κεντρική τράπεζα της χώρας με έτος ίδρυσης το 1927, ξεκίνησε να λειτουργεί τον Μάιο του 1928, σύμφωνα με την απόφαση της τότε Κοινωνίας των Εθνών (πρόδρομος του ΟΗΕ). Έως το 2002, το έτος που η χώρα εισήχθη στο ευρώ, η Τράπεζα της Ελλάδας είχε το αποκλειστικό δικαίωμα έκδοσης του εθνικού νομίσματος. Σήμερα αποτελεί μαζί με τις άλλες κεντρικές τράπεζες της ζώνης του ευρώ, τους αποκλειστικούς μετόχους της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και αποτελεί μέρος του συστήματος των κεντρικών τραπεζών των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μαζί με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Συνθήκη του Μάαστριχτ). Έκτοτε και μετά, η Τράπεζα της Ελλάδος συμβάλλει στο να επιτευχθούν οι στόχοι και οι επιδόσεις του Ευρωσυστήματος ώστε να καθοριστεί και να εφαρμοστεί η νομισματική πολιτική στη ζώνη του ευρώ. Η Τράπεζα της Ελλάδος έχει την ευθύνη της διασφάλισης της σταθερότητας του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος και της εφαρμογής της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος στην Ελλάδα.

Αντίθετα με ότι πιστεύουν οι περισσότεροι και με ότι θα θεωρούταν πιο συμφέρον για τη χώρα, η Τράπεζα της Ελλάδος είναι μια Ανώνυμη Εταιρεία που είναι εισηγμένη στο Χρηματιστήριο Αθηνών και όχι ένας δημόσιος οργανισμός. Είναι μια πλήρως ιδιωτική πολυμετοχική επιχείρηση, η οποία διανέμει στους μετόχους της κέρδη, με προκαθορισμένο ποσοστό μερίσματος (12%) επί των ετήσιων κερδών (άρθρο 71 του καταστατικού της). Στην πραγματικότητα, ως νομικό πρόσωπο, δεν

⁵ Vaizidou Revekka “The Evolution of Banking System in Greece after 1975” (2009), Dissertation thesis by Vaizidou Revekka, διαθέσιμο online: https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/13875/1/Vaizidou_Msc2009.pdf

υποχρεούται στην καταβολή κανενός φόρου ή τέλους υπέρ των δημόσιων εσόδων. Έτσι, το κράτος έχει λάβει πλήρη φορολογική απαλλαγή σε μια κερδοσκοπικού χαρακτήρα ανώνυμη ιδιωτική επιχείρηση. Επίσης, το γενικό της συμβούλιο, η διοίκησή της καθώς και όλα τα όργανα της Τράπεζας δεν λαμβάνουν οδηγίες και κατευθύνσεις από την Κυβέρνηση ούτε από τα άλλα πολιτικά όργανα ή οργανισμούς όπως περιγράφεται ρητά στο Άρθρο 5Α του Καταστατικού της. Η μοναδική δικαιοδοσία του κράτους στην Τράπεζα είναι ότι μπορεί να διορίσει Επίτροπο, υπό την ευθύνη του Υπουργού Οικονομικών, ο οποίος συμμετέχει στη Γενική Συνέλευση των Μετόχων και στις συνεδριάσεις του Γενικού Συμβουλίου, αλλά χωρίς ψήφο (Άρθρο 47).

Εν προκειμένω, σε αυτό το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα σύμφωνα με το άρθρο 8 του καταστατικού του «Το Δημόσιον και αι Δημόσιαι Επιχειρήσεις δεν δύνανται να κατέχωσιν αμέσως ή εμμέσως μετοχάς της Τραπεζής κατά ποσόν υπερβαίνον εν συνόλω τα τριανταπέντε εκατοστά του εκδεδομένου ονομαστικού κεφαλαίου». Αυτό σημαίνει ότι απαγορεύεται στο Δημόσιο να κατέχει πάνω από το 35% των μετοχών της Τράπεζας, να κατέχει δηλαδή την πλειοψηφία. Και σήμερα έχει μόνο περίπου το 9%. Το υπόλοιπο ποσοστό ανήκει σε άγνωστους ιδιώτες επενδυτές ή οργανισμούς κερδοσκοπικού χαρακτήρα, τους οποίους η Διοίκηση της Τράπεζας αρνείται συνεχώς να δημοσιοποιήσει.

Τέλος, μέχρι το 2011, στο άρθρο 14 του καταστατικού της αναγράφονταν τα εξής: «Δεν δικαιούνται να ασκήσωσι τα δικαιώματα μετόχων εν Γενικαίς Συνελεύσεσιν ούτε αυτοπροσώπως, ούτε δι' αντιπροσώπου οι εξής: α) Οι μη έχοντες την Ελληνικήν υπηκοότητα...». Ωστόσο, στη Γενική Συνέλευση των Μετόχων της 18ης Απριλίου 2011 τροποποιήθηκε το άρθρο 14 και στο εξής έχουν δικαίωμα ψήφου στις Γενικές Συνελεύσεις των μετόχων της Τράπεζας και οι ξένοι μετόχοι. Δηλαδή, σήμερα είναι πολύ πιθανό ο έλεγχος της Τράπεζας της Ελλάδος, όχι μόνο να μην ανήκει στο Ελληνικό Κράτος, αλλά να ανήκει εξ ολοκλήρου σε ξένους κερδοσκοπικούς οργανισμούς⁶.

⁶ <https://www.imerodromos.gr/trapeza-ellados-pepreras/>

1.4 Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

Ο ρόλος της Κεντρικής Τράπεζας είναι αυτός που αναφέρθηκε παραπάνω και στην περίπτωση ανεξάρτητων χωρών που συμμετέχουν σε ευρύτερες ενώσεις όπως είναι σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση, εφόσον διατηρούν το δικό τους νόμισμα. Ωστόσο, στην περίπτωση χωρών που συμμετέχουν σε ευρύτερες ενώσεις με ενιαίο νόμισμα όπως είναι σήμερα η Ευρωζώνη, ο ρόλος της Κεντρικής Τράπεζας κάθε χώρας αλλάζει και περιορίζεται σημαντικά. Στην περίπτωση της Ευρωζώνης η διαχείριση του ενιαίου νομίσματος (ευρώ) ασκείται από ένα υπερεθνικό όργανο, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Οι Κεντρικές Τράπεζες των χωρών της Ευρωζώνης στην ουσία λειτουργούν ως υποκαταστήματα της ΕΚΤ. Έτσι, οι αρμοδιότητες της έκδοσης και κυκλοφορίας νομίσματος, η άσκηση της νομισματικής και πιστωτικής πολιτικής και της παροχής ρευστότητας στις εμπορικές τράπεζες των χωρών της Ευρωζώνης έχουν μεταφερθεί στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Νομισματική Ένωση είναι ένα πρωτοφανές ιστορικό έργο στο οποίο αρχικά δώδεκα χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) εισήγαγαν ένα κοινό νόμισμα το ευρώ ,με μία ενιαία κεντρική τράπεζα την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και ενιαία νομισματική πολιτική συνάπτοντας την Συνθήκη του Μάαστριχ. Η Συνθήκη του Μάαστριχ, που είναι γνωστή και ως Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ήταν η αρχή για να δημιουργηθεί στενότερη ένωση μεταξύ των κρατών της Ευρώπης.

Η συνθήκη υπογράφηκε στο Μάαστριχ, μια πόλη της Ολλανδίας κοντά στα σύνορα Βελγίου και Γερμανίας. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα πολλών ετών συζητήσεων μεταξύ των κυβερνήσεων για την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Υπογράφηκε από 12 χώρες το 1992 στις 7 Φεβρουαρίου, από τους αντιπροσώπους των χωρών Δανίας, Λουξεμβούργου, Γαλλίας, Ελλάδας, Γερμανίας, Ιρλανδίας, Βελγίου, Κάτω Χωρών, Ιταλίας, Πορτογαλίας, Ηνωμένου Βασιλείου και Ισπανίας.

Η επικύρωση της συνθήκης πραγματοποιήθηκε μέσω των κοινοβουλίων κάθε χώρας και σε κάποιες περιπτώσεις χρειάστηκε η διενέργεια δημοψηφισμάτων. Την 1η Νοεμβρίου 1993 τέθηκε και επίσημα σε ισχύ η Συνθήκη του Μάαστριχ και ιδρύθηκε επισήμως η Ευρωπαϊκή Ένωση. Καθορίστηκε το χρονοδιάγραμμα για την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος και στη συνέχεια θεσπίστηκαν οι κανόνες για τον τρόπο

λειτουργίας του ευρώ. Περιλάμβανε επίσης και τον έλεγχο για τις χώρες αν ήταν έτοιμες να ενταχθούν στο ευρώ.

Οι ειδικοί αυτοί κανόνες, οι οποίοι αναφέρονται και ως κριτήρια του Μάαστριχτ ή κριτήρια σύγκλισης, έχουν ως σκοπό να διατηρήσουν την σταθερότητα των τιμών στη Ευρωζώνη ακόμη και στην προσχώρηση νέων χωρών στο νόμισμα. Αυτοί οι κανόνες πρέπει να διασφαλίσουν πως οι χώρες που θα εισέλθουν στην ένωση είναι σταθερές στους παρακάτω τομείς:

- ✓ πληθωρισμός
- ✓ επίπεδα δημόσιου χρέους
- ✓ επιτόκια
- ✓ συναλλαγματική ισοτιμία

Μέχρι στιγμής 19 διαφορετικές χώρες της ΕΕ έχουν προσχωρήσει στη ζώνη του ευρώ, πράγμα που σημαίνει ότι η ΕΚΤ ασκεί νομισματική πολιτική για 340 εκατομμύρια πολίτες (σε σύγκριση, για παράδειγμα, με τα 325 εκατ. στο Σύστημα Federal Reserve των Ηνωμένων Πολιτειών) ή έναν οικονομικό τομέα που αποτελεί το 11% του παγκόσμιου ΑΕΠ (έναντι 16% για τις ΗΠΑ ή 18% για την Κίνα, όλοι σε όρους ισοτιμίας αγοραστικής δύναμης). Από την εισαγωγή του ευρώ τον Ιανουάριο του 1999 (η αρχή του "σταδίου 3" της ΟΝΕ), δόθηκε στην ΕΚΤ μια σειρά καθηκόντων (Ευρωπαϊκή Ένωση 2012α, β):

- τον καθορισμός και την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής,
- τη διεξαγωγή πράξεων συναλλάγματος
- τη διατήρηση και διαχείριση των επίσημων συναλλαγματικών διαθεσίμων,
- τη προώθηση της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων πληρωμών
- τη συμβολή στην ομαλή διεξαγωγή των πολιτικών που ακολουθούν οι αρμόδιες αρχές σχετικά με την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων και τη σταθερότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων
- την έγκριση της έκδοσης τραπεζογραμματίων ευρώ,
- τη συγκέντρωση των στατιστικών πληροφοριών που απαιτούνται για τα καθήκοντά του

- να συμβουλευεί τα όργανα της ΕΕ και τις εθνικές αρχές στους τομείς αρμοδιότητάς τους.⁷

1.5 Το Τραπεζικό Σύστημα

Το Τραπεζικό σύστημα είναι ένα δίκτυο εμπορικών τραπεζών και άλλων εξειδικευμένων τραπεζών (επενδυτικές τράπεζες, συνεταιριστικές τράπεζες κ.α) που δέχονται καταθέσεις από το ευρύ κοινό, επιχειρήσεις και άλλα ιδρύματα και παρέχουν υπηρεσίες μεταφοράς χρημάτων και άλλες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες στους πελάτες, συνάπτουν δάνεια και πιστωτικές διευκολύνσεις και επενδύουν σε εταιρικά και κρατικά χρεόγραφα. Το Τραπεζικό Σύστημα αποτελεί μέρος του Χρηματοοικονομικού Συστήματος και ασκεί σημαντική επιρροή στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Οι τραπεζικές καταθέσεις κατέχουν κεντρική θέση στα χρηματικά αποθέματα μιας χώρας και επομένως το τραπεζικό σύστημα ρυθμίζεται στενά από τις αρμόδιες αρχές.

1.5.1 Τραπεζικοί κίνδυνοι

Οι τραπεζικοί κίνδυνοι αποτελούν μέρος του χρηματοπιστωτικού συστήματος από την αρχή της ιστορίας του. Οι μεγάλες αλλαγές που έγιναν σε μικρό χρονικό διάστημα κατά τον προηγούμενο αιώνα έφεραν το πιστωτικό σύστημα προ των εξελίξεων. Δηλαδή, ανά περιόδους κρίσεων έπρεπε τάχιστα να αναδιαμορφώνεται και να διαχειρίζεται τον κίνδυνο, καθώς επίσης να δημιουργεί άμυνες για μελλοντικούς κινδύνους. Σήμερα, μετά την οικονομική κρίση του 2008 υπάρχει η ανάγκη για ένα σταθερό πιστωτικό σύστημα, περισσότερο από ποτέ, που να βασίζεται σε καλά οργανωμένα πιστωτικά ιδρύματα και οργανισμούς. Ωστόσο, οι κίνδυνοι στο πιστωτικό σύστημα εκ των πραγμάτων δεν μπορούν να εξαλειφθούν λόγω της ίδιας της φύσης τους. Απαραίτητη κρίνεται λοιπόν, η δημιουργία των κατάλληλων θεσμών

⁷ Hartmann P., Smets F., “The First 20 Years of the European Central Bank: Monetary Policy”, (2018), διαθέσιμο online: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/09/BPEA_Fall2018_The-First-20-Years-of-the-European-Central-Bank.pdf

και προϋποθέσεων για την ελαχιστοποίηση των πιθανοτήτων πιστωτικών κρίσεων⁸. Η διαχείριση των κινδύνων στην τραπεζική θεωρητικά ορίζεται ως "η λογική ανάπτυξη και εκτέλεση ενός σχεδίου αντιμετώπισης πιθανών απωλειών ". Συνήθως, το επίκεντρο της διαχείρισης κινδύνων στον τραπεζικό κλάδο είναι η διαχείριση της έκθεσης ενός ιδρύματος σε ζημίες ή κινδύνους και η προστασία της αξίας των στοιχείων του ενεργητικού της.

Για οποιαδήποτε ιδιωτική τράπεζα, στόχος της διοίκησης είναι να μεγιστοποιήσει την αξία των μετόχων της. Εάν το ίδρυμα είναι εισηγμένο στο χρηματιστήριο και οι αγορές είναι αποτελεσματικές, οι αποδόσεις είναι ανάλογες με τους κινδύνους που έχουν αναληφθεί. Αν η τράπεζα είναι μικρή και μη εισηγμένη, οι διαχειριστές θα προσπαθήσουν να μεγιστοποιήσουν την αξία των επενδύσεων του ιδιοκτήτη αναζητώντας στις υψηλότερες αποδόσεις αυτά που θεωρούν αποδεκτά επίπεδα κινδύνου. Με αυξημένη πίεση στις τράπεζες για να βελτιωθούν οι αποδόσεις των μετόχων, οι τράπεζες έπρεπε να αναλάβουν υψηλότερους κινδύνους και την ίδια στιγμή, να διαχειριστεί αυτούς τους κινδύνους για να αντιμετωπίσει τις πρόσφατες αλλαγές στο τραπεζικό περιβάλλον (απελευθέρωση, παγκοσμιοποίηση, συγχωνεύσεις κλπ.) Οι αλλαγές αυτές ενέχουν σοβαρούς κινδύνους-προκλήσεις για τις τράπεζες αλλά και προσφέρουν παραγωγικές ευκαιρίες. Στη συνέχεια, περιγράφουμε τους κύριους τύπους κινδύνων που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι σύγχρονες τράπεζες.

1.5.1.1 Πιστωτικός κίνδυνος

Ο πιστωτικός κίνδυνος ή ο κίνδυνος αντισυμβαλλομένου είναι η πιθανότητα ένας οφειλέτης ή εκδότης ενός χρηματοπιστωτικού μέσου, ανεξάρτητα από το αν ένα άτομο, μια εταιρεία ή μια χώρα, να μην επιστρέψει τα κεφάλαια και άλλες ταμειακές ροές που σχετίζονται με τις επενδύσεις σύμφωνα με τους όρους που καθορίζονται σε μια σύμβαση πίστωσης. Στην τραπεζική, ο πιστωτικός κίνδυνος σημαίνει ότι οι πληρωμές ενδέχεται να καθυστερήσουν ή να μην γίνουν καθόλου, πράγμα που μπορεί να προκαλέσει προβλήματα ταμειακών ροών και να επηρεαστεί η ρευστότητα της τράπεζας. Παρά την καινοτομία στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών,

⁸ Ρόκας, Ν. Κ., Χρ. Βλ. Γκόρτσος, *Στοιχεία τραπεζικού δικαίου: Δημόσιο & Ιδιωτικό Τραπεζικό Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, (Αθήνα, 2012)

πάνω από το 70% του ισολογισμού μιας τράπεζας σχετίζεται γενικά με αυτή την πτυχή της διαχείρισης κινδύνων. Για το λόγο αυτό, ο πιστωτικός κίνδυνος είναι η κύρια αιτία των τραπεζικών αποτυχιών⁹.

1.5.1.2 Κίνδυνος ρευστότητας

Οι τράπεζες επίσης επικεντρώνονται σε μεγάλο βαθμό στα προβλήματα της έλλειψης επαρκών ρευστών διαθεσίμων που αντισταθμίζουν τις ανάγκες σε μετρητά ή τις αναλήψεις από τους καταθέτες τους και τις απαιτήσεις δανείων. Συνήθως,

η διατήρηση επαρκούς ρευστότητας των τραπεζών είναι ένα από τα βασικά καθήκοντά τους, διότι οι συνέπειες της ύπαρξης χαμηλού επιπέδου ρευστότητας προκαλούν προβλήματα στις τράπεζες όσον αφορά την τραπεζική φερεγγυότητα. Η φερεγγυότητα συνδέεται με τις υποχρεώσεις που έχουν κυρίως οι τράπεζες, στις

υποσχέσεις στους πελάτες τους. Αντιμέτωποι με προβλήματα ρευστότητας, οι τράπεζες πρέπει να δανειστούν κεφάλαια αμέσως με επιπλέον κόστος για να καλύψουν τις ανάγκες τους σε μετρητά. Αυτό το είδος χρηματοδότησης είναι συνήθως από τον δανειστή έκτακτης ανάγκης (Κεντρική Τράπεζα) ή τις διατραπεζικές αγορές, αλλά αυτή η διαδικασία οδηγεί σε πρόσθετες δαπάνες για τις τράπεζες και μειώνει τα κέρδη τους¹⁰.

1.5.1.3 Κίνδυνος αγοράς

Ο κίνδυνος αγοράς είναι ο κίνδυνος μιας ολόκληρης κατηγορίας περιουσιακών στοιχείων ή υποχρεώσεων. Είναι ο κίνδυνος μείωσης της αξίας των επενδύσεων σε μια δεδομένη περίοδο εξαιτίας αλλαγών στην οικονομία ή άλλων αλλαγών που ενδέχεται να επηρεάσουν την αγορά.

⁹ Hartmann P., Smets F., “The First 20 Years of the European Central Bank: Monetary Policy”, (2018), διαθέσιμο online: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/09/BPEA_Fall2018_The-First-20-Years-of-the-European-Central-Bank.pdf

¹⁰ Tursoy T., “Risk management process in banking industry”, (2018), διαθέσιμο online στο https://mpr.ub.uni-muenchen.de/86427/1/MPRA_paper_86427.pdf

Ουσιαστικά, ο κίνδυνος αγοράς σχετίζεται με μεταβολές των επιτοκίων, των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των τιμών των κινητών αξιών που καθοδηγούνται κυρίως από την αγορά. Στην περίπτωση τραπεζικών δανείων, ο πιστωτικός κίνδυνος είναι ο πιο σημαντικός. Συγκεκριμένα για τις τράπεζες που δανείζουν σε εταιρείες που επενδύουν σε τίτλους (όπως τα τραπεζικά δάνεια προς τα αμοιβαία κεφάλαια αντιστάθμισης κινδύνου³), η αξιολόγηση των πιστωτικών κινδύνων από την τράπεζα επηρεάζεται από την έκθεση του αντισυμβαλλόμενου σε κινδύνους αγοράς. Οι τράπεζες που ασχολούνται με επενδυτικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διαπραγμάτευσης τίτλων υπόκεινται επίσης σε κίνδυνο αγοράς.

Τα ομόλογα και τα ίδια κεφάλαια των μετόχων είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα στις κινήσεις των επιτοκίων της αγοράς και στις ισοτιμίες συναλλάγματος και αυτό επηρεάζει την αντίληψη των επενδυτών σχετικά με την έκθεση σε κίνδυνο της τράπεζας και των πιθανών κερδών.

Μεγάλες τράπεζες εκτελούν ανάλυση VaR (Value-at-Risk) για να εκτιμήσουν τον κίνδυνο απώλειας της αξίας των χαρτοφυλακίων των περιουσιακών στοιχείων των συναλλαγών, ενώ οι μικρές τράπεζες μετρούν τον κίνδυνο αγοράς διενεργώντας ανάλυση ευαισθησίας. Το VaR είναι μια τεχνική που χρησιμοποιεί στατιστική ανάλυση ιστορικών τάσεων και μεταβλητών της αγοράς για την εκτίμηση της πιθανής ή αναμενόμενης μέγιστης ζημίας του χαρτοφυλακίου ή της επιχειρηματικής δραστηριότητας μιας τράπεζας για μια καθορισμένη περίοδο, με μια δεδομένη πιθανότητα. Ο σκοπός είναι να βρούμε έναν αριθμό που να συνοψίζει τη μέγιστη ζημία που αντιμετωπίζει η τράπεζα εντός ενός δεδομένου διαστήματος εμπιστοσύνης. Για παράδειγμα, μπορεί να εκτιμηθεί ότι: «υπάρχει μια πιθανότητα 0,5% ένα χαρτοφυλάκιο να χάσει 1 εκατ. αξίας κατά το επόμενο τρίμηνο». Αντίθετα, η ανάλυση ευαισθησίας αναφέρεται στις πιο παραδοσιακές μεθόδους αξιολογώντας την ευαισθησία των τιμών των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού σε μεταβολές τόκων ή άλλων επιτοκίων και την αντίστοιχη επίδραση στα ίδια κεφάλαια των μετοχών¹¹.

¹¹ Casu B., Girardone C., Molyneux P., “ Introduction to banking”, (2006), διαθέσιμο online: <http://ilt.edu.vn/upload/files/thu-vien/tai-chinh-ngan-hang/introduction-to-banking.pdf>

1.5.1.4 Κίνδυνος επιτοκίου

Ως κίνδυνος επιτοκίων ορίζεται η πιθανότητα, οι διακυμάνσεις στα επιτόκια να επηρεάσουν αρνητικά την ποιότητα ενός συγκεκριμένου χαρτοφυλακίου ή χρηματοπιστωτικού μέσου, όπως και την ποιότητα ολόκληρου του ιδρύματος. Ο κίνδυνος αυτός αποτελεί μια φυσιολογική απόρροια της τραπεζικής δραστηριότητας και αποτελεί μια πηγή κέρδους και μεγιστοποίησης της αξίας των μετοχών σημαντική. Ωστόσο, η ρευστότητα και η κεφαλαιακή επάρκεια της τράπεζας μπορεί να επηρεαστεί σημαντικά λόγω του επιτοκιακού κινδύνου. Οι διακυμάνσεις των επιτοκίων επηρεάζουν τα κεφάλαια της τράπεζας καθώς μεταβάλλουν τα καθαρά έσοδα από τόκους, τα λοιπά έσοδα και τα λειτουργικά έξοδα. Επίσης η αξία των στοιχείων του ενεργητικού, των υποχρεώσεων και των εκτός ισολογισμού στοιχείων της τράπεζας μπορεί να επηρεαστούν από τις διακυμάνσεις των επιτοκίων, διότι η παρούσα αξία των μελλοντικών ταμειακών ροών (και σε ορισμένες περιπτώσεις και των τρεχουσών ταμειακών ροών) αλλάζει όταν τα επιτόκια αλλάζουν. Οι μεταβολές στα επιτόκια είναι επίσης ικανές να επηρεάσουν την διατήρηση των πόρων που προσελκύονται, καθώς και το επίπεδο του πιστωτικού κινδύνου. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η διαχείριση του επιτοκιακού κινδύνου αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη σταθερότητα των τραπεζών¹².

1.5.1.5 Κίνδυνος χώρας

Ο κίνδυνος χώρας είναι ο κίνδυνος ότι οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες μιας ξένης χώρας θα επηρεάσει δυσμενώς τα εμπορικά και οικονομικά συμφέροντα μιας τράπεζας. Αναφέρεται στις αρνητικές επιπτώσεις που επιδεινώνουν τις μακροοικονομικές συνθήκες και την πολιτική και κοινωνική αστάθεια μπορεί να έχουν επί των αποδόσεων που προέρχονται από επενδύσεις στο εξωτερικό. Ο διεθνής δανεισμός φέρει πάντα «ασυνήθιστους» κινδύνους. Ωστόσο, είναι γενικά αποδεκτό

¹² Milanova Emilia, *Market risk management in banks – Models for analysis and assessment*, (2010), διαθέσιμο online: <http://facta.junis.ni.ac.rs/eao/eao201004/eao201004-04.pdf>

ότι ένα δάνειο προς μια ξένη κυβέρνηση είναι ασφαλέστερο από ένα δάνειο προς έναν ιδιώτη δανειολήπτη¹³.

Παρ' όλα αυτά, είναι πιθανό ότι ακόμη και οι κυβερνήσεις να υπερχρεώσουν μια τράπεζα ή μια κυβερνητική υπηρεσία. Αυτός είναι ο κίνδυνος κυριαρχίας και αναφέρεται στη δυνατότητα των κυβερνήσεων, ως κυρίαρχες εξουσίες, μπορούν να επιβάλουν την εξουσία τους να δηλώσουν το χρέος στους εξωτερικούς δανειστές, να ακυρώνουν ή τροποποιούν τις κινήσεις κερδών, τόκων και κεφαλαίων. Τέτοιες καταστάσεις προκύπτουν συνήθως όταν ξένες κυβερνήσεις βιώνουν κάποιο είδος οικονομικών ή πολιτικών πιέσεων και προσφεύγουν στον δανεισμό για να αντλήσουν πόρους για την κάλυψη των εσωτερικών τους προβλημάτων. Σαφώς το γεγονός ότι οι κυβερνήσεις επωφελούνται γενικά μια συγκεκριμένη «ασυλία» από τη νομική διαδικασία, κάνει τον διεθνή δανεισμό εξαιρετικό επικίνδυνο για τα τραπεζικά ιδρύματα που σε περίπτωση αθέτησης καθώς θεωρείται πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να ανακτήσουν μέρος του χρέους, αναλαμβάνοντας μερικά από τα περιουσιακά στοιχεία της χώρας.

Ο κρατικός κίνδυνος μπορεί να οδηγήσει σε επαναδιορισμό και επαναδιαπραγμάτευση του χρέους, με σημαντικές απώλειες για τις τράπεζες δανεισμού. Αυτοί οι τύποι νέων συμφωνιών είναι που συνήθως λαμβάνονται με την παρέμβαση διεθνών οργανισμών (π.χ. Διεθνές Νομισματικό Ταμείο).

Για να μπορέσουν να προβούν σε αξιολόγηση των κινδύνων χώρας και κυριαρχίας, οι επενδυτές συμβουλευότανται οργανισμούς αξιολόγησης πιστοληπτικών ικανοτήτων οι οποίοι εκπονούν αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας για εκδότες ορισμένων ομολόγων όπου λαμβάνοντας υπόψη την πιστοληπτική ικανότητα του εκδότη (χώρας ή επιχείρησης) επηρεάζουν στο μέγιστο το επιτόκιο του δανεισμού για το αξιολογούμενο ομόλογο. Μελετούν τα έσοδα και τον ισολογισμό του εκδότη του ομολόγου, καθώς επίσης και τις παρελθούσες χρηματοοικονομικές αποδόσεις. Δύο από τους πιο σημαντικούς οργανισμούς πιστοληπτικής ικανότητας είναι οι Moody's Investors Service και οι Fitch Ratings. Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε την

¹³ Hempel H. George, Simonson G. Donald, *Bank Management: Text and Cases*, 5th Edition, (1999)

αξιολόγηση των Ευρωπαϊκών χωρών με βάση τα στοιχεία της Eurostat για τον Φεβρουάριο του 2018.

Πίνακας 1. Αξιολόγηση των Ευρωπαϊκών χωρών

Χώρα	Fitch	Moody's
 Netherlands	AAA	Aaa
 Sweden	AAA	Aaa
 Luxembourg	AAA	Aaa
 Switzerland	AAA	Aaa
 Denmark	AAA	Aaa
 Norway	AAA	Aaa
 Germany	AAA	Aaa
 Finland	AA+	Aa1
 Austria	AA+	Aa1
 Isle of Man	-	Aa2
 United Kingdom	AA	Aa2
 France	AA	Aa2
 Belgium	AA-	Aa3
 Estonia	A+	A1
 Czech Republic	A+	A1
 Cayman Islands ¹	-	Aa3
 Ireland	A+	A2
 Slovakia	A+	A2
 Bermuda	-	A2
 Malta	A+	A3
 Slovenia	A-	Baa1
 Poland	A-	A2
 Iceland	A	A3
 Lithuania	A-	A3
 Latvia	A-	A3
 Spain	A-	Baa1
 Italy	BBB	Baa2

 Bulgaria	BBB	Baa2
 Andorra	BBB	-
 Romania	BBB-	Baa3
 Portugal	BBB	Ba1
 Hungary	BBB-	Baa3
 San Marino	BBB-	-
 Turkey	BB+	Ba2
 Croatia	BB+	Ba2
 Greece	B	B3
 Cyprus	BB+	Ba3
 Serbia	BB	Ba3
 Macedonia	BB	-
 Montenegro		B1

Πηγή: <https://thebanks.eu/compare-countries-by-credit-rating>

1.5.1.6 Λειτουργικός κίνδυνος

Ένας άλλος σημαντικός κίνδυνος στον τραπεζικό τομέα είναι ο λειτουργικός κίνδυνος. Η ομάδα διαχείρισης κινδύνων της Επιτροπής Τραπεζικής Εποπτείας της Βασιλείας (2001b) ορίζει τον λειτουργικό κίνδυνο ως τον «κίνδυνο ζημιών που απορρέει από αποτυχημένες ή ανεπαρκής εσωτερικές διεργασίες ατόμων και συστημάτων ή από εξωτερικά συμβάντα». Σε γενικές γραμμές, αυτός είναι ο κίνδυνος που συνδέεται με την πιθανή αποτυχία των συστημάτων, ελέγχων ή άλλης αποτυχίας διαχείρισης (συμπεριλαμβανομένου του ανθρώπινου λάθους) μιας τράπεζας. Αυτό ο ορισμός επικεντρώνεται στις αιτίες του λειτουργικού κινδύνου και αποσκοπεί στη διευκόλυνση της διαχείρισης και αξιολόγησης του λειτουργικού κινδύνου.

Παρά την αυξημένη σημασία στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα του λειτουργικού κινδύνου, δεν υπάρχει σαφώς προσδιορισμένος τρόπος μέτρησής του επειδή η διαχείριση των λειτουργικών κινδύνων βρίσκεται ακόμα σε πολύ πρώιμα στάδια ανάπτυξης.

Ένας από τους λόγους πίσω από τις δυσκολίες μέτρησης του λειτουργικού κινδύνου έγκειται στο γεγονός ότι οι περισσότεροι παράγοντες κινδύνου που συνήθως εντοπίζονται από τις τράπεζες βασίζονται σε τυπικά μέτρα εσωτερικών επιδόσεων, όπως βαθμολογίες εσωτερικού ελέγχου, όγκος, κύκλος εργασιών, ποσοστά σφάλματος και μεταβλητότητα του εισοδήματος, παρά σε εξωτερικούς παράγοντες όπως οι μεταβολές των τιμών της αγοράς ή μεταβολή της κατάστασης του δανειολήπτη. Κατά συνέπεια, υπάρχει αβεβαιότητα ποιοι παράγοντες είναι σημαντικοί για τη μέτρηση του λειτουργικού κινδύνου και η σημασία των διαφόρων παραγόντων μπορεί να διαφέρει μεταξύ των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Όπως και με τη διαχείριση άλλων τραπεζικών κινδύνων, θα πρέπει να υπάρξει μια πρόβλεψη κεφαλαίου με σκοπό να διατεθεί για κάλυψη απροσδόκητων ζημιών λόγω λειτουργικού κινδύνου¹⁴.

¹⁴ Casu B., Girardone C., Molyneux P., “ Introduction to banking” (2006), διαθέσιμο online: <http://ilt.edu.vn/upload/files/thu-vien/tai-chinh-ngan-hang/introduction-to-banking.pdf>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Οικονομική Κρίση

2.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μειώνεται συνεχώς η οικονομική δραστηριότητα μιας χώρας. Η οικονομική δραστηριότητα περιλαμβάνει όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως είναι η απασχόληση, το ΑΕΠ, οι επενδύσεις, οι τιμές κ.λ.π. Οι επενδύσεις αποτελούν τον σημαντικότερο δείκτη της οικονομικής δραστηριότητας και οποιαδήποτε αυξομείωση των επενδύσεων επηρεάζει και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη¹⁵.

Η εξειδικευμένη βιβλιογραφία έχει αναπτύξει αρκετές θεωρίες που προσπαθούν να εξηγήσουν την οικονομική κρίση. Δεδομένου ότι κάθε οικονομική κρίση είναι μοναδική από μόνη της, οι μορφές της, οι αιτίες και οι συνέπειές της ονομάστηκαν «συμπεράσματα», μερικά από τα οποία είναι αρκετά αντιφατικά και συνεπώς αδιευκρίνιστα. Έτσι, οι σύγχρονες οικονομικές θεωρίες απορρίπτουν την ιδέα μιας γενικής θεωρίας των οικονομικών και χρηματοπιστωτικών κρίσεων και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι δεν μπορούν να προβλεφθούν έτσι ώστε να ελαχιστοποιήσουν τις αρνητικές τους συνέπειες. Σύμφωνα με τον Kindleberger οι κρίσεις δημιουργούνται αυθόρμητα ως αποτέλεσμα της μαζικής ψυχολογίας ή του πανικού. Ωστόσο, η ιστορία δείχνει ότι είναι συνδεδεμένα στενά με τον κυκλικό χαρακτήρα των οικονομικών δραστηριοτήτων. Οι οικονομικοί κύκλοι, είτε βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα αποτελούνται από δύο φάσεις - ανόδου και καθόδου. (Kindleberger, 1978) Σύμφωνα με την Κομισιόν της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οικονομική κρίση αποτελεί την καθοδική φάση των οικονομικών κύκλων, η οποία συνεπάγεται την συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας. Οι δύο αυτές φάσεις εναλλάσσονται κατά μέσο όρο ανά 7-11 χρόνια¹⁶.

¹⁵ Κουφάρης Κ., *Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές*, Περιοδικό Χρήμα, (Ιανουάριος-Φεβρουάριος, 2010)

¹⁶ European Commission, *Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses*, European Economy, (Brussels, 2009), pp 1-87

Οι Kaminsky και Reinhart έχουν καθορίσει ανάλογα με τις μορφές που λαμβάνουν τις οικονομικές κρίσεις σε: νομισματικές κρίσεις, τραπεζικές κρίσεις και δίδυμες κρίσεις (που περιλαμβάνουν και τις δυο προηγούμενες). (Kaminsky and Reinhart, 1999).

Ο Bordo ορίζει ως μια εποχή οικονομικής δυσπραγίας την τραπεζική κρίση, η οποία δύναται να οδηγήσει σε μερική ή πλήρη διάβρωση του κεφαλαίου του τραπεζικού συστήματος. Η τραπεζική κρίση θα μπορούσε να οριστεί ως μια αρκετά δύσκολη περίοδος που οδηγεί σε διάβρωση το μεγαλύτερο μέρος ή το σύνολο των κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα¹⁷.

Άλλη προσέγγιση, του Mishkin, χαρακτηρίζει ως μια διαταραχή των οικονομικών αγορών την οικονομική κρίση, όπου είναι πολύ χειρότερα τα προβλήματα της δυσμενούς επιλογής και του ηθικού κινδύνου. Έτσι, μια οικονομική κρίση χαρακτηρίζεται από μια απότομη επιδείνωση μιας ομάδας μακροοικονομικών δεικτών, μια ανισορροπία μεταξύ της ζήτησης και της προσφοράς χρημάτων, την πτώση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων και όλα αυτά συνοδεύονται από τις αποτυχίες των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων όπως οι τράπεζες¹⁸.

2.2 Επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης

Οι επιπτώσεις που έχει μία οικονομική κρίση διαφέρουν από χώρα σε χώρα και ως προς το μέγεθος και ως προς την ένταση. Παρακάτω αναφέρονται οι σημαντικότερες:

- Η μείωση ρευστότητας. Σε μια οικονομική κρίση υπάρχει έλλειψη ρευστότητας και μείωση των κερδών των επιχειρήσεων. Ο δανεισμός από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι πολύ περιορισμένος, ενώ είναι αρκετά αυστηρά τα κριτήρια της δανειοδότησης.
- Υψηλά επιτόκια δανεισμού. Όταν μια χώρα με οικονομική κρίση πρέπει να προσφύγει σε δανεισμό, με σκοπό να μπορέσει να ανταποκριθεί στις ανάγκες της,

¹⁷ Bordo, M., *The Crisis of 2007 :The Same Old Story, Only the Players Have Changed*, (2007), διαθέσιμο Online: http://michael.bordo.googlepages.com/The_same_old_story.pdf

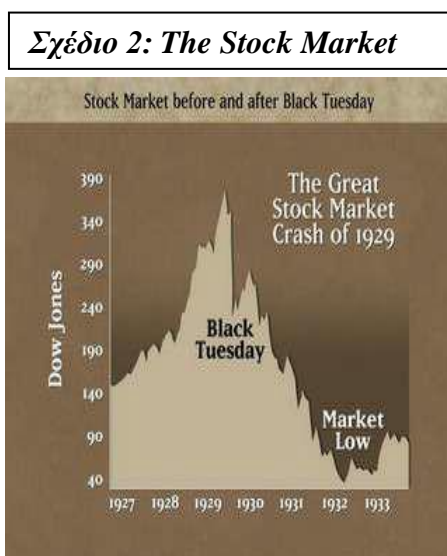
¹⁸ Mishkin, F., *Asymmetric Information and Financial Crises: A Historical Perspective*, (1990), διαθέσιμο online: <https://www.nber.org/papers/w3400.pdf>

γίνεται οικονομικά αναξιόπιστη και αντιμετωπίζεται με καχυποψία. Για τον λόγο αυτό αυξάνονται σημαντικά και τα επιτόκια δανεισμού.

- Μείωση επενδυτικής δραστηριότητας. Η χώρα διανύοντας μια περίοδο κρίσης, δείχνει αναξιόπιστη προς τους επενδυτές συνεπώς είναι πολύ επιφυλακτικοί στις επενδύσεις τους στη χώρα αυτή.
- Αύξηση αβεβαιότητας για το μέλλον. Αναπτύσσεται αρνητικό κλίμα για κάθε κλάδο της οικονομίας και οι προβλέψεις είναι δυσοίωνες καθώς επικρατεί και φόβος για χρεοκοπία.
- Αύξηση ποσοστών ανεργίας. Λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων, κλείνουν πολλές επιχειρήσεις ώστε να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους, με συνέπεια πολλά άτομα να οδηγούνται στην ανεργία.
- Μείωση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τις τράπεζες. Οι πολίτες αδυνατούν να εμπιστευτούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μιας χώρας; βρίσκεται σε κρίση και αντιμετωπίζουν με φόβο και καχυποψία το μέλλον των τραπεζών και των αποταμιεύσεών τους .
- Αύξηση της φορολογίας και μείωση μισθών και συντάξεων. Το κράτος στην προκειμένου να αυξήσει τα έσοδα του ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του, προβαίνει σε αύξηση της φορολογίας ενώ παράλληλα μειώνει μισθούς και συντάξεις.
- Περιορισμός κρατικών δαπανών. Οι κρατικές δαπάνες περιορίζονται στο ελάχιστο λόγω έλλειψης πόρων και εφαρμόζονται παράλληλα πολιτικές πιο αυστηρές , έτσι ώστε να ανταπεξέλθουν οι κυβερνήσεις στην δύσκολη οικονομική κατάσταση.
- Ρευστό οικονομικό περιβάλλον. Το οικονομικό περιβάλλον είναι αβέβαιο λόγω των συγκυριών που επικρατούν.
- Μείωση εξαγωγών και ανταγωνιστικότητας. Μειώνονται οι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης, συνεπώς μειώνεται και η παραγωγική δραστηριότητα. Αυτό σημαίνει λιγότερες εξαγωγές και μειωμένη ανταγωνιστικότητα.

- Περιορισμός της κατανάλωσης. Λόγω της υψηλής φορολογίας, οι καταναλωτές καθώς έχουν υποστεί μείωση στα εισοδήματά τους, περιορίζουν τις αγορές τους. Επομένως, οδηγούμαστε σε μειωμένη εγχώρια ζήτηση και περιορισμό των κερδών¹⁹.

2.3 Η Μεγάλη Ύφεση του 1929- Η Αμερικανική κρίση

(Πηγή:

<https://roaringtwentiesgreatdepression.webly.com/stock-market-crash.html>)

Στις 29 Οκτωβρίου 1929, η Μαύρη Τρίτη έπληξε τη Wall Street καθώς οι επενδυτές διαπραγματεύτηκαν περίπου 16 εκατομμύρια μετοχές στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης σε μία μόνο ημέρα. Δισεκατομμύρια δολάρια χάθηκαν, καταστρέφοντας χιλιάδες επενδυτές. Μετά την Μαύρη Τρίτη, η Αμερική και ο υπόλοιπος βιομηχανοποιημένος κόσμος κατέρρευσαν στη Μεγάλη Ύφεση (1929-39), τη βαθύτερη και μακροχρόνια οικονομική ύφεση στην ιστορία του

δυτικού βιομηχανικού κόσμου μέχρι εκείνη την εποχή.

2.3.1 1929 Το κραχ του Χρηματιστηρίου

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1920, η χρηματιστηριακή αγορά των ΗΠΑ υποβλήθηκε σε γρήγορη επέκταση, φτάνοντας στο αποκορύφωμά της τον Αύγουστο του 1929, μετά από μια περίοδο άγριας κερδοσκοπίας. Μέχρι τότε, η παραγωγή είχε ήδη μειωθεί και η ανεργία είχε αυξηθεί, αφήνοντας τα αποθέματα υψηλά

¹⁹ ΙΝΕ, *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Ετήσια Έκθεση: Αθήνα, (2008), Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

αποτιμημένα έναντι της πραγματικής τους αξίας. Μεταξύ των άλλων αιτιών της ενδεχόμενης κατάρρευσης της αγοράς ήταν οι χαμηλοί μισθοί, ο πολλαπλασιασμός του χρέους, ο αγωνιστικός αγροτικός τομέας και η υπέρβαση μεγάλων τραπεζικών δανείων που δεν μπορούσαν να ρευστοποιηθούν.

Οι τιμές των μετοχών άρχισαν να μειώνονται το Σεπτέμβριο και στις αρχές Οκτωβρίου του 1929. Ο πανικός εντάθηκε και στις 24 Οκτωβρίου, Μαύρη Πέμπτη, διαπραγματεύθηκε ρεκόρ 12.894.650 μετοχών. Οι εταιρείες επενδύσεων και οι κορυφαίοι τραπεζίτες επιχείρησαν να σταθεροποιήσουν την αγορά αγοράζοντας μεγάλα τεμάχια αποθεμάτων, δημιουργώντας ένα ράλι την Παρασκευή. Τη Δευτέρα, όμως, η θύελλα ξέσπασε και η αγορά έπεσε με ελεύθερη πτώση. Τη μαύρη Δευτέρα ακολούθησε η Μαύρη Τρίτη (29 Οκτωβρίου), στην οποία οι τιμές των μετοχών κατέρρευσαν εντελώς και 16.410.030 μετοχές διαπραγματεύθηκαν στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης σε μία μόνο ημέρα. Δισεκατομμύρια δολάρια χάθηκαν, αφανίζοντας χιλιάδες επενδυτές και οι τίτλοι των αποθεμάτων έτρεχαν ώρες πίσω, επειδή οι μηχανές δεν μπορούσαν να χειριστούν τον τεράστιο όγκο συναλλαγών²⁰.

Η κρίσιμη κατάσταση στη χώρα είχε ως αποτέλεσμα επιχειρήσεις και τράπεζες να φτάσουν στην χρεοκοπία ενώ παράλληλα απαξιώθηκαν σε μια στιγμή αποταμιεύσεις και περιουσίες. Οι τιμές υποχώρησαν ραγδαία στο 50-60%, κυρίως στα γεωργικά προϊόντα. Το πλήθος των ανέργων έφθασε το 1930 την άνοιξη τα 3 εκατ. και τον Δεκέμβριο του ίδιου έτος, διπλασιάστηκε. Το τελευταίο δίμηνο του έτους είχε μεσολαβήσει ακόμη ένα κύμα πτωχεύσεων τραπεζών. Τον Δεκέμβριο του 1931, ένα χρόνο μετά, υπήρχαν στις ΗΠΑ 8 εκατ. άνεργοι, ενώ αυξήθηκε περαιτέρω τον Δεκέμβριο του 1932, όπου οι άνεργοι έφτασαν τα 12 εκατ., χωρίς να τους παρέχεται καμία κοινωνική προστασία. Η κυβέρνηση του Herbert Hoover, εφάρμοσε την πρόταση των γερουσιαστών Hawley και Smoot για αύξηση των δασμών κατά 33% τον Ιούνιο του 1930, για να αντιμετωπίσει την κατάσταση. Ταυτόχρονα, αύξησε τη φορολογία, για να ισοσκελιστεί ο προϋπολογισμός, του οποίου τα έσοδα είχαν μειωθεί. Κυρίως, προσπαθούσαν να πετύχουν περιστολή δημοσίων δαπανών και δημιουργία αισιόδοξου, θετικού κλίματος για τις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Εκ των υστέρων, χαρακτηρίστηκε ως άστοχη και επιζήμια η πολιτική αυτή, καθώς

²⁰ <https://www.history.com/topics/great-depression/1929-stock-market-crash>

μείωσε ακόμα περισσότερο τη ζήτηση. Την περίοδο που λαμβάνονταν όμως τα μέτρα αυτά, όλοι οι φιλελεύθεροι οικονομολόγοι τα επιδοκίμαζαν. Στις 8 Νοεμβρίου του 1932 ο Franklin D. Roosevelt εκλέχθηκε νέος πρόεδρος των ΗΠΑ. Λόγω μιας ιδιομορφίας του αμερικανικού πολιτικού συστήματος, ανέμενε μέχρι τις αρχές Μαρτίου του 1933 για να αναλάβει τα ηνία της εξουσίας, εν μέσω απραξίας και παράλυσης της απερχόμενης κυβέρνησης²¹.

2.3.2 Τα αίτια της κρίσης

Σύμφωνα με τον Ben Bernanke, πρώην πρόεδρο της Ομοσπονδιακής των ΗΠΑ (Fed), η κεντρική τράπεζα συνέβαλε στη δημιουργία της Μεγάλης Ύφεσης. Χρησιμοποίησε αυστηρές νομισματικές πολιτικές όταν έπρεπε να πράξει το αντίθετο. Σύμφωνα με τον Bernanke αυτά ήταν τα πέντε κρίσιμα λάθη της Fed:

1. Η Fed άρχισε να αυξάνει τα επιτόκια καταθέσεων ην άνοιξη του 1928. Συνέχισαν να αυξάνονται μέσω μιας ύφεσης που ξεκίνησε τον Αύγουστο του 1929.
2. Όταν η χρηματιστηριακή αγορά συνετρίβη, οι επενδυτές στράφηκαν στις αγορές συναλλάγματος. Εκείνη την εποχή, ο χρυσός ξεπέρασε την αξία των δολαρίων που κατείχε η κυβέρνηση των ΗΠΑ. Οι κερδοσκόποι άρχισαν να διαπραγματεύονται τα δολάρια τους με χρυσό τον Σεπτέμβριο του 1931. Αυτό δημιούργησε αποστροφή προς το δολάριο.
3. Η Fed αύξησε και πάλι τα επιτόκια για να διατηρήσει την αξία του δολαρίου. Αυτό περιόρισε περαιτέρω τη διαθεσιμότητα χρημάτων για τις επιχειρήσεις. Ακολούθησαν περισσότερες πτωχεύσεις.
4. Η Fed δεν αύξησε την προσφορά χρημάτων για την καταπολέμηση του αποπληθωρισμού.
5. Οι επενδυτές απέσυραν όλες τις καταθέσεις τους από τις τράπεζες. Η αποτυχία των τραπεζών δημιούργησε περισσότερο πανικό. Η Fed αγνόησε τη

²¹ Ψαλιδόπουλος Μ., “Νομισματική διαχείριση και οικονομική κρίση-Η πολιτική της Τράπεζας της Ελλάδος, 1929-1941”, (2011), διαθέσιμο online:

https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Noμισματική_Διαχείριση.pdf

δυσκολία των τραπεζών. Η κατάσταση αυτή κατέστρεψε την εμπιστοσύνη των καταναλωτών στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Οι περισσότεροι άνθρωποι απέσυραν τα μετρητά τους και τα έβαλαν κάτω από τα στρώματα τους. Αυτό μείωσε περαιτέρω την προσφορά χρήματος.

Η Fed δεν έβαλε αρκετά χρήματα στην κυκλοφορία για να ανακάμψει η οικονομία. Αντ' αυτού, η Fed επέτρεψε να μειωθεί τη συνολική προσφορά δολαρίων ΗΠΑ κατά 30%²².

2.3.3 Η Διεθνής κρίση

Η κρίση από τις Ηνωμένες Πολιτείες, λόγω της παγκοσμιοποίησης επεκτάθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι αμερικάνικες τράπεζες οι οποίες είχαν χρηματοδοτήσει άλλες χώρες, προσπάθησαν να επαναπατρίσουν τα κεφάλαιά τους για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές τους δυσκολίες. Οι γερμανικές και αυστριακές τράπεζες που είχαν στηριχθεί κυρίως στον αμερικανικό δανεισμό χρεοκόπησαν.

Είχε κλονιστεί η ευρωπαϊκή ευημερία. Η Γερμανία ήταν η χώρα που θίχτηκε περισσότερο, η οποία χάρη στα αμερικάνικα κεφάλαια είχε σημειώσει αξιόλογη βιομηχανική ανάπτυξη. Στην Αγγλία η κατάσταση επιδεινώθηκε περισσότερο γιατί η κρίση, παραλύοντας την παγκόσμια οικονομία, οδήγησε τους περισσότερους πελάτες να φύγουν από την χώρα. Αντίθετα η Γαλλία επηρεάστηκε λιγότερο, λόγω του μικρού όγκου βιομηχανικών επιχειρήσεων και επομένως και αμερικανικών επενδύσεων.

Η κρίση έπληξε επίσης και τις γεωργικές αλλά και τις υπανάπτυκτες χώρες. Η δύσκολη αυτή οικονομική κατάσταση, μείωσε τα χρήματα των πλούσιων χωρών με αποτέλεσμα να αδυνατούν να αγοράζουν τα προϊόντα των αγροτικών χωρών. Συνεπώς, ο Καναδάς αδυνατούσε να πουλήσει το σιτάρι του, η Αυστραλία το μαλλί της, η Βραζιλία τον καφέ της. Οι τιμές των προϊόντων αυτών, λόγω μειωμένης ζήτησης, υποχωρούσαν διαρκώς και έτσι οι χώρες αυτές έχασαν την κύρια πηγή εσόδων τους²³.

²² <https://www.thebalance.com/the-great-depression-of-1929-3306033>

²³ <http://periothiko.blogspot.com/2011/01/1929.html>

2.3.4 Η κρίση στην Ελλάδα το 1929

Το 1928 στην Ελλάδα, η κυβέρνηση Βενιζέλου, έχοντας μεγάλη πλειοψηφία στο Κοινοβούλιο, συνέχισε την αναπτυξιακή πολιτική των προηγούμενων κυβερνήσεων. Συνεχίστηκε η ανάπτυξη της βιομηχανίας στη χώρα παρόλες αν και ακολούθησαν αλλαγές στην οικονομική πολιτική. Οι Έλληνες κεφαλαιούχοι άρχισαν να διαμαρτύρονται για την στενότητα των χρηματικών πόρων. Η εκδήλωση της μεγάλης κρίσης του Οκτωβρίου του 1929 δεν άργησε να φανεί και στη μικρή ανοικτή οικονομία της Ελλάδος. Ακολούθησε μείωση των ρυθμών ανάπτυξης, με χαμηλότερες τιμές το 1931. Η κυβέρνηση προχώρησε σε αύξηση των εισαγωγικών δασμών στο σιτάρι και στην ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος με σκοπό να ενισχύσει τον γεωργικό πληθυσμό. Οι ελληνικές εκκλήσεις στις διεθνείς χρηματαγορές που τροφοδοτούσαν την χώρα με κεφάλαια, έπεσαν στο κενό. Μειώθηκαν σε παγκόσμια κλίμακα οι τιμές των γεωργικών προϊόντων κατά 30% περίπου, οδηγώντας τους Έλληνες παραγωγούς σε απόγνωση. Αντίθετα, αυξήθηκαν οι τιμές των βιομηχανικών προϊόντων²⁴.

Στις 21 Σεπτεμβρίου 1931 η Μεγάλη Βρετανία αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τον χρυσό κανόνα με αποτέλεσμα την υποτίμηση της στερλίνας. Ο Κυριάκος Βαρβαρέσος, διακεκριμένος Έλληνας οικονομολόγος, πανεπιστημιακός δάσκαλος, ακαδημαϊκός, τραπεζίτης και πολιτικός καθώς και πρώην οικονομικός σύμβουλος της Τράπεζας της Ελλάδος κατά τα έτη 1927-1928, βρισκόταν τότε στο Λονδίνο και υποστήριξε την εγκατάλειψη της «μάχης της δραχμής» και την απομάκρυνση της χώρας από τη χρυσή βάση, αντικρούοντας την άποψη του τότε διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, Αλέξανδρου Διομήδη. Η άποψή του απορρίφθηκε και στις 22 Απριλίου 1932, μετά την επιδείνωση των οικονομικών προβλημάτων, η χώρα κήρυξε πτώχευση. Την ίδια ημέρα ζητήθηκε από τον Κυριάκο Βαρβαρέσο να αναλάβει το Υπουργείο Οικονομικών, το οποίο διατήρησε και στις μετέπειτα κυβερνήσεις Παπαναστασίου και Βενιζέλου. Έλαβε αμέσως μια σειρά μέτρων, όπως την εγκατάλειψη του χρυσού κανόνα, την υποτίμηση της δραχμής, τη δραχμοποίηση των

²⁴ Ψαλιδόπουλος Μ., “Νομισματική διαχείριση και οικονομική κρίση-Η πολιτική της Τράπεζας της Ελλάδος, 1929-1941”, (2011), διαθέσιμο online:

https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Noμισματική_Διαχείριση.pdf

εσωτερικών αξιώσεων και οφειλών σε χρυσό και συνάλλαγμα , τη διαρρύθμιση του εξωτερικού δημοσίου και ιδιωτικού χρέους, που αποτέλεσαν τη βάση της οικονομικής πολιτικής της χώρας μας μέχρι το 1941²⁵.

Από την πτώχευση και μετά και χάρη στα μέτρα του Κ. Βαρβαρέσου, η οικονομική πολιτική έγινε εσωστρεφής. Η παραγωγή ανέκαμψε γρήγορα, υψηλοί δασμοί προστατεύσαν την εγχώρια παραγωγή, ενώ παράλληλα επιδιώχθηκε η αυτάρκεια σε βασικά είδη διατροφής²⁶.

Την περίοδο που ακολούθησε, 1934-1935, ελήφθησαν μέτρα κοινωνικής προστασίας όπως:

- Ταμεία ανεργίας
- Ταμεία ασφάλισης
- ΙΚΑ
- Θέσπιση δωρου
- Συλλογικές συμβάσεις
- Ελάχιστο ημερομίσθιο²⁷

2.4 Η κρίση του 2008

2.4.1 Η κρίση στις Η.Π.Α

Από τα μέσα του 2007 εισήλθε η χρηματοπιστωτική αγορά της Αμερικής, εισέρχεται στην "χειρότερη οικονομική κρίση από τη Μεγάλη Ύφεση στις αρχές της δεκαετίας

²⁵ <https://www.sansimera.gr/biographies/606>

²⁶ Ψαλιδόπουλος Μ., “Νομισματική διαχείριση και οικονομική κρίση-Η πολιτική της Τράπεζας της Ελλάδος, 1929-1941”, (2011), διαθέσιμο online:
https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Noμισματική_Διαχείριση.pdf

²⁷ Τσουφλίδης Λ., “Η Ελλάδα στην κρίση του 1929: Διδάγματα Οικονομικής Πολιτικής”, (2010)

του 1930"²⁸. Σε ύφεση οδηγήθηκαν όλες τις χώρες των ΗΠΑ, εξαιτίας του φαινομένου του ντόμινου όπως ονομάζεται, από διάφορες περιστάσεις και γεγονότα και αργότερα εξαπλώθηκε παγκοσμίως. Υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις μεταξύ των οικονομολόγων ώστε να εξηγηθούν οι κύριες αιτίες της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ, μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, προσπάθησε να αποκαταστήσει την εγχώρια οικονομία και να προωθήσει την ανέγερση νέων κατοικιών. Για το λόγο αυτό, εισήχθη στην Αμερική ένα νέο δανειοδοτικό σύστημα προερχόμενο από την Αγγλία και ονομάζεται υποθήκη - μια νομική συμφωνία μεταξύ δύο μερών που μεταβιβάζει την κυριότητα ενός ακινήτου σε έναν δανειστή ως ασφάλεια για ένα δάνειο²⁹. Η υποθήκη δίνει την δυνατότητα στον δανειζόμενο, να δανειστεί χρήματα από μια τράπεζα ή άλλο ίδρυμα για να χρηματοδοτήσει την ανέγερση μιας οικίας³⁰. Ένα ενυπόθηκο δάνειο χαρακτηρίζεται κυρίως από ένα συγκεκριμένο ποσό για προκαταβολή, μεταξύ 3 - 20% συνήθως, και η ιδιωτική ασφάλιση της οικίας για ασφαλιστική αποπληρωμή. Ελάχιστη απαίτηση για τη λήψη ενός ενυπόθηκου δανείου, αποτελούν η επαλήθευση και αξιολόγηση του εισοδήματος. Σε περίπτωση που ο δανειολήπτης αδυνατεί να εξοφλήσει τις μηνιαίες του δόσεις, το ακίνητο περνά στην κατοχή του δανειστή του ενυπόθηκου αυτού δανείου. Ως εκ τούτου, δυνατότητα χρηματοδότησης είχαν μόνο πολίτες της υψηλής τάξης, επομένως για τους υπόλοιπους το αμερικανικό όνειρο της ιδιοκτησίας ενός σπιτιού παρέμενε όνειρο. Για το λόγο αυτό, η αμερικανική κυβέρνηση αποφάσισε το 1992 να ακολουθήσει μια νέα δανειοδοτική πολιτική για να αυξήσει "το ποσοστό ιδιοκτησίας σπιτιού για τη χαμηλή και μεσαία τάξη Αμερικανών"³¹. Κάτω από τον

²⁸ Thakor AV. *The Financial Crisis of 2007-2009: Why Did It Happen and What Did We Learn?* *Review of Corporate Finance Studies*, (2015), 4(2):155-205, διαθέσιμο online: http://apps.olin.wustl.edu/faculty/thakor/Website%20Papers/FinancialCrisis2007-2009_adv-view.pdf

²⁹ Parkinson D., *Oxford learner's pocket dictionary of business English*. (Oxford: Oxford University Press, 2006)

³⁰ Cambridge advanced learner's dictionary. 4.ed. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2013

³¹ Matthews W, Driver Robert, *The global financial crisis and US housing policy*, [Journal of Business and Retail Management Research (JBRMR) 2016]

Πρόεδρο Μπους, η Εθνική Τράπεζα της Αμερικής - η Federal Reserve, μείωσε τα επιτόκια σε 1% από το 2001-2004 ώστε να αρχίσει η οικονομική ανάπτυξη και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για να αντιμετωπιστεί η ύφεση του 2001. Στην αγορά κατοικίας επήλθε θεμελιώδης αλλαγή. Εξαιτίας των χαμηλών τιμών των επιτοκίων, αυξήθηκε πολύ έντονα η ζήτηση για στεγαστικά δάνεια και όλο και περισσότεροι πολίτες μπορούσαν να πραγματοποιήσουν το όνειρό τους, να αποκτήσουν το δικό τους σπίτι. Εκείνη τη στιγμή άρχισε η αύξηση των τιμών των ακινήτων η οποία αναμενόταν να αυξηθεί και περαιτέρω λόγω της αύξησης της ζήτησης στην αγορά των ακινήτων. Παράλληλα, παρουσιάστηκε μείωση στα οικοδομικά κριτήρια σε «κάποιες κομητείες στην Καλιφόρνια» και αυξήθηκαν ακόμη περισσότερο οι τιμές των ακινήτων παρόλο που η προσφορά κατοικιών ήταν κάπως ανελαστική λόγω του χρόνου και της επένδυσης πόρων που απαιτείται για την παραγωγή νέων κατοικιών. Τότε ήταν η στιγμή που θεώρησαν ευκαιρία για να κερδίσουν χρήματα στην αγορά κατοικίας, οι αμερικανικές τράπεζες και άλλοι επενδυτές. Λόγω των χαμηλών επιτοκίων, οι τράπεζες μπορούσαν να δανειστούν εύκολα και αποδοτικά χρήματα με 1% και να δημιουργήσουν ενυπόθηκα δάνεια.

2.4.2 Η κρίση των ακινήτων στις ΗΠΑ και η φούσκα των ακινήτων

Μια δική του αγορά εφηύρε ο χρηματοπιστωτικός τομέας για την εμπορία αυτών των ενυπόθηκων δανείων. Οι αμερικανικές τράπεζες για να αποκτήσουν κέρδη, πωλούσαν τις υποθήκες εκείνες που αποτελούσαν επίσης τίτλους που υποστηρίζονται από υποθήκες σε άλλες Τράπεζες και επενδυτές αλλά σε όλο τον κόσμο όχι μόνο στην Αμερική. Με συγκεκριμένη αμοιβή, η απαίτηση για επιστροφή συν τους τόκους μεταφέρεται στον αγοραστή. Οι τιμές των επιτοκίων ήταν ιστορικά πολύ χαμηλές λόγω των υψηλών προτύπων αναδοχής για τίτλους που εξασφαλιζόνταν με ενυπόθηκα δάνεια και θεωρούταν επίσης ασφαλείς λόγω των αυξανόμενων τιμών στην αγορά κατοικίας, των τραπεζών και των επενδυτών, καθώς και των συνταξιοδοτικών και συνταξιοδοτικών ταμείων που επενδύθηκαν. Αυξήθηκε αισθητά η ζήτηση των νέων αυτών χρηματοοικονομικών προϊόντων με αποτέλεσμα οι τράπεζες να μην μπορούσαν να καλύψουν τη ζήτηση που υπήρχε στην αγορά. Η

μεγιστοποίηση του κέρδους στους κατόχους των πρωταρχικών υποθηκών επιτευχθεί. Για το λόγο αυτό, ξεκίνησαν οι αμερικανικές τράπεζες να προωθούν στεγαστικά δάνεια χαμηλού κινδύνου, χωρίς να είναι απαραίτητη για τους δανειολήπτες η προσκόμιση δικαιολογητικών απασχόλησης και εισοδήματος, ώστε να δημιουργηθούν ακόμα περισσότερες υποθήκες στην αγορά. Οι τράπεζες εξασφάλιζαν χαμηλότερα και πιο ευέλικτα επιτόκια, μειώνοντας τις μηνιαίες δόσεις και με απαίτηση συχνά πάνω από μία υποθήκες, γεγονός που επέτρεψε στους Αμερικανούς της χαμηλής και μεσαίας τάξης να δανειστούν ακόμα περισσότερα με αποτέλεσμα να μην μπορούν να αντέξουν οικονομικά. Το 2006, ανέβηκαν κατακόρυφα οι τιμές των κατοικιών στις ΗΠΑ και πλέον οι αγοραστές αγόραζαν με στόχο τη μεταπώληση με γρήγορο κέρδος. Η φούσκα των ακινήτων αποκαλύφθηκε. Εκτοξεύτηκαν τα χαμηλά μέχρι στιγμής ποσοστά αθέτησης αποπληρωμών εφόσον οι δανειολήπτες δεν μπορούσαν πλέον να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους. Η Federal Reserve το 2006, προέβη σε αύξηση επιτοκίων σε 5,25%, γεγονός που προκάλεσε την δυσκολία σε όλο και περισσότερους δανειστές να αποπληρώσουν τα χρέη τους. Ιδιαίτερα οι δανειολήπτες με υποθήκες με ευέλικτα επιτόκια επλήγησαν περισσότερο. Οι μηνιαίες δόσεις τους είχαν μεγάλη αύξηση λόγω αύξησης των επιτοκίων. Ως αποτέλεσμα τα σπίτια των ιδιωτών πέρασαν στην ιδιοκτησία των τραπεζών και των επενδυτών που εξέδωσαν ή αγόρασαν ενυπόθηκα δάνεια. Λόγω των αυξανόμενων τιμών των κατοικιών, δόθηκε στις τράπεζες η δυνατότητα για πώληση του ακινήτου με κέρδος, επειδή οι αναδυόμενες τιμές των κατοικιών προστάτευαν τους επενδυτές από τις απώλειες. Αλλά σύντομα η προσφορά ακινήτων υπερέβη τη ζήτηση στην αμερικανική αγορά και επικράτησε αμέσως μια στασιμότητα των τιμών των κατοικιών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, την πτώση της αξίας των κατοικιών στην αγορά. Η φούσκα των ακινήτων καθώς και τα γεγονότα που ακολούθησαν μπορεί να χαρακτηριστούν ως φαινόμενο ντόμινο. Το φαινόμενο αυτό οδήγησε τους όλους τους εμπλεκόμενους να θέλουν να απαλλαγούν από το ακίνητό τους πριν μειωθεί ακόμα περισσότερο η αξία των ακινήτων τους. Στην αγορά ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων, το "ποσοστό της προσφοράς ακινήτων αυξήθηκε κατά 43% τα τελευταία

δύο τρίμηνα του 2006 και κατά 75% το 2007 σε σύγκριση με το 2006³². Ως εκ τούτου, το 2007, η "New Century Financial Corp", ένας κορυφαίος δανειστής στεγαστικών δανείων χαμηλού κινδύνου, δήλωσε πτώχευση³³. Η πτώση στην αμερικανική αγορά ακινήτων ήταν πλέον δεδομένη. Ακόμη και οι μεγαλύτεροι δανειστές αντιμετώπισαν πρόβλημα, καθώς είδαν την αξία των ακινήτων τους να μειώνεται σταθερά. Εκείνη τη στιγμή, το να συνέχιζες να πληρώνεις το ενυπόθηκο δάνειό σου ήταν πιο κοστοβόρο από την πώληση του ακινήτου.

2.4.3 Παγκόσμια Οικονομική Κρίση και Αίτια

Η χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση του 2008-2009 δεν είναι καλά κατανοητή στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στην πολιτική ή στον ακαδημαϊκό λόγο, όπως η Μεγάλη Ύφεση, τα αίτια των οποίων συνεχίζουν να συζητούνται σήμερα. Το κοινό έχει την τάση να αναζητά τον ένοχο χωρίς να κατανοεί αναγκαστικά τις σύνθετες αιτίες της καταστροφής. Πολλοί πιστεύουν ότι οι ένοχοι ήταν οι τραπεζίτες, τα μόνους τους, η απληστία τους, η απάτη, η διαφθορά και η κερδοσκοπία. Άλλοι υπονοούν τις ανθρώπινες αποτυχίες: ενδεχόμενες αποφάσεις όπως η άρνηση διάσωσης της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers, η οποία προκάλεσε μια χιονοστιβάδα αποτυχημένων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Σύμφωνα με τον Alan Greenspan, ήταν δύσκολο να αποφευχθεί αυτή η «πλημμύρα εκατό χρόνων»³⁴. Πολλά από αυτά δεν είναι ούτε σωστά ούτε λάθος. Είμαστε μάρτυρες μιας συστημικής κρίσης στην οποία πολλοί παράγοντες αλληλεπίδρασαν. Πώς προέκυψε αυτή η απληστία που δεν υπήρχε πριν; Πώς μπορεί μια κρίση σε ένα μικρό τμήμα των χρηματοπιστωτικών αγορών (π.χ. υποθήκες χαμηλού κινδύνου) να μετατραπεί σε βαθιά παγκόσμια ύφεση, με απώλειες ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) που ανέρχονται στο 10% της παγκόσμιας παραγωγής κατά την περίοδο 2008-2010, να

³² Thakor AV. *The Financial Crisis of 2007-2009: Why Did It Happen and What Did We Learn?* *Review of Corporate Finance Studies*, (2015), 4(2):155-205, διαθέσιμο online: http://apps.olin.wustl.edu/faculty/thakor/Website%20Papers/FinancialCrisis2007-2009_adv-view.pdf

³³ Duca JV. *Subprime mortgage crisis*, (Federal Reserve Bank of Dallas 2013)

³⁴ Greenspan A., *The crisis*, (2010), διαθέσιμο online: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2010/03/2010a_bpea_greenSPAN.pdf

υπάρξει απώλεια των αξιών των περιουσιακών στοιχείων και οι αστρονομικοί λογαριασμοί που πρέπει να καταβληθούν αργότερα; Γιατί οι μέτοχοι των εταιρειών που μεγιστοποιούν το κέρδος αμείβονται με τέτοιες υψηλές πληρωμές επιδομάτων; Φαίνεται ότι η αναζήτηση αποδιοπομπαίων τράγων στοχεύει μόνο στην άκρη του παγόβουνου. Είναι η ουσία του θέματος ακόμα κρυμμένη; Στον ακαδημαϊκό διάλογο κυριαρχούν άλλες ερμηνείες των αιτίων της κρίσης, οι οποίες επικεντρώνονται στον χρηματοπιστωτικό τομέα - κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες - ή στις εποπτικές αρχές ή στην τάση προς την απελευθέρωση από τη δεκαετία του '70 - ειδικά κάτω από τη διοίκηση του George W. Bush . Άλλοι κατηγορούν ότι θεωρούν την υπερβολική νομισματική πολιτική της Federal Reserve μεταξύ 2002 και 2004 (Hellwig, 2008 · Krahen και Franke, 2009 · Sinn, 2009 · Posner, 2009 · Taylor, 2009). Ωστόσο, άλλοι, όπως οι Borio και Drehmann (2009) και οι Reinhart και Rogoff (2009), θεωρούν ότι οι περισσότερες οικονομικές κρίσεις στην ιστορία εξελίχθηκαν από τις προηγούμενες υπερβολικές δανειακές υποχρεώσεις και τις φούσκες των τιμών των περιουσιακών στοιχείων. Τα χαρακτηριστικά των μεγάλων χρηματοπιστωτικών κρίσεων στις αναδυόμενες και βιομηχανικές οικονομίες του 2004 τις τελευταίες δεκαετίες (π.χ. η Ιαπωνία το 1992, η ασιατική κρίση το 1997-1998 και η Αργεντινή το 2001) είναι παρόμοια με εκείνα της κρίσης των υψηλόβαθμων κινδύνων. Εκείνοι που αναφέρουν την έλλειψη μακροπροληπτικής εποπτείας από τις τράπεζες τόνισαν ότι οι κίνδυνοι της φούσκας δεν αναγνωρίστηκαν εγκαίρως³⁵³⁶. Εδώ, στην έλλειψη μακροπροληπτικής εποπτείας βρίσκεται η κυρίαρχη απάντηση, όπως εκφράστηκε από τη σύνοδο της G-20 στο Πίτσμπουργκ το 2009 και από το Φόρουμ Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (2009). Αν και ενδιαφέρουσα, δεν εξηγεί το πλήρες πεδίο του τι συνέβη. Οι περισσότεροι παρατηρητές αποκλείουν το ρόλο των παγκόσμιων ανισοροπιών στο εμπόριο και τις ροές κεφαλαίων ως κύρια αιτία της κρίσης. Κάποιοι παραθέτουν ως ένα από τα αίτια μια "παγκόσμια εξομοίωση", αλλά δεν εξηγούν τι σημαίνει αυτό. Επιπλέον, οι περισσότεροι παρατηρητές αποτυγχάνουν να θεωρήσουν ότι οι ρίζες της

³⁵ Brunnermeier MK et al., *The fundamental principles of financial regulation. Geneva Report on the World Economy*,(Geneva, International Center for Monetary and Banking Studies, 2009)

³⁶ Goodhart CAE, *The Regulatory Response to the Financial Crisis*, (2009), Cheltenham, Edward Elgar

χρηματοπιστωτικής κρίσης βρίσκονται σε ένα μοντέλο μακροοικονομικής και διαρθρωτικής ανάπτυξης που περιγράφεται ως χρηματοδοτούμενος καπιταλισμός. Αυτό το πρότυπο έχει οδηγήσει σε φαινομενικά αυξανόμενη εισοδηματική ανισότητα στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ. Εδώ εξετάζονται κάποιες βαθύτερες αιτίες, οι οποίες εμφανίστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες με την ταυτόχρονη οικονομική ευπάθεια των ανεπτυγμένων οικονομιών. Μπορεί να αποδείξει μόνο ότι μια τέτοια οικονομική κρίση θα μπορούσε να συμβεί, αλλά όχι ότι συνέβη και με τον συγκεκριμένο τρόπο της τελευταίας κρίσης. Το παρόν έγγραφο κάνει διάκριση μεταξύ εγγενών και πιο διαρθρωτικών ή τελικών αιτιών της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Οι παγκόσμιες ανισορροπίες στο εμπόριο και οι ροές κεφαλαίων, η παγκοσμιοποίηση των χρηματοπιστωτικών αγορών, η τάση προς ένα νέο καπιταλισμό υπό την καθοδήγηση του χρηματοπιστωτικού τομέα και το σχετικό μοντέλο κατανομής του εισοδήματος συνιστούν αυτό που θεωρώ ως τις τελικές αιτίες. Εάν αποδειχτούν έγκυρα αυτά τα τελικά αίτια, μπορούν να εξαχθούν διαφορετικά συμπεράσματα σχετικά με τον τρόπο πρόληψης παρόμοιων κρίσεων στο μέλλον, συμπεριλαμβανομένης της επανεξισορρόπησης της παγκόσμιας οικονομίας, επανεξέτασης της παγκοσμιοποίησης, οριστικοποίησης του προηγμένου τύπου καπιταλισμού και νέων μοντέλων κατανομής του εισοδήματος. Το παρόν έγγραφο επικεντρώνεται στις παγκόσμιες ανισορροπίες. Εκείνοι που υπογραμμίζουν μόνο τις εγγενείς αιτίες τείνουν να υιοθετούν μια στενή άποψη που επικεντρώνεται στο τι συνέβη στις Ηνωμένες Πολιτείες. Θεωρούν τις Ηνωμένες Πολιτείες ως την αιτία της κρίσης, η οποία στη συνέχεια μεταδόθηκε μέσω διαφορετικών διαύλων μετάδοσης σε μια παγκόσμια κρίση που πλήττει την πραγματική οικονομία.

Οι άμεσες αιτίες της χρηματοπιστωτικής κρίσης θα μπορούσαν να χωριστούν σε πέντε βασικούς τομείς:

1. Σημείο εκκίνησης αποτέλεσε η κρίση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων και η κερδοσκοπία που εμφανίστηκαν το 1995 στην αμερικανική αγορά ακινήτων και επιταχύνθηκαν μετά το 2001. Η κακώς σχεδιασμένη πολιτική και η ανεξέλεγκτη υπερβολική τιτλοποίηση από τον χρηματοπιστωτικό κλάδο επιδείνωσε περισσότερο την κατάσταση αυτή. Η φούσκα ξέσπασε λόγω της νομισματικής πολιτικής των αυξανόμενων επιτοκίων που επιβάλλει η παγκόσμια πληθωριστική πίεση. Αυτό με τη σειρά του οδήγησε σε τραπεζική κρίση, συμπεριλαμβανομένης της κρίσης ρευστότητας και φερεγγυότητας.

2. Η φούσκα των ακινήτων που μεταφράζεται στη δημιουργία ενός χρηματοπιστωτικού οίκου καρτών που περιλαμβάνει πολλαπλές τιτλοποιήσεις, συσσωρευμένες οφειλές (CDO) και συμφωνίες ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης (CDS). Αυτό αντιπροσωπεύει μια τεράστια επέκταση των αγορών παραγώγων, η οποία διευκολύνεται εν μέρει από σκιώδεις τράπεζες (λεγόμενα "ειδικά επενδυτικά οχήματα") και από μη τραπεζικά ιδρύματα όπως τα αμοιβαία κεφάλαια αντιστάθμισης κινδύνου και τα συνταξιοδοτικά ταμεία. Εξαιρετική μόχλευση, υπερβολικοί κίνδυνοι ωριμότητας και σημαντική συνολική ανάληψη κινδύνου, όπως συμβαίνει σε πολλούς ιστορικούς κύκλους.

3. Οι μέθοδοι αξιολόγησης των κινδύνων από τους διαχειριστές τραπεζών για τα χρηματοπιστωτικά τους προϊόντα και για τις ίδιες τις τράπεζες, βασισμένες στην κυρίαρχη σκέψη στο επάγγελμα του οικονομικού, ήταν συστηματικά εσφαλμένες. Η υποεκτίμηση του κινδύνου καλύπτεται από τη μαζική ζήτηση για "τοξικά" περιουσιακά στοιχεία.

4. Μέχρι το 2008 τον Σεπτέμβριο που κατέρρευσε η Lehman Brothers, υπήρξε μια γενική εσφαλμένη εκτίμηση των επιταχυντών για την εξάπλωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην εθνική και την παγκόσμια οικονομία, ιδιαίτερα όσο αναφορά τον ρόλο των ευάλωτων διατραπεζικών χρηματαγορών³⁷

5. Η παραδοσιακή τραπεζική εποπτεία δεν συνέχισε τις οικονομικές καινοτομίες και την ολοένα αυξανόμενη πολυπλοκότητα του χρηματοπιστωτικού κλάδου, είτε στις Ηνωμένες Πολιτείες είτε στις περισσότερες άλλες χώρες του ΟΟΣΑ. Αυτό ίσχυε και για τα υπερεθνικά ιδρύματα, συγκεκριμένα το ΔΝΤ, το οποίο δεν γνώριζε τους εγγενείς κινδύνους της οικονομικής παγκοσμιοποίησης.

2.5 Η Οικονομική κρίση στην Ελλάδα

Η παρούσα οικονομική κρίση αποτελεί συνέπεια της μεταπολεμικής συσσώρευσης κεφαλαίου, της κρίσης του 1970 και του τρόπου αντιμετώπισης της κρίσης της

³⁷Brunnermeier MK, *Deciphering the liquidity and credit crunch, 2007-2008. Journal of Economic Perspectives*, (2009), 23(1), pp 77–100

«νεοφιλελεύθερης» περιόδου. Αυτό ωστόσο που πυροδότησε την ελληνική κρίση, ήταν η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ³⁸.

Τα αίτια της οικονομικής κρίσης βρίσκονται κυρίως στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας και στις εφαρμοσμένες πολιτικές καθώς και στην παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση που τα ώθησε να βγούν στην επιφάνεια εντονότερα. Τα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας προϋπήρχαν της κρίσης αλλά μεγιστοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια³⁹.

Για πολλούς οικονομολόγους και ξένους παρατηρητές, η οικονομική κρίση στην Ελλάδα ήταν αναμενόμενη. Χαρακτηριστικά, έχει αναφερθεί ότι η ελληνική αυτή οικονομική κρίση αναμένεται να είναι πιο μακροπρόθεσμη και πιο σοβαρή λόγω αυτών των διαρθρωτικών προβλημάτων⁴⁰.

Ο τουρισμός, η ναυτιλία και η ανοικοδόμηση είναι οι τομείς στους οποίους στηρίζεται η ελληνική οικονομία. Το σφάλμα να συνεχίσει να βασίζεται η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας σε αυτούς τους τομείς, που είναι οι πιο ευάλωτοι σε περιόδους κρίσης ενίσχυσε την ήδη άσχημη κατάσταση. Επίσης, οι Τράπεζες λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης και επεκτάθηκαν στις Βαλκανικές χώρες και σε όλη σχεδόν τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, μαζί με άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις, διατρέχοντας μάλιστα και υψηλούς κινδύνους στη συγκεκριμένη φάση καθώς η κρίση αυτή έπληξε με ιδιαίτερη σφοδρότητα τις συγκεκριμένες χώρες⁴¹.

³⁸ Υπουργείο Οικονομικών, “Οικονομικές εξέλιξεις του 2009 και προοπτικές για το 2010”, (2010)

³⁹ Λύκουρας, Λ., Μπούρας, Γ., *Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στην ψυχική υγεία*, (2011), Εγκέφαλος 48. σ.54-61

⁴⁰ Busch, K., «The crisis of the European communities», (Athens: Erato 1986)

⁴¹ Tsoulfidis, L., “From Economic Prosperity to the Depression of 1930s”, MPRA 31746, (University Library of Munich, Germany, 2010)

Οι παρακάτω παράγοντες συντέλεσαν στην σημερινή οικονομική κρίση⁴²: (INE-ΓΣΕΕ, 2008).

1. Η φούσκα στις τιμές των ακινήτων σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ, ώθησε την υπερκατανάλωση και οδήγησε στην αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών.
2. Η χορήγηση στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου σε δανειολήπτες που δεν θα έπαιρναν σε άλλη περίπτωση.
3. Το ρίσκο μεταφέρθηκε από τους ισολογισμούς των τραπεζών στο κοινό και τους επενδυτές μέσω υλοποιήσεων, με άγνοια κινδύνου από τους περισσότερους οι οποίοι κινήγησαν τις τότε υψηλές αποδόσεις. Για το λόγο αυτό είχαν τη δυνατότητα να δανείζον με μεγάλη ευκολία οι τράπεζες, χωρίς να παίρνουν τις απαραίτητες εγγυήσεις, μόνο για να έχουν μεγαλύτερη ρευστότητα.

Η δημιουργία της οικονομικής αυτής κρίσης στην Ελλάδα στηρίχθηκε στους παρακάτω παράγοντες κατά μια άποψη:

1. Στην αυξημένη χρήση δανειακών Κεφαλαίων.
2. Στην πλημμελή διαβάθμιση πιστοληπτικού κινδύνου.
3. Στις υπέρογκες αμοιβές στελεχών στον χρηματοπιστωτικό τομέα.
4. Στην ανεξέλεγκτη χορήγηση στεγαστικών δανείων
5. Στην χορήγηση στεγαστικών δάνειων για αγορά κατοικίας χωρίς συμμετοχή παραλήπτη.

Οι συνήθειες και οι πρακτικές αυτές είναι που έφτασαν την Ελλάδα στον κίνδυνο χρεωκοπίας. Η αναβολή των μεταρρυθμίσεων επ' αόριστον είχαν αποτέλεσμα να αυξάνονται τα προβλήματα στον δημόσιο τομέα, στο συνταξιοδοτικό σύστημα και στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας⁴³.

⁴² INE-ΓΣΕΕ, *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Ετήσια Έκθεση: Αθήνα, (2008), Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

⁴³ Βαγιανός, Δ., Βέττας, Ν, Μεγήρ, Κ., *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία*, (2010)

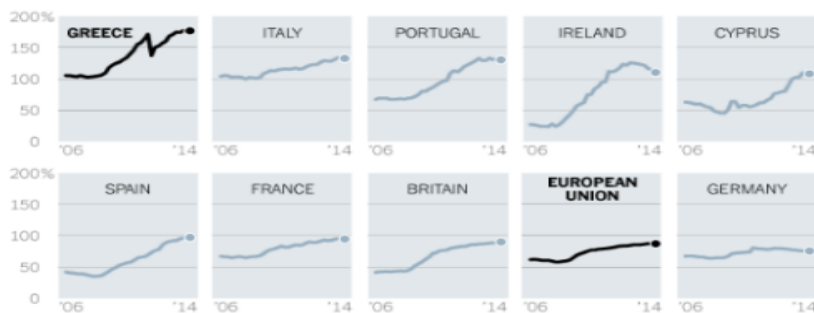
Όταν το 2010 εισήλθε η Ελλάδα στην κρίση, το δημόσιο έλλειμμά της ήταν το 10,5% του ΑΕΠ της⁴⁴. Οι υψηλές δαπάνες, η κακή φορολογική διοίκηση και ο διογκωμένος δημόσιος τομέας, συνέβαλλαν στα δημοσιονομικά της προβλήματα. Οι αδυναμίες αυτές επιδεινώθηκαν από την αυξανόμενη έλλειψη ανταγωνιστικότητας του βιομηχανικού κλάδου. Από το 2010 και μετά, οι ξένοι επενδυτές και οι περισσότερες διεθνείς τράπεζες πούλησαν τα ελληνικά τους ομόλογα και ότι άλλες εκμεταλλεύσεις είχαν, για να μην κινδυνεύουν και να μην είναι εκτεθειμένοι σε ό,τι συμβαίνει στην Ελλάδα.

Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η σημερινή κατάσταση στην Ελλάδα είναι ένα πιθανό αποτέλεσμα εφαρμογής λανθασμένων πολιτικών των τελευταίων 25-30 ετών. Κάποιες από τις αιτίες που οδήγησαν στην σημερινή κατάσταση την Ελλάδα, είναι η ανεπάρκεια των κυβερνήσεων, το άδικο, αναποτελεσματικό και άγνοο φορολογικό της σύστημα, η μη βιώσιμη συνταξιοδότηση, η χαμηλή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και οι λαϊκίστικες πρακτικές των πολιτικών κομμάτων.⁴⁵

Στο Διάγραμμα 1 παρουσιάζεται το ακαθάριστο δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος για το τέταρτο τρίμηνο του 2014. Όπως φαίνεται από όλες τις χώρες, η Ελλάδα έχει το υψηλότερο δημόσιο χρέος και ακολουθεί η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Ισπανία.

⁴⁴ Kouretas, G.P. and Vlamis, P., *The Greek Crisis: Causes and Implications*, (2010) Panoeconomicus 57, pp 391-404

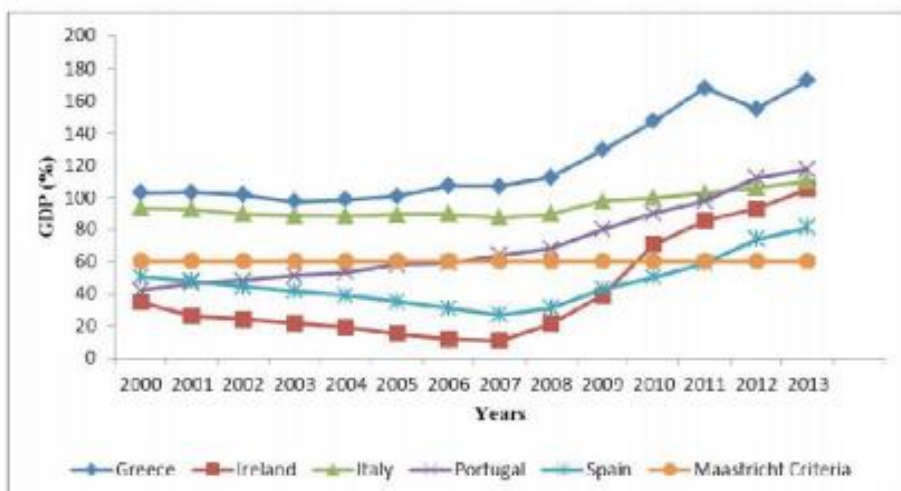
⁴⁵ Kouretas, G.P. and Vlamis, P., *The Greek Crisis: Causes and Implications*, (2010) Panoeconomicus 57, pp 391-404

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 1. Το ακαθάριστο δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος για το τέταρτο τρίμηνο του 2014

Πηγή: Eurostat

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 2. Γενικό χρέος κυβέρνησης (2000-2013) Ελλάδα, Ιρλανδία, Ιταλία, Πορτογαλία και Ισπανία

Πηγή: Eurostat

Πριν το ξέσπασμα της κρίσης είναι φανερό ότι ο ρυθμός των οφειλών προς το ΑΕΠ της Ελλάδας ήταν ένας από τους υψηλότερους στην Ευρώπη. Το ποσοστό αυτό υπερέβη το 160% κυρίως μετά το 2000, που σύμφωνα με το κριτήριο του Μάαστριχτ ήταν 60% του ΑΕΠ. Σε σύγκριση με την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Ιταλία και την Ιρλανδία, η κατάσταση μπορεί να φανεί καθαρά στο διάγραμμα 2. Το δημόσιο χρέος

της Ελλάδας, όπως φαίνεται στο σχήμα 2, από το 2000 έως το 2005 ήταν σχεδόν στα ίδια επίπεδα και από το 2006 άρχισε να αυξάνεται με αποτέλεσμα η διεθνής ανταγωνιστική δύναμη της χώρας να μειώνεται⁴⁶.

Στο αποκορύφωμα της κρίσης χρέους πριν από λίγα χρόνια, πολλοί ειδικοί ανησύχησαν ότι τα προβλήματα στην Ελλάδα θα διαχυθούν στον υπόλοιπο κόσμο. Εάν η Ελλάδα αθετήσει το χρέος της και εξέλθει από την ευρωζώνη, υποστήριξαν, θα μπορούσε να δημιουργήσει παγκόσμιο οικονομικό σοκ μεγαλύτερο από την κατάρρευση της Lehman Brothers⁴⁷. Τώρα, όμως, κάποιοι πιστεύουν ότι αν η Ελλάδα επρόκειτο να αποχωρήσει από την νομισματική ένωση, σε αυτό που είναι γνωστό ως «Grexit», δε θα ήταν μια τέτοια καταστροφή. Η Ευρώπη έχει θέσει διασφαλίσεις για να περιοριστεί η λεγόμενη οικονομική μετάδοση, σε μια προσπάθεια να κρατήσει τα προβλήματα από την εξάπλωσή τους και σε άλλες χώρες⁴⁸.

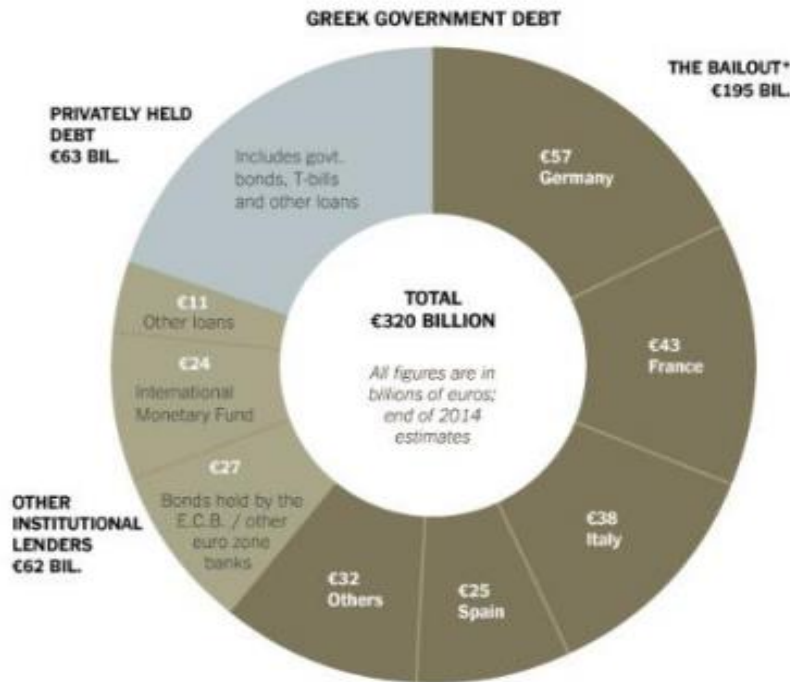
Η Ελλάδα αποτέλεσε το επίκεντρο της Ευρώπης, μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης το 2008 και αποκλείστηκε από το δανεισμό των χρηματοπιστωτικών αγορών⁴⁹. Για να προλάβουν την καταστροφή το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (η λεγόμενη τρόικα), η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσαν το 2010 το πρώτο από πακέτα διάσωσης για την Ελλάδα. Οι δανειστές απαιτούσαν βαθιές περικοπές στον προϋπολογισμό και απότομες αυξήσεις των φόρων, επιβάλλοντας σκληρούς όρους λιτότητας. Απαίτησαν, επίσης, από την Ελλάδα την αναμόρφωση την οικονομία της με τον εξορθολογισμό της κυβέρνησης, την πάταξη της φοροδιαφυγής και τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για επενδύσεις. Οι πιστωτές της Ελλάδας για το έτος 2014 φαίνονται στο διάγραμμα 3.

⁴⁶Koutsoukis, S. N. & Roukanas, S., *The Greek Crisis That Should Have Been Avoided*, (2011), Scientific Bulletin-Economic Sciences, 10, Issue 1, p. 26

⁴⁷Wagner, N. & Machnowski M., *The Greek Financial Crisis: Fall-out in the US*, (Landerbericht, 2010) Konrad-Adenauer-Stiftung.V., διαθέσιμο online: <http://www.kas.de/usa/en/publications/19012/>

⁴⁸Kouretas, G.P. and Vlamis, P., *The Greek Crisis: Causes and Implications*, (2010) Panoeconomicus 57, pp 391-404

⁴⁹Kouretas, G.P. and Vlamis, P., *The Greek Crisis: Causes and Implications*, (2010) Panoeconomicus 57, pp 391-404

Πηγή: Deutsche Bank, Bloomberg, ΔΝΤ

Διάγραμμα 3. Πιστοτές της Ελλάδας

Πηγή: Deutsche Bank, Bloomberg, ΔΝΤ

Ειδικότερα, η ελληνική κυβέρνηση έθεσε σε εφαρμογή μια σημαντική δημοσιονομική προσαρμογή, τη μετατόπιση από ένα πρωτογενές έλλειμμα (εκτός από το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών του χρέους) 9,9% του ΑΕΠ το 2009 σε πρωτογενές δημοσιονομικό πλεόνασμα της τάξης του 1,5% το 2014⁵⁰.

Ωστόσο, έχουν διατυπωθεί ανησυχίες σχετικά με το ρυθμό των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και των ιδιωτικοποιήσεων. Επιπλέον, το 2012, η Ελλάδα προχώρησε

⁵⁰ Nelson, R. M., Belkin, P. & Mix, D. E., *Greece's Debt Crisis: Overview Policy Responses Implication*, (CRS Report for Congress, 2011), R41167 διαθέσιμο online: <https://fas.org/sgp/crs/row/R41167.pdf>

σε αναδιάρθρωση χρέους που κατείχαν ιδιώτες επενδυτές, με αποτέλεσμα αυτοί να έχουν σημαντικές απώλειες (περίπου 75 % σε καθαρή βάση παρούσας αξίας)⁵¹.

Πηγή: *Global Financial Data*

Διάγραμμα 4. Αποδόσεις των 10 ετών ομολόγων

Πηγή: *Global Financial Data*

Το 2011, αποτέλεσε έτος δυσμενών εξελίξεων για την ελληνική οικονομία. Όλα τα μακροοικονομικά της μεγέθη επιδεινώθηκαν ραγδαία και δεδομένου της ήδη επιβαρυσμένης κατάστασης από το 2009, έχει δημιουργηθεί ένα ασφυκτικό πλαίσιο άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας. Η δημοσιονομική και οικονομική της πολιτική συνέχισε να ασκείται αποκλειστικά μέσω αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας. Αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής ήταν η βαθιά και παρατεταμένη ύφεση (σωρευτική μείωση του ΑΕΠ κατά 14,2% σε σχέση με το 2007 και αν

⁵¹ Nelson, R. M., Belkin, P. & Mix, D. E., *Greece's Debt Crisis: Overview Policy Responses Implication*, (CRS Report for Congress, 2011), R41167 διαθέσιμο online: <https://fas.org/sgp/crs/row/R41167.pdf>

συνυπολογιστεί η ύφεση του 2012, η ύφεση άγγιξε το 22%), καθώς και η σοβαρή παραγωγική και κοινωνικοοικονομική υποβάθμιση της Ελλάδας σε όλους τους τομείς⁵².

Το τρίτο πακέτο διάσωσης δεν άργησε να έρθει στα μέσα του 2015, ύστερα από αρκετούς μήνες αμφιλεγόμενων διαπραγματεύσεων μεταξύ της χώρας και των πιστωτών της. Η χώρα δεσμεύτηκε να εφαρμόσει μέτρα λιτότητας και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, καθώς όριζαν οι όροι των δανειστών⁵³.

Το δημοσιονομικό έλλειμμα στην Ελλάδα κυμάνθηκε το 2015 στο -7,7% ενώ το δημόσιο χρέος της Ελλάδας στο 175,9% του ΑΕΠ το 2015 το οποίο αναλογεί σε 311.729 εκατ.ευρώ⁵⁴.

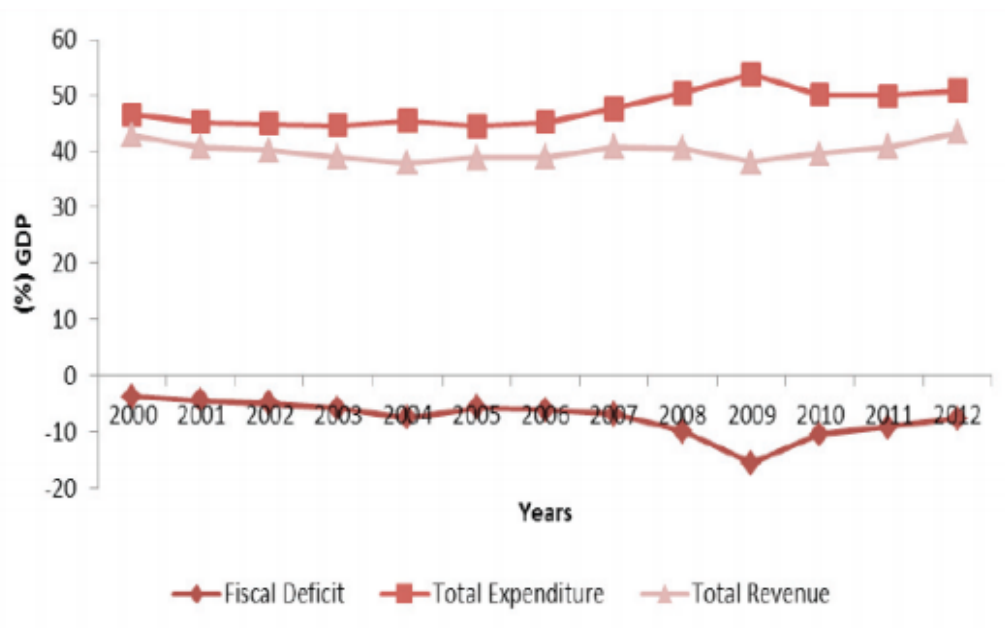
Γεγονός είναι ότι για το ξέσπασμα αυτής της κρίσης ευθυνόταν οι χρόνιες επικίνδυνες αδυναμίες και ανισορροπίες που δεν μπόρεσαν να ξεπεραστούν και ως συνέπεια αυτού να εκτοξευτούν το δημοσιονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος σε επίπεδα τέτοια που δεν μπορούσαν να ελεγχθούν. Η επιδείνωση των δημοσιονομικών επιδόσεων οφείλεται στην μη έγκαιρη και συστηματική λήψη μέτρων που ήταν απαραίτητα για τη συγκράτηση του ήδη υπέρογκου χρέους αλλά και πολιτικών που θα εξασφάλιζαν συνθήκες συνετούς δημοσιονομικής διαχείρισης⁵⁵.

⁵² Roubini, N., *Greece is Just the Tip of Iceberg*, Nouriel Roubini Warns, (2013) Telegraph, <http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/7648775/Greece-is-just-the-tip-of-the-iceberg-Nouriel-Roubini-warns.html>

⁵³ Nelson, R.M., Belkin, P., Jackson, J.K., *The Greek Debt Crisis: Overview and Implications for the United States*, Federation of American Scientist Publication, (2015), διαθέσιμο online στο: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R44155.pdf>

⁵⁴ <http://www.pdma.gr/el/2012-02-24-17-16-31>

⁵⁵ Nelson, R.M., Belkin, P., Jackson, J.K., *The Greek Debt Crisis: Overview and Implications for the United States*, Federation of American Scientist Publication, (2015), διαθέσιμο online στο: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R44155.pdf>

Διάγραμμα 5. Δημοσιονομικό έλλειμμα Ελλάδας

Πηγή: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115004414>

Στο διάγραμμα 5 παρουσιάζεται το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας διαχρονικά, δηλαδή τα συνολικά έξοδα και τα συνολικά της έσοδα. Από το 2000 το δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν περίπου στα ίδια επίπεδα. Αυξήθηκε το 2009 και άρχισε να κυμαίνεται πάλι σε λίγο χαμηλότερα επίπεδα και σχεδόν στα ίδια με τα προηγούμενα έτη από το 2010. Από την είσοδο της Ελλάδας στην Ευρωζώνη το ποσοστό του δημοσίου ελλείμματος προς το ΑΕΠ ήταν υψηλό⁵⁶.

2.6 CAPITAL CONTROLS

⁵⁶ Koutsoukis, S. N. & Roukanas, S., *The Greek Crisis That Should Have Been Avoided*, (2011), Scientific Bulletin-Economic Sciences, 10, Issue 1, p. 26

Ο έλεγχος κεφαλαίων (capital controls) είναι οποιαδήποτε πολιτική που αποσκοπεί στον περιορισμό ή στον αναπροσανατολισμό των συναλλαγών των κεφαλαίων ⁵⁷. Πρόκειται για μέτρα που λαμβάνονται για τον έλεγχο στην κίνηση κεφαλαίων από την κυβέρνηση, την κεντρική τράπεζα ή άλλη ρυθμιστική αρχή μιας χώρας για να ρυθμίζει ή να περιορίζει τη ροή ξένων κεφαλαίων εντός ή εκτός της εγχώριας οικονομίας⁵⁸. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι ο όρος «έλεγχοι στην κίνηση κεφαλαίων» συχνά χρησιμοποιείται ευρέως για να συμπεριλάβει μέτρα που ρυθμίζουν τις «τρέχουσες» συναλλαγές. Οι έλεγχοι μπορεί να λάβουν τη μορφή φόρων, τιμών ή ελέγχου της ποσότητας ή της άμεσης απαγόρευσης για το διεθνές εμπόριο στα περιουσιακά στοιχεία ⁵⁹.

Οι διεθνείς ροές κεφαλαίων είναι κεντρικής σημασίας για τη διεθνή μακροοικονομία. Αν μπορεί μια κυβέρνηση και οι πολίτες της να δανείζουν και να δανείζονται από το εξωτερικό, υπάρχει πιθανότητα οι εγχώριες επενδύσεις να αποκλίνουν από την εγχώρια αποταμίευση, η οποία μπορεί να προωθήσει την οικονομική αποτελεσματικότητα και την ανάπτυξη. Επιπλέον, η διεθνής διαφοροποίηση χαρτοφυλακίου δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να εξομαλύνουν την κατανάλωση και να αναλάβουν ριψοκίνδυνες επενδύσεις ⁶⁰.

Στο μεγαλύτερο μέρος της εμπειρικής βιβλιογραφίας δεν υπάρχουν διακρίσεις μεταξύ των ελέγχων των εκροών και των ελέγχων των εισροών, ωστόσο στη μελέτη του

⁵⁷ Rodrik, D., "How Far Will International Economic Integration Go?", *Journal of Economic Perspectives*, (2000), 14(1): pp 177-186

⁵⁸ Samitas A., Polyzos S., "To Basel or not to Basel? Banking Crises and Contagion," *Journal of Financial Regulation and Compliance*, (2015), 23(3), pp 298-318

⁵⁹ Ostry, J.D., Ghosh A.R., Habermeier K., Chamon M., Qureshi M.S. , and Reinhardt D.B.S., "Capital Inflows: The Role of Controls", IMF Staff Position Note 10/04, 19 February; (Washington: International Monetary Fund, 2010), διαθέσιμο online: www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2010/spn1004.pdf

⁶⁰ Ostry, J.D., Ghosh A.R., Habermeier K., Chamon M., Qureshi M.S. , and Reinhardt D.B.S., "Capital Inflows: The Role of Controls", IMF Staff Position Note 10/04, 19 February; (Washington: International Monetary Fund, 2010), διαθέσιμο online: www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2010/spn1004.pdf

ΔΝΤ των Fernandez et. al. (2015)⁶¹ υπάρχει αυτή η διάκριση. Ακόμα και όταν γίνεται διάκριση μεταξύ των εισροών και εκροών, οι έλεγχοι μπορούν και κυμαίνονται από φιλικούς σε αναγκαστικούς⁶².

Η χρήση των ελέγχων κεφαλαίου είναι ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα. Η σχετική θεωρία χαρακτηρίζει τους ελέγχους κεφαλαίου ως εμπόδια στην κινητικότητα των κεφαλαίων, αφού εμποδίζουν τις χώρες στις οποίες σπανίζουν τα κεφάλαια από το δανεισμό σε χαμηλότερες τιμές για τη χρηματοδότηση των επενδύσεων και της τρέχουσας κατανάλωσης. Αυτή η διαχρονική κατανάλωση βελτιώνει την ευημερία και είναι αποτελεσματική, δεδομένου ότι επιτρέπει σε χώρες με ανεπαρκή κεφάλαια να χρησιμοποιήσουν το πλεόνασμα κεφαλαίων άλλων χωρών. Ομοίως, χώρες με άφθονο κεφάλαιο είναι σε θέση να πραγματοποιήσουν υψηλότερες αποδόσεις στο μέλλον δανείζοντας τις αποταμιεύσεις τους σε διεθνές επίπεδο. Πράγματι, η διαφάνεια στις διασυνοριακές ροές τις τελευταίες δεκαετίες επέτρεψε σε πολλές χώρες να ευημερήσουν, να ενταχθούν στις τάξεις των αναδυόμενων αγορών και να γίνονται οι προμηθευτές κεφαλαίων προς τον υπόλοιπο κόσμο⁶³.

⁶¹ Fernandez-Pevida A, et al., *Processing of preribosomal RNA in Saccharomyces cerevisiae*, (2015), Wiley Interdiscip Rev RNA 6(2): pp 191-209

⁶² Korinek, A., *Prudential Capital Controls: A Research Agenda*,(2010), IMF Economic Review, Vol. 59, (Forthcoming). Washington, DC. September. pp. 523–561

⁶³ European Union, *General Report on the Activities of the European Union 2012*, European Commission Directorate-General for Communication Publications, (2013), διαθέσιμο online: http://europa.eu/generalreport/pdf/rg2012_en.pdf

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στο Τραπεζικό σύστημα

3.1 Οι επιπτώσεις στις θέσεις εργασίας στον τραπεζικό κλάδο

Ως συνέπεια της οικονομικής κρίσης, οι περισσότερες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, προσέφεραν πακέτα οικονομικής στήριξης στα τραπεζικά τους ιδρύματα, προκειμένου να τα βοηθήσει να αντιμετωπίσουν όχι μόνο τη ρευστότητα αλλά και τα προβλήματα φερεγγυότητας⁶⁴. Ωστόσο, τα μέτρα που έθεσαν οι κυβερνήσεις δεν ήταν αρκετά για να ανταποκριθούν στις προκλήσεις που έπρεπε να αντιμετωπίσουν⁶⁵. Η κρίση και η αστάθεια των αγορών κρατικών ομολόγων δημιούργησαν νέες προκλήσεις για τον ευρωπαϊκό τραπεζικό τομέα και επηρέασαν την γενική οικονομική κατάσταση. Αρκετά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έπρεπε να διαφυλαχθούν, προκειμένου να αποφευχθεί η κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά, στον τραπεζικό τομέα χάθηκαν 250.000 θέσεις εργασίας μεταξύ 2008 και 2010. Αυτό σημαίνει ότι η απασχόληση μειώθηκε κατά 6%, πάνω από το μέσο όρο μείωση της απασχόλησης σε ολόκληρη την οικονομία (-2,4%). Το γεγονός ότι μειώθηκε το επίπεδο απασχόλησης εξηγείται από δύο πλευρές.. Από τη μία πλευρά, η ιδιωτικοποίηση και η απελευθέρωση του τομέα είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της κερδοφορίας, της προστιθέμενης αξίας και της απασχόλησης, ιδίως στις χώρες όπου ο τομέας ήταν λιγότερο ανεπτυγμένος. Από την άλλη πλευρά, η διαδικασία συγχώνευσης του τομέα αύξησε τον αριθμό των απολύσεων και κατέληξε σε μείωση θέσεων εργασίας ακόμη και πριν από την κρίση, ιδίως σε χώρες όπου ο τομέας ήταν ήδη ώριμος και καλά δομημένος. Οι θέσεις στον

⁶⁴ Lallement, M., *Europe and the Economic Crisis: Forms of Labour Market Adjustment and Varieties of Capitalism*, (2011), *Work, Employment and Society*, 25(4), pp 627-641, διαθέσιμο online: <http://dx.doi.org/10.1177/0950017011419717>

⁶⁵ Watt, A., “A quantum of solace? An assessment of fiscal stimulus packages by EU member states in response to the economic crisis”, Working Paper (No.2009.05), European Trade Union Institute (ETUI), (Brussels, 2009), pp.1-42, διαθέσιμο online:: <http://www.etui.org/Publications2/Working-Papers/A-quantum-of-solace-An-assessment-of-fiscal-stimulus-packages-by-EU-Member-States-in-response-to-the-economic-crisis/>

τραπεζικό τομέα παραδοσιακά θεωρούνται καλές με χαμηλή επίπτωση προσωρινών συμβάσεων και με επίπεδα αμοιβών υψηλότερα από το μέσο όρο. Ωστόσο, η ευνοϊκή αυτή προοπτική για τις συνθήκες εργασίας αμφισβητήθηκε από στρατηγικές εταιρειών για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κρίσης. Λαμβάνοντας υπόψη την περίπτωση της Ισπανίας, το η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέσπισε το 2012 μια αδυσώπητη καταστολή σε αντάλλαγμα τη διάσωση χρήματων προς τις τράπεζες. Υπήρξε περικοπή περίπου 8000 θέσεων εργασίας από κρατικές τράπεζες, με την πώληση και το κλείσιμο των θυγατρικών και την εξάλειψη σχεδόν 1.000 καταστημάτων⁶⁶. Σχεδόν παντού (συμπεριλαμβανομένου και της Ελλάδας), οι τράπεζες έχουν εφαρμόσει προγράμματα εξοικονόμησης κόστους (π.χ. προγράμματα εθελούσιας εξόδου) προκειμένου να μειωθεί το κόστος εργασίας, με στόχο τη διατήρηση λιγότερων θέσεων εργασίας με υψηλότερη παραγωγικότητα⁶⁷

Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζονται τα στοιχεία που δημοσιεύτηκαν από την Τράπεζα της Ελλάδος σχετικά με τη διάρθρωση των θέσεων εργασίας στον τραπεζικό κλάδο. Η μείωση των εργαζομένων από το 2011 έως το 2018 είναι περίπου στα 40.000 άτομα (39.382). Επίσης το διάστημα αυτό, ο αριθμός των καταστημάτων μειώθηκε κατά 1.868.

Πίνακας 2: Θέσεις εργασίας στον Τραπεζικό κλάδο 2011-2018

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αριθμός εργαζομένων	59.958	57.006	51.242	45.654	46.095	42.647	41.707	39.382
Αριθμός καταστημάτων	3.847	3.629	3.109	2.688	2.547	2.331	2.168	1.979

Το 2018 αποχώρησαν από τις τέσσερις συστημικές τράπεζες πάνω από 2.700 υπάλληλοι συμμετέχοντας σε προγράμματα εθελουσίας εξόδου αρκετά γενναιόδωρα,

⁶⁶ Barron I. and Perez C., *Despidos masivos en las cajas nacionalizadas* (Lay-offs in nationalized banks from Elpais.com, (2012), διαθέσιμο online:

http://economia.elpais.com/economia/2012/11/24/actualidad/1353789346_922547.html

⁶⁷ Soriano V.C. „*Recession and social dialogue in the banking sector: a global perspective*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions Report, ef1115, (2011), διαθέσιμο online: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1115>

τα οποία δεν αναμένεται να είναι το ίδιο γενναιόδωρα για το έτος 2019. Επίσης στο διάστημα αυτό έκλεισαν 200 τραπεζικά καταστήματα ⁶⁸.

Οι τράπεζες συνεχίζουν να συρρικνώνονται στη χώρα μας, ακολουθώντας νέα λειτουργικά μοντέλα που έχουν στόχο την ανάπτυξη ηλεκτρονικών καταστημάτων (e-branch) που θα απαιτούν σαφώς λιγότερο κόστος και λιγότερο προσωπικό.

3.2 Οι επιπτώσεις στις Τραπεζικές καταθέσεις

Ο Πίνακας 3 καταγράφει τη σταδιακή μείωση των τραπεζικών καταθετικών υπολοίπων από το 2009 έως το 2016. Η μείωση στις τραπεζικές καταθέσεις ήταν από τα 237,5 δις ευρώ που ήταν τα καταθετικά υπόλοιπα το 2009 στα 121,4 δισεκατομμύρια ευρώ το 2016⁶⁹⁷⁰. Όπως σημείωσε η Τράπεζα της Ελλάδος, οι τραπεζικές αποταμιεύσεις το 2017 υπολογίστηκαν κάτω από τα 120 δις. ευρώ, δηλαδή το χαμηλότερο επίπεδο από το 2001⁷¹. Αυτό δείχνει την προσπάθεια των Ελλήνων για διατήρηση του προηγούμενου βιοτικού τους επιπέδου και την κατανάλωση των τραπεζικών τους αποταμιεύσεων για να πληρώσουν τις οικονομικές και φορολογικές τους υποχρεώσεις. Συνέπεια της μείωσης των τραπεζικών αποταμιεύσεων, είναι η μείωση των εγχώριων επενδύσεων και ακολούθως η υπανάπτυξη της χώρας. Σύμφωνα με μια μελέτη του Ινστιτούτου Εφαρμοσμένων Οικονομικών Ερευνών του Πανεπιστημίου του Tübingen στη Γερμανία, η οποία δημοσιεύτηκε στο Forbes⁷², η ελληνική «σκιά της οικονομίας» κατατάσσεται στην 1η θέση στον κόσμο (21,5% του ΑΕΠ). Η Ιταλία βρίσκεται στη δεύτερη θέση και η

⁶⁸ <https://www.insider.gr/epiheiriseis/trapezes/111641/trapezes-psalidi-se-20000-atoma-kai-2000-katastimata-se-okto-hronia?fbclid=IwAR2tzDoWzjibhBXMV05WsN0tKwTk05eC24xeipNcfjbfzYz-2iq47w56GCE>

⁶⁹ Vamvoukas G., *Dramatic and unpredicted the reduction of the bank deposits*, Kontranews.gr, (February 2017), διαθέσιμο online: <http://www.kontranews.gr/ARTHROGRAPHOI/271249-Dramatike-kaiaprolepte-e-meiose-ton-trapezikon-katatheseon>.

⁷⁰ Kolasa-Sikiaridi, Kerry, *2017's low deposit rate has brought o 'Credit Negative' event to Greek Banks*, Moody's Says. Greek Reporter, (March 2017), διαθέσιμο online: <http://greece.greekreporter.com/2017/03/07/2017s-low-deposit-rate-has-brought-a-credit-negative-event-to-greek-banks-moodys-says/>

⁷¹ Kolasa-Sikiaridi, Kerry, *2017's low deposit rate has brought o 'Credit Negative' event to Greek Banks*, Moody's Says. Greek Reporter, (March 2017), διαθέσιμο online: <http://greece.greekreporter.com/2017/03/07/2017s-low-deposit-rate-has-brought-a-credit-negative-event-to-greek-banks-moodys-says/>

⁷² McCarthy, Nial, *The countries with the largest shadow economies*, Forbes, (February 2017), διαθέσιμο online: <https://www.statista.com/chart/8015/where-shadow-economies-are-well-established/>

Ισπανία είναι η τρίτη, τα διαβόητα κράτη που αποτελούν την ομάδα PIGS. Καθώς οι Έλληνες δεν θα βασίζονταν το ταχύτερο δυνατόν σε τραπεζικές αποταμιεύσεις, είναι πιθανό ότι το μικρό πλεόνασμα του 0,7% το 2016 δεν σηματοδοτεί το τέλος της κρίσης αλλά θα επιδεινώσει ακόμη και την κρίση. Τέλος, κάποιος δεν πρέπει να συγχέεται με τη μικρή άνοδο το 2016, επειδή προσπάθησαν να δοθούν κίνητρα από τις ελληνικές κυβερνήσεις στα άτομα που ήθελαν να επαναπατρίσουν τις αποταμιεύσεις τους από το εξωτερικό. Η σταθερή εξοικονόμηση πόρων και ο αυξανόμενος αριθμός μη εξυπηρετούμενων δανείων είναι δύο παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα κάθε πιθανή προσπάθεια ανάκαμψης. Η πολιτική που εφαρμόζεται αγνοεί την μειωτική των εθνικών αποταμιεύσεων και την επίδραση αυτών στο κεφαλαιακό απόθεμα, προωθώντας μια ελλειμματική δημοσιονομική σπειροειδής οικονομία, η οποία διατηρεί τα δημοσιονομικά ελλείμματα και μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα και κατά συνέπεια τις ιδιωτικές αποταμιεύσεις⁷³.

Πίνακας 3. Τραπεζικές καταθέσεις (εκατ.€) Δεκέμβριος 2009–2016

Έτος	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Καταθετικά Υπόλοιπα σε εκατ.€	237.5€	209.6€	174.2 €	161.4 €	163.3€	160.3€	123.4 €	121.4€

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Με βάση αυτά που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, δεν πρέπει να εκπλήσσει το γεγονός ότι η Ελλάδα, μια χώρα που παρουσίασε μείωση κατά 26% του ΑΕγχΠ της μεταξύ του 2008 και του 2013, καθώς και η αύξηση των επιπέδων ανεργίας, επέφεραν αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Τον Σεπτέμβριο του 2016, τα μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα των ελληνικών τραπεζών αντιπροσώπευαν το 45,2% του συνόλου των ανοιγμάτων⁷⁴.

3.3 Ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών

⁷³Bitzenis A., Papadopoulos I., and Vlachos V., *Reflections on the Greek Sovereign Debt Crisis* Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. ISBN 1-4438-4512-4,(2013)

⁷⁴ Bank of Greece, *Governor's Annual Report*, (2016)

Η υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας των ελληνικών τραπεζών οφείλεται κυρίως στην εγχώρια ύφεση και όχι στα υπερβολικά εγχώρια τραπεζικά συστήματα (όπως στην περίπτωση της Ιρλανδίας, της Ισπανίας και της Κύπρου). Μεταξύ του 1ου τριμήνου του 2008 και του 4ου τριμήνου του 2015, ο λόγος των μη εξυπηρετούμενων δανείων προς τα συνολικά τραπεζικά δάνεια αυξήθηκε κατά 30,9 ποσοστιαίες μονάδες (ή 38,4 μονάδες αν αναλογιστούμε τα αναδιρθρωμένα δάνεια) και έφθασε το 35,6% (ή 43,5%) μέχρι το τέλος της εν λόγω περιόδου. Επιπλέον, η αναδιάρθρωση του ελληνικού δημοσίου χρέους που κατείχε ο ιδιωτικός τομέας στις αρχές του 2012 κατέστρεψε την κεφαλαιουχική βάση των μεγαλύτερων τραπεζών της Ελλάδας, καθιστώντας επιτακτική την ανάγκη για αναδιάρθρωση κεφαλαίου. Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και οι προβλέψεις για ζημίες από δάνεια (LLPs) αντιμετωπίζονται ως κύριοι δίαυλοι μετάδοσης (μακρο) οικονομικών διαταραχών στους ισολογισμούς των τραπεζών. Τα LLPs αποτελούν επίσης δείκτη της πιστωτικής ποιότητας των χαρτοφυλακίων δανείων. Η ύπαρξη αντιστασιακών προσωρινών πολιτικών³ είναι ζωτικής σημασίας για τη συνολική σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και, ως εκ τούτου, αποτελεί μέρος των προγραμμάτων προσαρμογής για την Ελλάδα (με ιδιαίτερη έμφαση στη διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων).

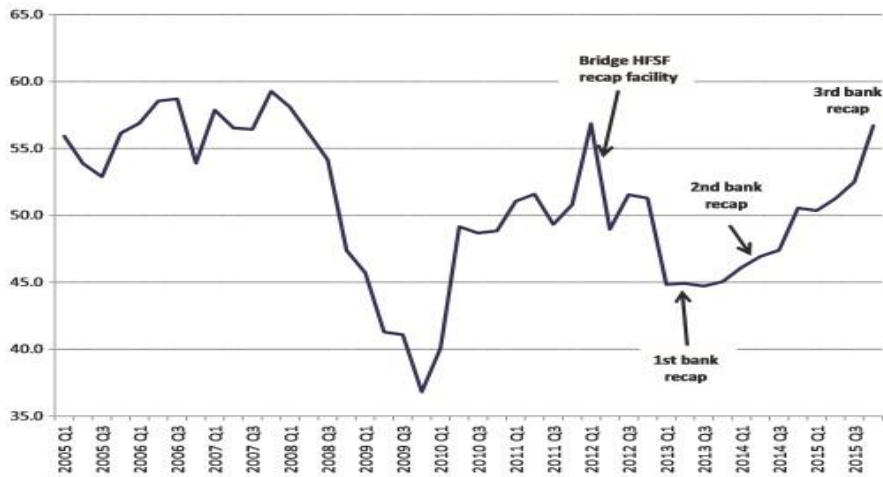
Σε απόλυτους αριθμούς (ονομαστικά ποσά), το συνολικό απόθεμα των μη εξυπηρετούμενων δανείων (συμπεριλαμβανομένων των αναδιρθρωμένων δανείων) ήταν, από το 4μηνο του 2015, 98,4 δισεκατομμύρια ευρώ, με τα εταιρικά μη εξυπηρετούμενα δάνεια να αντιπροσωπεύουν την πλειονότητα (57,1%) και τα ενυπόθηκα. Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αντιπροσωπεύουν το 27,6% και το 15,2% αντίστοιχα. Το ποσοστό του συνόλου (εξαιρουμένων των αναδιρθρωμένων δανείων) που καλύπτονται από προβλέψεις κατά την περίοδο από το 1ο τρίμηνο του 2005 έως το 4ο τρίμηνο του 2008 ήταν περίπου 50% -60%, έπεσε στο 36,8% το 4ο τρίμηνο του 2009 και έφθασε το 56,7%.⁷⁵

Οι τέσσερις συστημικές τράπεζες της Ελλάδας κεφαλαιοποιήθηκαν το 2012 (Μάιος) μέσω του Ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (HFSF) με εισφορά

⁷⁵ Monokroussos, P. et al., “*The Determinants of Loan Loss Provisions: An Analysis of the Greek Banking System in Light of the Sovereign Debt Crisis*”, in Monokroussos, P. and Gortsos, Ch. (eds) *Non-Performing Loans and Resolving Private Sector Insolvency*, (UK: Palgrave Macmillan 2017)

18 δισ. Ευρώ, προσπαθώντας να φέρουν το δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας στο ελάχιστο όριο που απαιτεί η Βασιλεία II (8%). Στη συνέχεια, μετά από μια αξιολόγηση της Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία εκτίμησε τις κεφαλαιακές ανάγκες των συστημικών τραπεζών σε 27,5 δισ. Ευρώ (για την περίοδο 2012-2014), πραγματοποιήθηκε ανακεφαλαιοποίηση στα τέλη του 2013, αυξάνοντας το συνολικό μετοχικό κεφάλαιο κατά € 27,1 δισ. % η οποία καλύφθηκε μέσω της έκδοσης κοινών μετοχών στο HFSF και κατά 10% από ιδιώτες μετόχους και 1,1 δισ. ευρώ από το HFSF στην Τράπεζα Πειραιώς για την κάλυψη του πρόσθετου κόστους απόκτησης από την Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος των ελληνικών υποκαταστημάτων τριών κυπριακών τραπεζών. Η δεύτερη ανακεφαλαιοποίηση έλαβε χώρα στα τέλη του 2014, μετά από ανεξάρτητη μελέτη της BlackRock (υπό την εποπτεία της Τράπεζας της Ελλάδος), η οποία εκτίμησε ότι οι συνολικές κεφαλαιακές ανάγκες του τραπεζικού συστήματος (από τον Ιούνιο 2013 έως τον Δεκέμβριο του 2014) ήταν € 6,4 δισ. . Μόνο με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, το μετοχικό κεφάλαιο αυξήθηκε κατά € 8,3 δισ. - επιτρέποντας στις συστημικές τράπεζες να αποπληρώσουν τις προνομιούχες μετοχές της Πειραιώς και της Alpha Bank που κατείχε το κράτος. Στο πλαίσιο του τρίτου προγράμματος προσαρμογής για την Ελλάδα (2015), οι τράπεζες συστημάτων της Ελλάδας προέβησαν σε άλλη ανακεφαλαιοποίηση μετά από εκτίμηση της ΕΚΤ για τις συνολικές κεφαλαιακές τους ανάγκες (4,4 δισ. Ευρώ - βασικό σενάριο, 14,4 δισ. Ευρώ - μηδενικό σενάριο). Η Eurobank και η Alpha Bank κατάφεραν να αντλήσουν τα απαραίτητα κεφάλαια αποκλειστικά μέσω του ιδιωτικού τομέα (μέσα εσωτερικής άντλησης κεφαλαίων και εισφορές ιδιωτικού τομέα), ενώ το HFSF κάλυψε (μερικώς) τις κεφαλαιακές ελλείψεις των άλλων δύο. Η χρηματοδότηση του επίσημου τομέα ανήλθε συνολικά σε 5,43 δισ. Ευρώ (κάτω από το ποσό που έχει δεσμευθεί στο πλαίσιο του τρίτου προγράμματος προσαρμογής για την Ελλάδα, δηλαδή μέχρι και 25 δισ. Ευρώ). Ως αποτέλεσμα, η συμμετοχή του HFSF στις συστημικές τράπεζες μειώθηκε περαιτέρω⁷⁶.

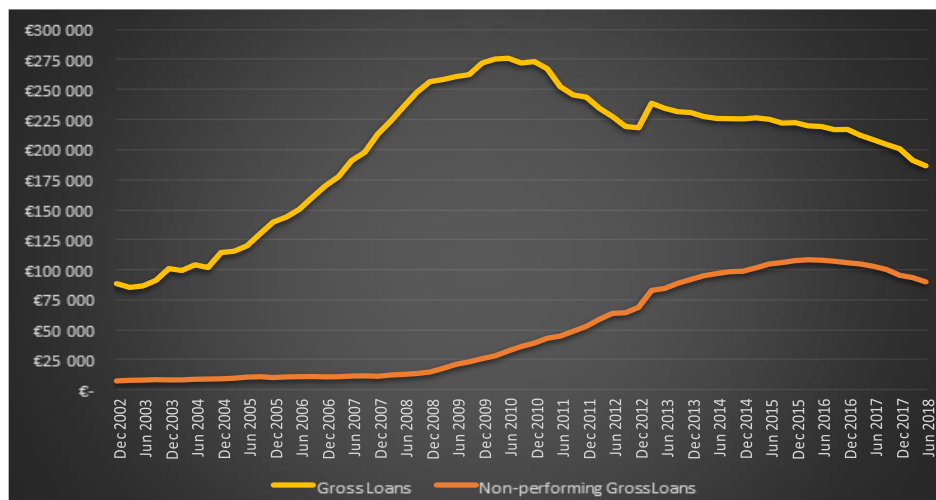
⁷⁶ Monokroussos, P. et al., “*The Determinants of Loan Loss Provisions: An Analysis of the Greek Banking System in Light of the Sovereign Debt Crisis*”, in Monokroussos, P. and Gortsos, Ch. (eds) *Non-Performing Loans and Resolving Private Sector Insolvency*, (UK: Palgrave Macmillan 2017)

Διάγραμμα 6. Κάλυψη των μη εξυπηρετούμενων δανείων (εξαιρουμένων των αναδιαρθρωθέντων δανείων) από αποθεματικά ζημιών

Πηγή: Monokroussos et al. (2017:191)

3.4 Μη εξυπηρετούμενα δάνεια στην Ελλάδα

Διάγραμμα 7. Εξέλιξη ακαθάριστων και μη εξυπηρετούμενων ακαθάριστων δανείων στην Ελλάδα (12/2002 - 06/2018) σε εκατομμύρια ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Σε αυτό το κεφάλαιο θα σχολιάσουμε εν συντομία την εξέλιξη των μη εξυπηρετούμενων δανείων και των ακαθάριστων δανείων στην Ελλάδα, αντλώντας στοιχεία από την Τράπεζα της Ελλάδος.

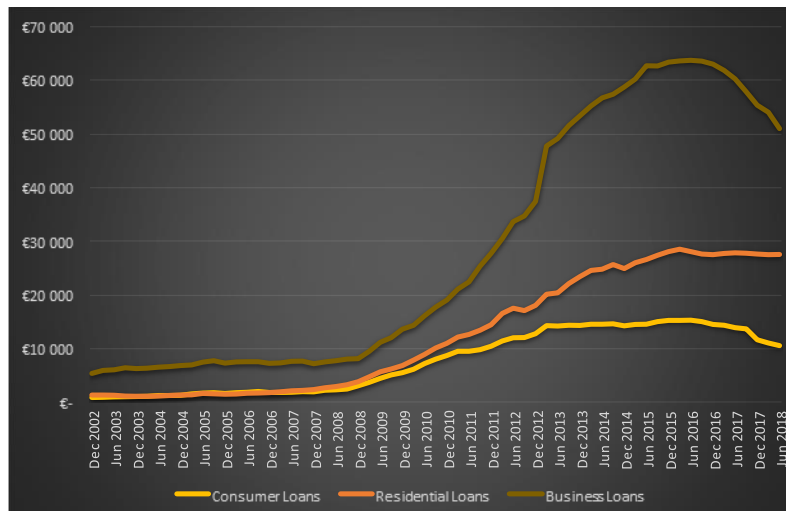
Η γραφική παράσταση δείχνει την εξέλιξη του συνολικού ποσού ακαθάριστων και μη εξυπηρετούμενων ακαθάριστων δανείων σε όλες τις ελληνικές τράπεζες από το 2002.

Μπορεί να φανεί σαφώς ότι υπήρξε μεγάλη (και απότομη, ιδιαίτερα από το 2005) αύξηση των ακαθάριστων δανείων από το Δεκέμβριο του 2002 έως τον Ιούνιο του 2010, φτάνοντας στο ανώτατο σημείο των 275,1 δισ. Ευρώ (2010). Τα στοιχεία για τα μη εξυπηρετούμενα ακαθάριστα δάνεια αποκαλύπτουν κατά προσέγγιση μια σταδιακή ανάπτυξη κατά την ίδια περίοδο, ενώ τα μικτά δάνεια μειώθηκαν κατά μέσο όρο από τον Ιούνιο του 2010 έως τον Ιούνιο του 2018, παρόλο που το γράφημα δείχνει μικρή άνοδο περίπου τον Μάρτιο του 2013, υποδηλώνοντας μια σύντομη και μικρή ανάκαμψη στην προσφορά πιστώσεων. Τα μη εξυπηρετούμενα ακαθάριστα δάνεια αυξήθηκαν κατά 31,4% ετησίως από τον Μάρτιο του 2008 έως τον Μάρτιο του 2016 (ενώ το συνολικό ποσό των ακαθάριστων δανείων μειώθηκε κατά 0,2% ετησίως και έφτασε τα 190,4 δισ. Ευρώ) και μειώθηκε ελαφρά από την άνοιξη Το 2016 φτάνοντας τα 88,8 δισ. Ευρώ τον Ιούνιο του 2018⁷⁷.

Από τη μία πλευρά, καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου πριν από την κρίση, το συνολικό ποσό των μη εξυπηρετούμενων ακαθάριστων δανείων παρέμεινε σχεδόν σταθερό για τις τρεις κατηγορίες (επιχειρηματικά, στεγαστικά, καταναλωτικά). Από την άλλη πλευρά, η κρίση στεγαστικών δανείων που προκάλεσε την ευρωπαϊκή κρίση χρέους οδήγησε σε σημαντική αύξηση στην Ελλάδα. Πράγματι, από τον Μάρτιο του 2008 έως τον Μάρτιο του 2016, τα μη εξυπηρετούμενα ακαθάριστα δάνεια καταναλωτών αυξήθηκαν ετησίως κατά 27,8%, των στεγαστικών κατά 34,9% και, τέλος, των επιχειρηματικών μη εξυπηρετούμενων δανείων κατά 31%. Ωστόσο, τόσο τα επιχειρηματικά όσο και τα καταναλωτικά μη εξυπηρετούμενα ακαθάριστα δάνεια (τριμηνιαία) μειώθηκαν κατά 2,4% και 4,1% αντίστοιχα, από τον Μάρτιο του 2016 έως τον Ιούνιο του 2018, ενώ το ποσό των μη εξυπηρετούμενων ακαθάριστων στεγαστικών δανείων παρέμεινε σταθερό κατά την ίδια περίοδο. Τον Ιούνιο του 2018, το συνολικό ποσό των ακαθάριστων δανείων μη εξυπηρετούμενων επιχειρηματικών διαμορφώθηκε ως εξής: 11,8% των καταναλωτών, 31% των στεγαστικών και 57,2% των επιχειρηματικών⁷⁸.

⁷⁷ Bank of Greece, *Governor's Annual Report*, (2016)

⁷⁸ Bank of Greece, *Governor's Annual Report*, (2016)

Διάγραμμα 8. Εξέλιξη των μη εξυπηρετούμενων ακαθάριστων δανείων στην Ελλάδα (12/2002 - 06/2018) σε εκατομμύρια ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Μεθοδολογία

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται ο σκοπός της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα, το ερευνητικό εργαλείο και η ερευνητική στρατηγική, το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε και ο τρόπος συλλογής των στοιχείων, οι δυσκολίες και τα ηθικά ζητήματα που προέκυψαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας και η περιγραφή της στατιστικής ανάλυσης.

4.1 Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθούν τα αίτια και οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης, κατά πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση τα άτομα και πως το αντιλαμβάνονται. Επίσης εξετάστηκε η άποψή τους για την πορεία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και κατά πόσο πιστεύουν ότι έχουν επηρεαστεί από την οικονομική αυτή κρίση.

4.2 Υπόθεση εργασίας -Ερευνητικά ερωτήματα

Για τη διεξαγωγή της έρευνάς μας θέσαμε την εξής υπόθεση εργασίας και τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα.

4.2.1 Υπόθεση εργασίας

Για το σκοπό της εργασίας υποθέσαμε πως η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τον φοιτητή.

4.2.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερωτήματα στα οποία καλείται να απαντήσει η παρούσα μελέτη είναι:

1. Ποια η γνώση των ερωτηθέντων σχετικά με έννοιες που αφορούν το χρηματοπιστωτικό σύστημα;
2. Ποια η άποψη των ερωτηθέντων για την οικονομική κρίση;
3. Ποια η άποψη των ερωτηθέντων για την πορεία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων;
4. Κατά πόσο οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι έχουν επηρεαστεί από την οικονομική

αυτή κρίση;

4.3 Ερευνητική στρατηγική

Στη συγκεκριμένη έρευνα ως ερευνητική στρατηγική επελέγη η ποσοτική προσέγγιση, η οποία εκφράζει το συγκεκριμένο κοινωνικό φαινόμενο με αριθμούς. Αποτελεί την πιο συχνά χρησιμοποιημένη μέθοδο στις περισσότερες εμπειρικές έρευνες. Σκοπός της ποσοτικής προσέγγισης είναι ο προσδιορισμός κατηγοριών πριν την έναρξη της μελέτης και στην πορεία ο ακριβής προσδιορισμός της συσχέτισης στοιχείων της έρευνας.

Στη συγκεκριμένη μέθοδο, το δείγμα του πληθυσμού που εξετάζεται απαρτίζεται από μεγάλο αριθμό ατόμων, πράγμα το οποίο μπορεί να επιτρέψει στατιστικές γενικεύσεις. Τα ερωτήματα που τίθενται χαρακτηρίζονται από απλοϊκότητα αλλά και από την ευκολία βαθμού κατανόησής τους αλλά και απάντησής τους. Το είδος της ποσοτικής έρευνας που ακολουθήθηκε είναι η περιγραφική έρευνα. Οι περιγραφικές έρευνες διερευνούν με συστηματικό τρόπο ζητήματα της καθημερινής ζωής, με σκοπό να καταγράψουν προβλήματα σε ένα συγκεκριμένο χώρο όπως επίσης την έκταση των επιπτώσεών τους⁷⁹.

4.4 Πεδίο μελέτης - Επιλογή δείγματος

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 120 άτομα όλων των ηλικιών . Τα άτομα αυτά αποτελούν δείγμα της κοινωνίας και προέρχονται από διάφορες οικονομικές ομάδες και από όλα τα επαγγέλματα.

4.5 Ερευνητικό εργαλείο- Συλλογή δεδομένων

Το ερευνητικό εργαλείο για την πραγματοποίηση της έρευνάς μας ήταν το ερωτηματολόγιο, το οποίο συντάχθηκε από εμένα και τον επιβλέπων καθηγητή. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε κλειστές ερωτήσεις με τη μορφή μεμονωμένων ερωτήσεων.

⁷⁹ Αθανασίου, Λ. «Μέθοδοι και Τεχνικές Έρευνας στις Επιστήμες της Αγωγής», Αυτοέκδοση, (Ιωάννινα 2003)

Τα θέματα που διερευνήθηκαν ήταν:

1. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά (φύλο, ηλικία, έτος φοίτησης) και πληροφορίες σχετικά με την οικονομική κατάσταση των φοιτητών
2. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον ίδιο τον ερωτώμενο
3. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα

4.6 Τρόπος συλλογής στοιχείων

Για τη διεξαγωγή της έρευνας, τα άτομα συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο, ανώνυμα. Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν τον Ιανουάριο του 2019.

Οι ερωτήσεις θεωρούμε ότι απαντήθηκ με μεγαλύτερη ευκρίνεια λόγω της ανωνυμίας του ερωτηματολογίου.

4.7 Στατιστική ανάλυση και επεξεργασία αποτελεσμάτων

Μετά τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, τα δεδομένα καταχωρήθηκαν στη βάση και έγινε ανάλυση με το στατιστικό πακέτο SPSS20. Μετά την εισαγωγή των δεδομένων στη βάση, επανακωδικοποιήθηκαν ώστε να ομαδοποιηθούν οι απαντήσεις για να διεξαχθούν αποτελέσματα πιο εύκολα.

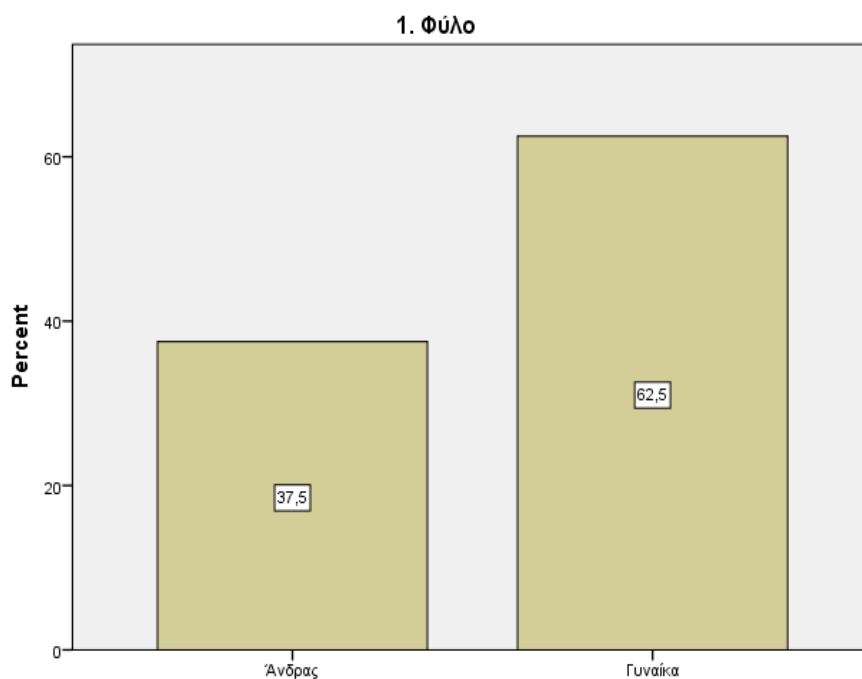
4.8 Ηθικά ζητήματα

Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας δεν υπήρξε κανένα ηθικό ζήτημα καθώς τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και οι ερωτήσεις δεν έθιγαν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο. Αποτελέσματα

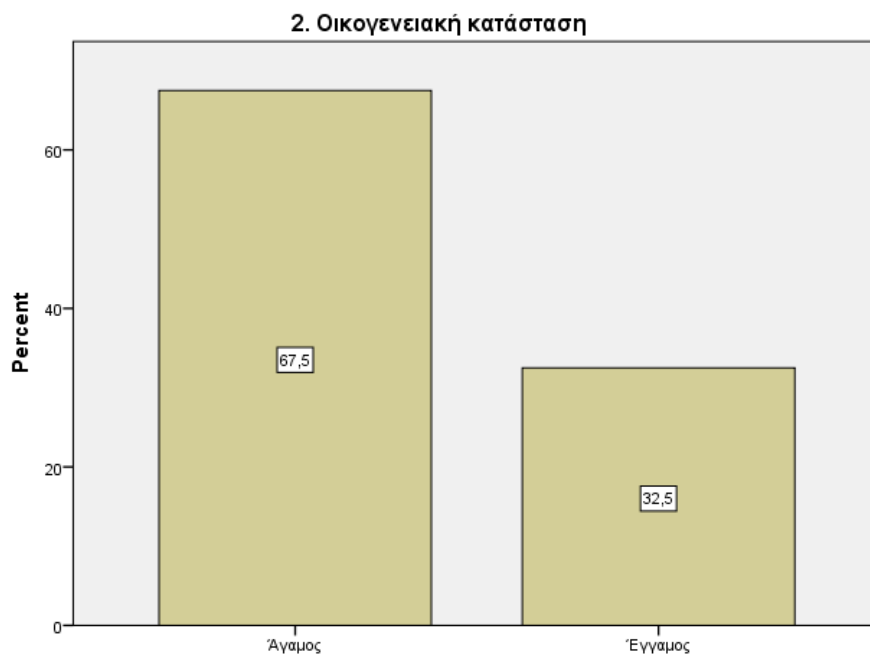
5.1 Περιγραφική ανάλυση

Στην έρευνα συμμετείχαν 120 άτομα, εκ των οποίων οι 45 ήταν άνδρες και οι 75 γυναίκες. Εξ' αυτών το 67,5% ήταν άγαμοι και το 32,5% έγγαμοι.

Πίνακας 4. Φύλο

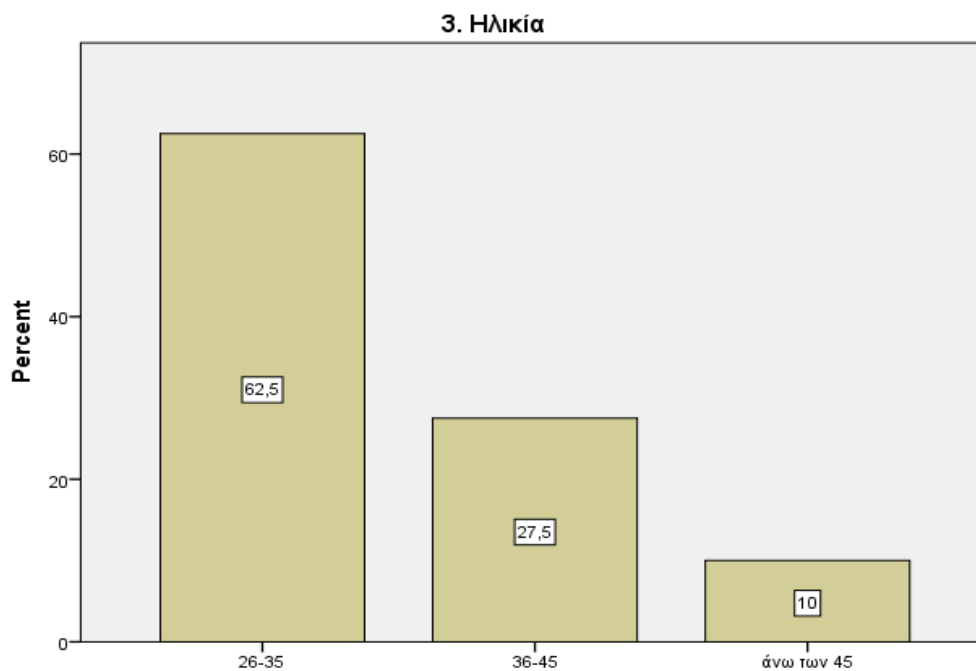
		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άνδρας	45	37,5	37,5	37,5
	Γυναίκα	75	62,5	62,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Πίνακας 5. Οικογενειακή κατάσταση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άγαμος	81	67,5	67,5	67,5
	Έγγαμος	39	32,5	32,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

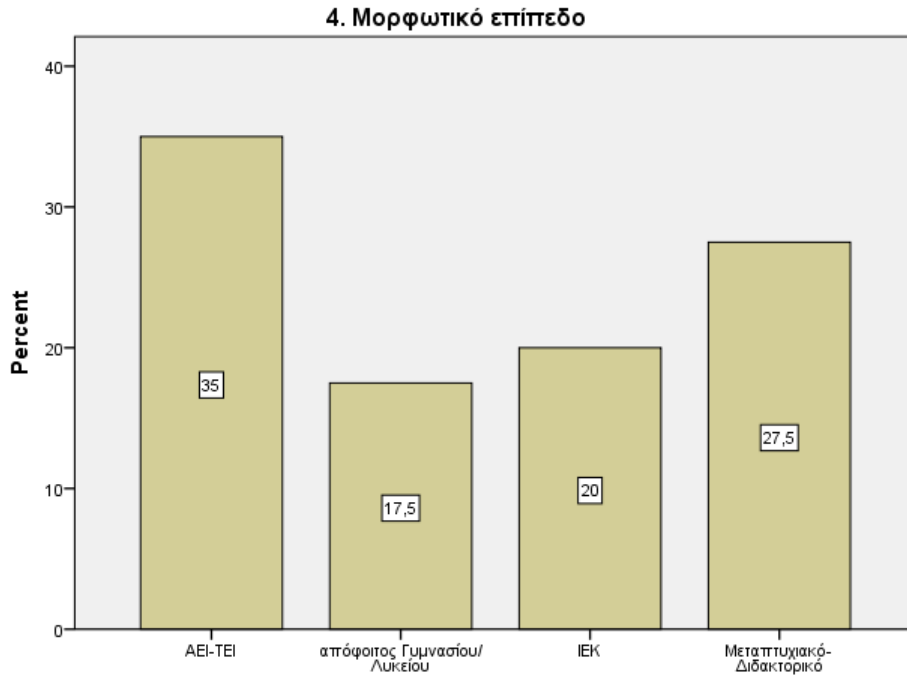
Ηλικιακά, το 62,5% ήταν μεταξύ 26 και 35 ετών, το 27,5% 36-45 και το 10% άνω των 45 ετών.

Πίνακας 6. Ηλικία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	26-35	75	62,5	62,5	62,5
	36-45	33	27,5	27,5	90,0
	άνω των 45	12	10,0	10,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

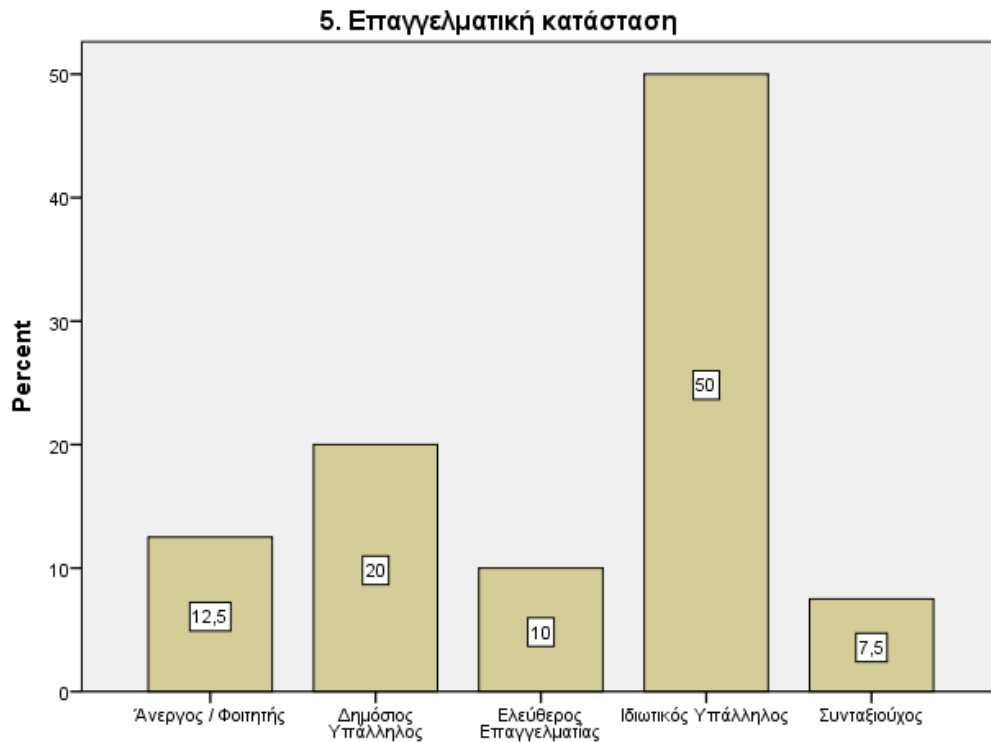
Το 35% εξ αυτών ήταν απόφοιτοι ΑΕΙ-ΤΕΙ, το 27,5% κάτοχοι Μεταπτυχιακού ή Διδακτορικού διπλώματος, το 20% απόφοιτοι ΙΕΚ και το 17,5% απόφοιτοι Γυμνασίου/Λυκείου.

Πίνακας 7. Μορφωτικό επίπεδο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	AEI-TEI	42	35,0	35,0	35,0
	απόφοιτος Γυμνασίου/Λυκείου	21	17,5	17,5	52,5
	ΙΕΚ	24	20,0	20,0	72,5
	Μεταπτυχιακό-Διδακτορικό	33	27,5	27,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το 50% του δείγματος ήταν Ιδιωτικοί Υπάλληλοι, το 20% Δημόσιοι Υπάλληλοι, το 10% Ελεύθεροι Επαγγελματίες και τα 12,5% και 7,5% ήταν Άνεργοι/Φοιτητές και Συνταξιούχοι αντίστοιχα.

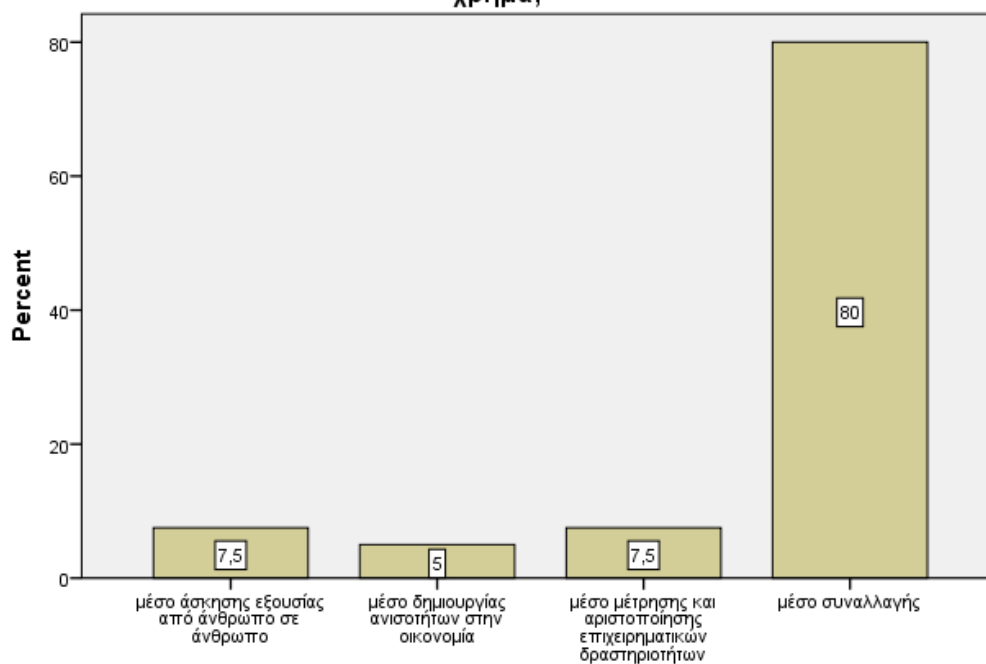
Πίνακας 8. Επαγγελματική κατάσταση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άνεργος / Φοιτητής	15	12,5	12,5	12,5
	Δημόσιος Υπάλληλος	24	20,0	20,0	32,5
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	12	10,0	10,0	42,5
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	60	50,0	50,0	92,5
	Συνταξιούχος	9	7,5	7,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το 80% απάντησε πως ο πιο αντιπροσωπευτικός ορισμός για το χρήμα κατά την άποψή τους, είναι ως μέσο συναλλαγής, το 7,5% απάντησε ως μέσο άσκησης

εξουσίας από άνθρωπο σε άνθρωπο, το άλλο 7,5% ως μέσο μέτρησης και αριστοποίησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και το 5% ως μέσο δημιουργίας ανισοτήτων στην οικονομία.

6. Κατά την άποψή σας ποιος είναι ο πιο αντιπροσωπευτικός ορισμός για το χρήμα;

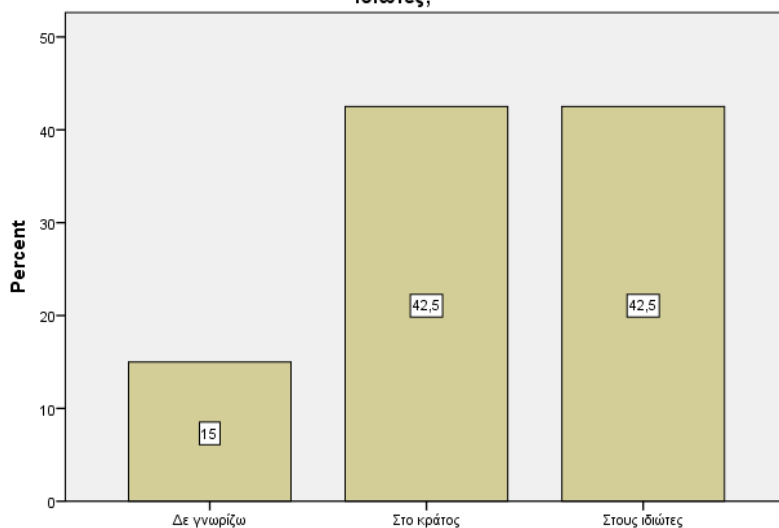
Πίνακας 9. Κατά την άποψή σας ποιος είναι ο πιο αντιπροσωπευτικός ορισμός για το χρήμα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	μέσο άσκησης εξουσίας από άνθρωπο σε άνθρωπο	9	7,5	7,5	7,5
	μέσο δημιουργίας ανισοτήτων στην οικονομία	6	5,0	5,0	12,5
	μέσο μέτρησης και αριστοποίησης επιχειρηματικών	9	7,5	7,5	20,0

	δραστηριοτήτων				
	μέσο συναλλαγής	96	80,0	80,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το 42,5 % πιστεύει πως το χρήμα όταν εκδίδεται θα πρέπει να ανήκει στο κράτος και το άλλο 42,5% στους ιδιώτες, ενώ το 15% απάντησε πως δε γνωρίζει.

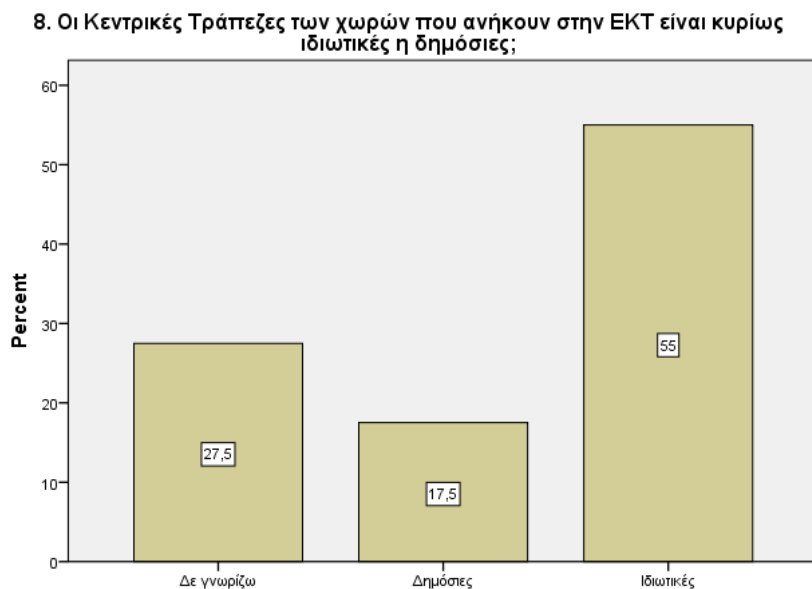
7. Πιστεύετε πως όταν εκδίδεται χρήμα πρέπει να ανήκει στο κράτος ή στους ιδιώτες;

Πίνακας 10. Πιστεύετε πως όταν εκδίδεται χρήμα πρέπει να ανήκει στο κράτος ή στους ιδιώτες;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε γνωρίζω	18	15,0	15,0	15,0
	Στο κράτος	51	42,5	42,5	57,5
	Στους ιδιώτες	51	42,5	42,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Οι κεντρικές Τράπεζες των χωρών που ανήκουν στην ΕΚΤ, σύμφωνα με το 55%, είναι κυρίως Ιδιωτικές, σύμφωνα με το 27,5% Δημόσιες, ενώ το 27,5% δε γνωρίζει.

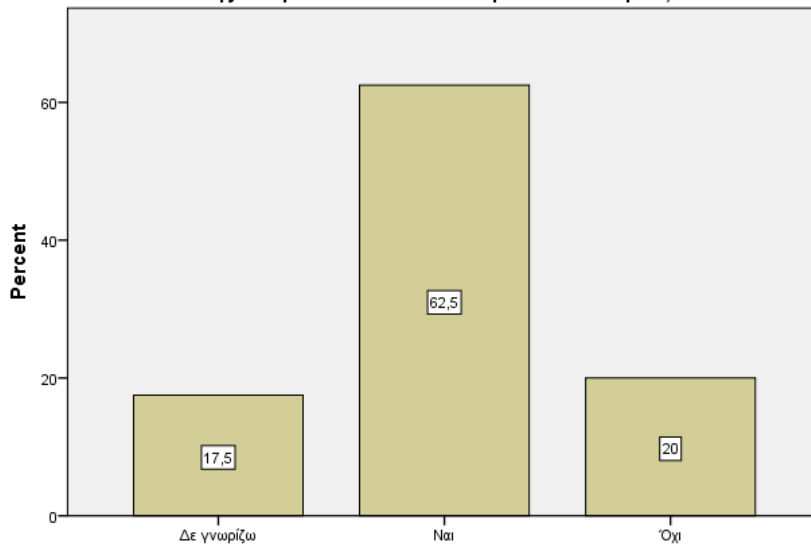

Πίνακας 11. Οι Κεντρικές Τράπεζες των χωρών που ανήκουν στην ΕΚΤ είναι κυρίως ιδιωτικές η δημόσιες;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε γνωρίζω	33	27,5	27,5	27,5
	Δημόσιες	21	17,5	17,5	45,0
	Ιδιωτικές	66	55,0	55,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στην ερώτηση εάν γνωρίζουν πως η παροχή του χρήματος στην κοινωνία από τη στιγμή της έκδοσής του, γίνεται αποκλειστικά μέσω δανεισμού, το 62,5% απάντησε πως το γνωρίζει ενώ το 37,5% πως δεν το γνωρίζει.

9. Γνωρίζετε πως η παροχή του χρήματος στην κοινωνία από τη στιγμή της έκδοσής του γίνεται αποκλειστικά μέσω δανεισμού;

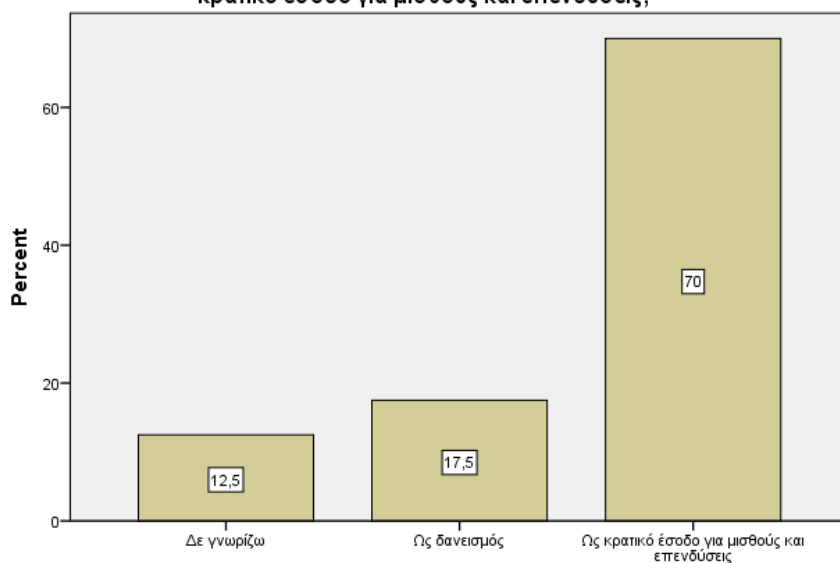

Πίνακας 12. Γνωρίζετε πως η παροχή του χρήματος στην κοινωνία από τη στιγμή της έκδοσής του γίνεται αποκλειστικά μέσω δανεισμού;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	75	62,5	62,5	80,0
	Όχι	24	37,5	37,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το 70% του δείγματος πιστεύει πως όταν εκδίδεται χρήμα θα πρέπει να παρέχεται ως κρατικό έσοδο για μισθούς και επενδύσεις, το 17,5% ως δανεισμός και το 12,5% δε γνωρίζει.

10. Πιστεύετε πως όταν εκδίδεται χρήμα πρέπει να παρέχεται ως δανεισμός ή ως κρατικό έσοδο για μισθούς και επενδύσεις;

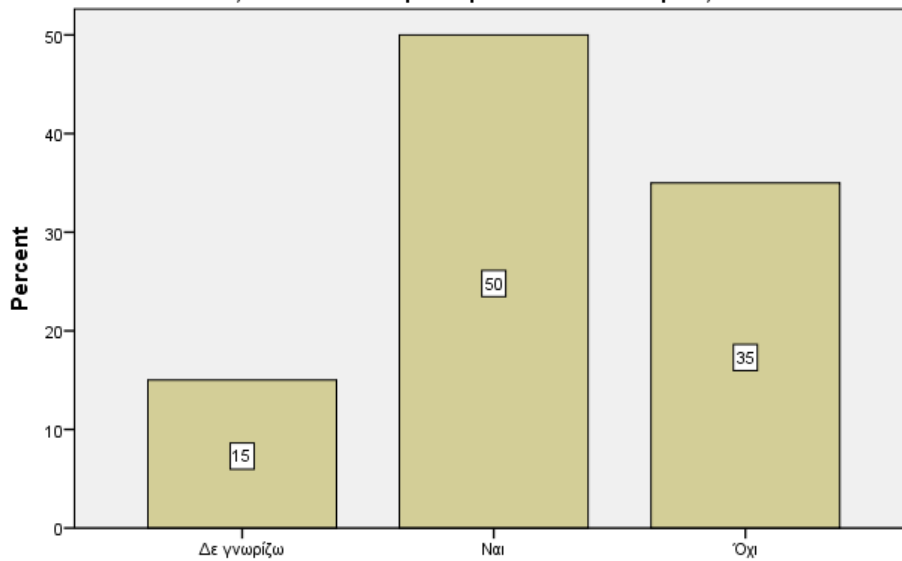

Πίνακας 13. Πιστεύετε πως όταν εκδίδεται χρήμα πρέπει να παρέχεται ως δανεισμός ή ως κρατικό έσοδο για μισθούς και επενδύσεις;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε γνωρίζω	15	12,5	12,5	12,5
	Ως δανεισμός	21	17,5	17,5	30,0
	Ως κρατικό έσοδο για μισθούς και επενδύσεις	84	70,0	70,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στην ερώτηση εάν πιστεύουν πως η εμφάνιση δανειακών κρίσεων σχετίζεται με το γεγονός πως το χρήμα μπορεί να κυκλοφορήσει στην κοινωνία από την στιγμή της έκδοσής του, αποκλειστικά μόνο μέσω του δανεισμού, το 50% απάντησε θετικά, το 35% αρνητικά και το υπόλοιπο 15% πως δε γνωρίζει.

11. Πιστεύετε πως η εμφάνιση δανειακών κρίσεων σχετίζεται με το γεγονός πως το χρήμα μπορεί να κυκλοφορήσει στην κοινωνία από την στιγμή της έκδοσής του, αποκλειστικά μόνο μέσω του δανεισμού;

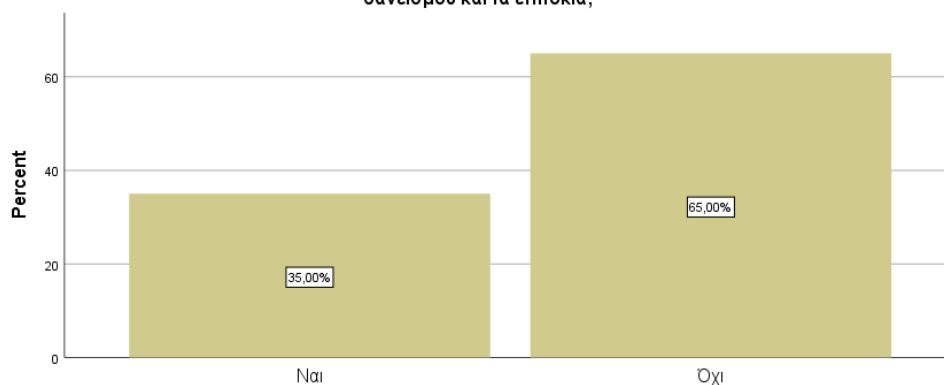

Πίνακας 14. Πιστεύετε πως η εμφάνιση δανειακών κρίσεων σχετίζεται με το γεγονός πως το χρήμα μπορεί να κυκλοφορήσει στην κοινωνία από την στιγμή της έκδοσής του, αποκλειστικά μόνο μέσω του δανεισμού;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε γνωρίζω	18	15,0	15,0	15,0
	Ναι	60	50,0	50,0	65,0
	Όχι	42	35,0	35,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Σύμφωνα με τη συνθήκη του Μάαστριχ που έχει υπογραφεί από τις Κυβερνήσεις και τα Κοινοβούλια των χωρών της ευρωζώνης της ΕΕ, το 65% δεν γνώριζε πως δεν υπάρχει η δυνατότητα παρέμβασης από τα κοινοβούλια και τις κυβερνήσεις στις αποφάσεις της ΕΚΤ σχετικά με την έκδοση του χρήματος, την προσφορά μέσω δανεισμού και τα επιτόκια ενώ το 35% το γνώριζε.

12. Γνωρίζετε πως σύμφωνα με τη συνθήκη του Μάαστριχτ, που έχει υπογραφεί από τις Κυβερνήσεις και τα Κοινοβούλια των χωρών της ευρωζώνης της ΕΕ, δεν υπάρχει η δυνατότητα παρέμβασης από τα κοινοβούλια και τις κυβερνήσεις στις αποφάσεις της ΕΚΤ σχετικά με την έκδοση του χρήματος, την προσφορά μέσω δανεισμού και τα επιτόκια;

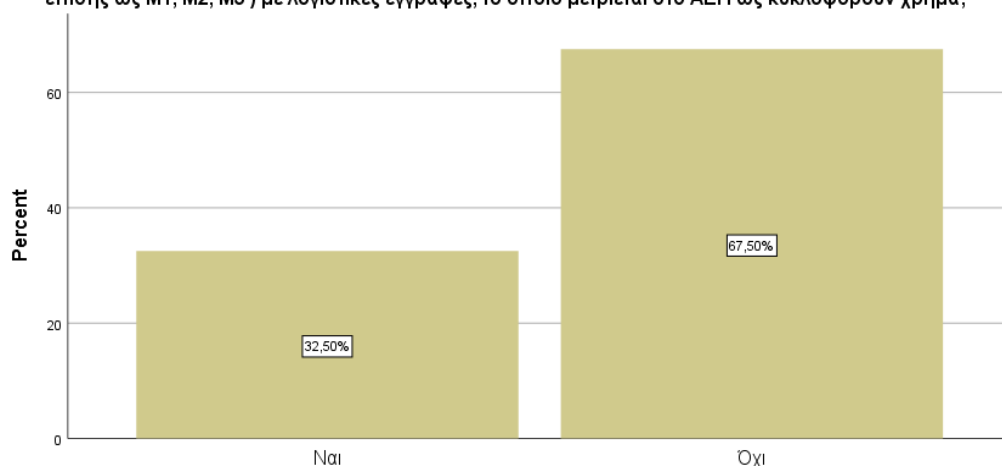

Πίνακας 15. Γνωρίζετε πως σύμφωνα με τη συνθήκη του Μάαστριχτ, που έχει υπογραφεί από τις Κυβερνήσεις και τα Κοινοβούλια των χωρών της ευρωζώνης της ΕΕ, δεν υπάρχει η δυνατότητα παρέμβασης από τα κοινοβούλια και τις κυβερνήσεις στις αποφάσεις της ΕΚΤ σχετικά με την έκδοση του χρήματος, την προσφορά μέσω δανεισμού και τα επιτόκια;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	42	35,0	35,0	35,0
	Όχι	78	65,0	65,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το 67,5% απάντησε ότι δεν γνωρίζει πως οι εμπορικές τράπεζες δημιουργούν το 97% από αυτό που λέγεται λογιστικό χρήμα (γνωστό επίσης ως M1, M2, M3) με λογιστικές εγγραφές, το οποίο μετριέται στο ΑΕΠ ως κυκλοφορούν χρήμα ενώ το 32,5% ότι το γνωρίζει.

13. Γνωρίζετε πως οι εμπορικές τράπεζες δημιουργούν το 97% από αυτό που λέγεται λογιστικό χρήμα (γνωστό επίσης ως M1, M2, M3) με λογιστικές εγγραφές, το οποίο μετριέται στο ΑΕΠ ως κυκλοφορούν χρήμα;

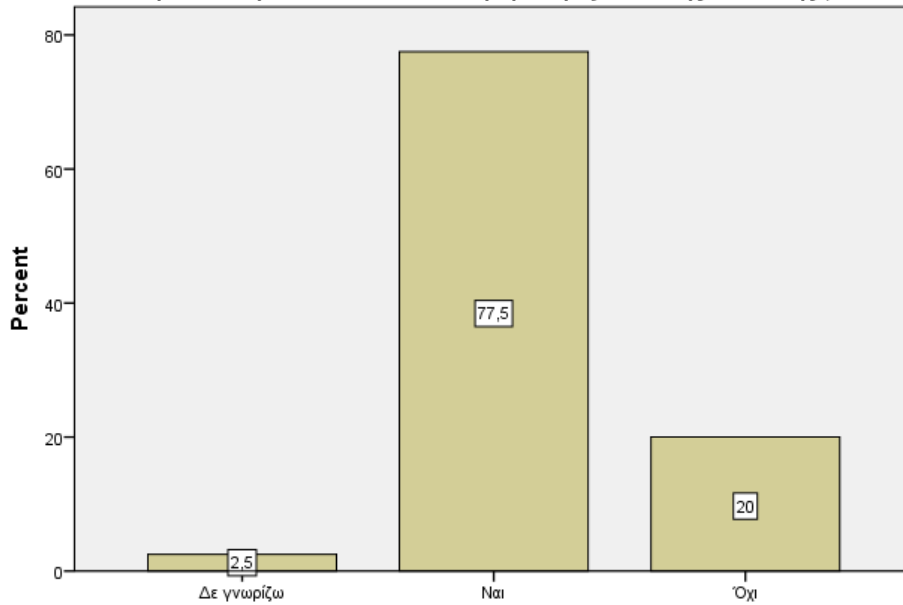

Πίνακας 16. Γνωρίζετε πως οι εμπορικές τράπεζες δημιουργούν το 97% από αυτό που λέγεται λογιστικό χρήμα (γνωστό επίσης ως M1, M2, M3) με λογιστικές εγγραφές, το οποίο μετριέται στο ΑΕΠ ως κυκλοφορούν χρήμα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	39	32,5	32,5	32,5
	Όχι	81	67,5	67,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Ο Τραπεζικός κλάδος έχει μεγαλύτερη έμμεση εξουσία στην οικονομία και την κοινωνία απ' ότι η άμεση εξουσία της πολιτικής πιστεύει το 77,5%, το 20% διαφωνεί και το 2,5% δε γνωρίζει.

14. Πιστεύετε πως ο τραπεζικός κλάδος έχει μεγαλύτερη έμμεση εξουσία στην οικονομία και την κοινωνία απ' ότι η άμεση εξουσία της πολιτικής ;

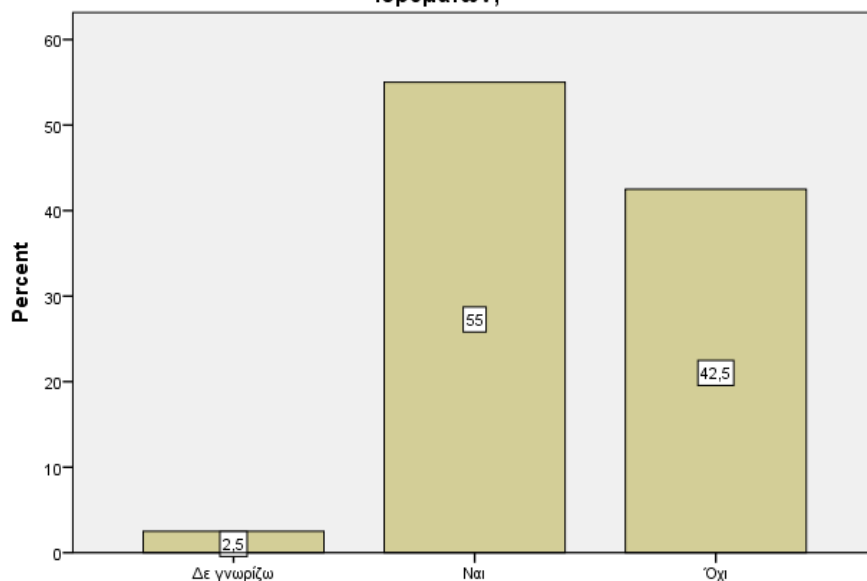

Πίνακας 17. Πιστεύετε πως ο τραπεζικός κλάδος έχει μεγαλύτερη έμμεση εξουσία στην οικονομία και την κοινωνία απ' ότι η άμεση εξουσία της πολιτικής ;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε γνωρίζω	3	2,5	2,5	2,5
	Ναι	93	77,5	77,5	80,0
	Όχι	24	20,0	20,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το 55% θεωρεί πως υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων, το 42,5% δεν το πιστεύει και το 2,5% δε γνωρίζει.

15. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;

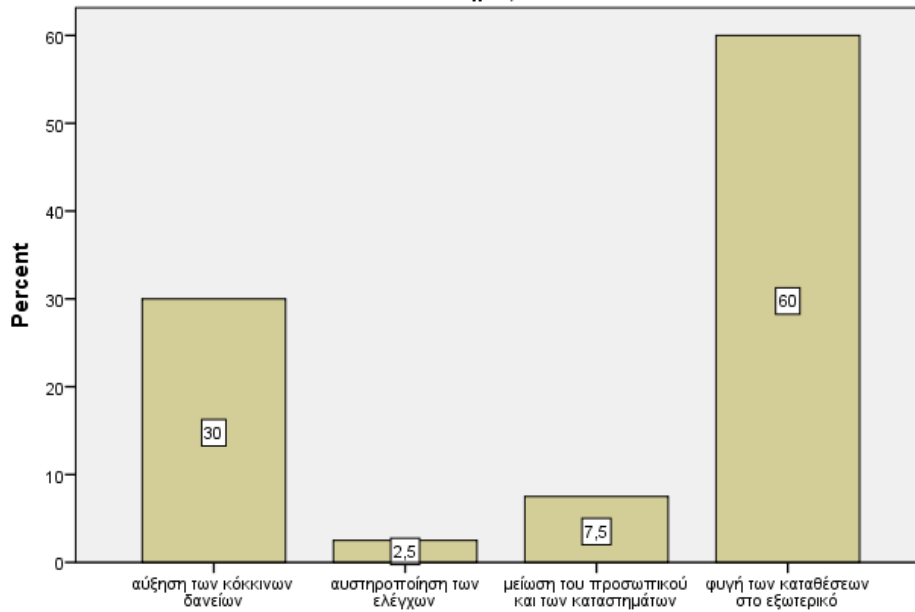

Πίνακας 18. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Δε γνωρίζω	3	2,5	2,5	2,5
Ναι	66	55,0	55,0	57,5
Όχι	51	42,5	42,5	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Ως την σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα θεωρεί το 60% την φυγή των καταθέσεων στο εξωτερικό, το 30% την αύξηση των κόκκινων δανείων, το 7,5% την μείωση του προσωπικού και των καταστημάτων και τέλος, το 2,5% την αυστηροποίηση των ελέγχων.

16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;

Πίνακας 19. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
αύξηση των κόκκινων δανείων	36	30,0	30,0	30,0
αυστηροποίηση των ελέγχων	3	2,5	2,5	32,5
μείωση του προσωπικού και των καταστημάτων	9	7,5	7,5	40,0
φυγή των καταθέσεων στο εξωτερικό	72	60,0	60,0	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Αναφορικά με τα κόκκινα δάνεια, στην ερώτηση αν πιστεύουν πως οι περισσότεροι κόκκινοι δανειολήπτες είναι άτομα τα οποία μπορούν να αποπληρώσουν τις

δανειακές τους υποχρεώσεις αλλά εκμεταλλεύονται τη γενικότερη κατάσταση, το 50% απάντησε πως θα πρέπει να γίνεται αυστηρότερος έλεγχος από τα τραπεζικά ιδρύματα ενώ το άλλο 50% πως όλοι πραγματικά δεν μπορούν να αποπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις.

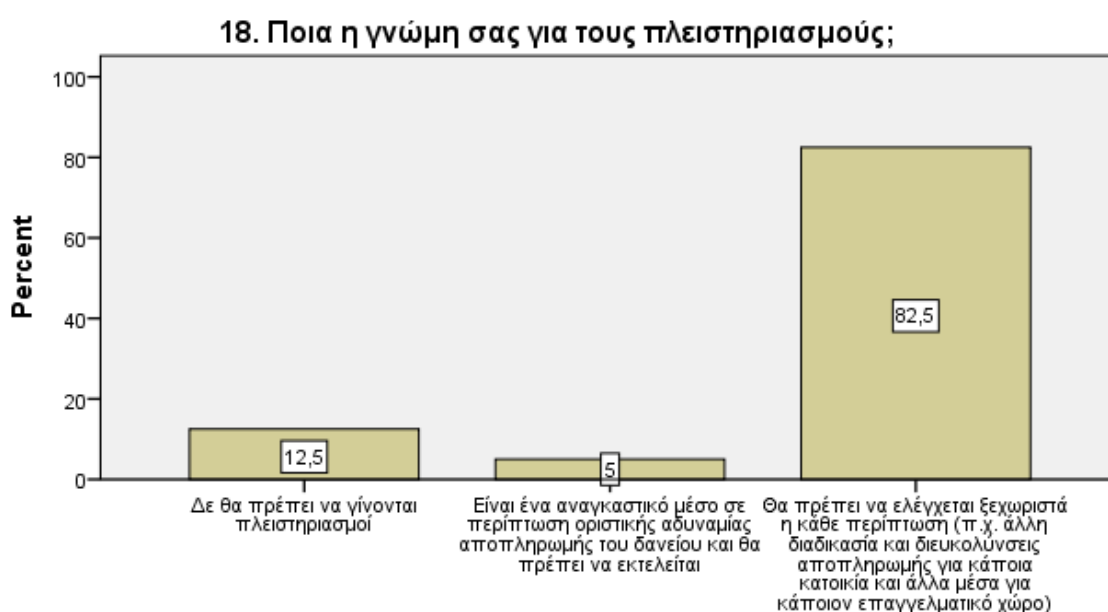
17. Αναφορικά με τα κόκκινα δάνεια πιστεύετε ότι οι περισσότεροι κόκκινοι δανειολήπτες είναι άτομα τα οποία μπορούν να αποπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις αλλά εκμεταλλεύονται τη γενικότερη κατάσταση;

Πίνακας 20. Αναφορικά με τα κόκκινα δάνεια πιστεύετε ότι οι περισσότεροι κόκκινοι δανειολήπτες είναι άτομα τα οποία μπορούν να αποπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις αλλά εκμεταλλεύονται τη γενικότερη κατάσταση;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι και θα πρέπει να υπάρχει αυστηρότερος έλεγχος από τα τραπεζικά ιδρύματα	60	50,0	50,0	50,0
	Όχι, όλοι πραγματικά δεν μπορούν να τις αποπληρώσουν	60	50,0	50,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το 82,5% του δείγματος, πιστεύει για τους πλειστηριασμούς πως θα πρέπει να ελέγχεται ξεχωριστά η κάθε περίπτωση (π.χ. άλλη διαδικασία και διευκολύνσεις αποπληρωμής για κάποια κατοικία και άλλα μέσα για κάποιον επαγγελματικό χώρο), το 12,5% πως δεν θα πρέπει να γίνονται πλειστηριασμοί και το 5% πως είναι αναγκαστικό μέτρο σε περίπτωση οριστικής αδυναμίας αποπληρωμής του δανείου και θα πρέπει να εκτελείται.

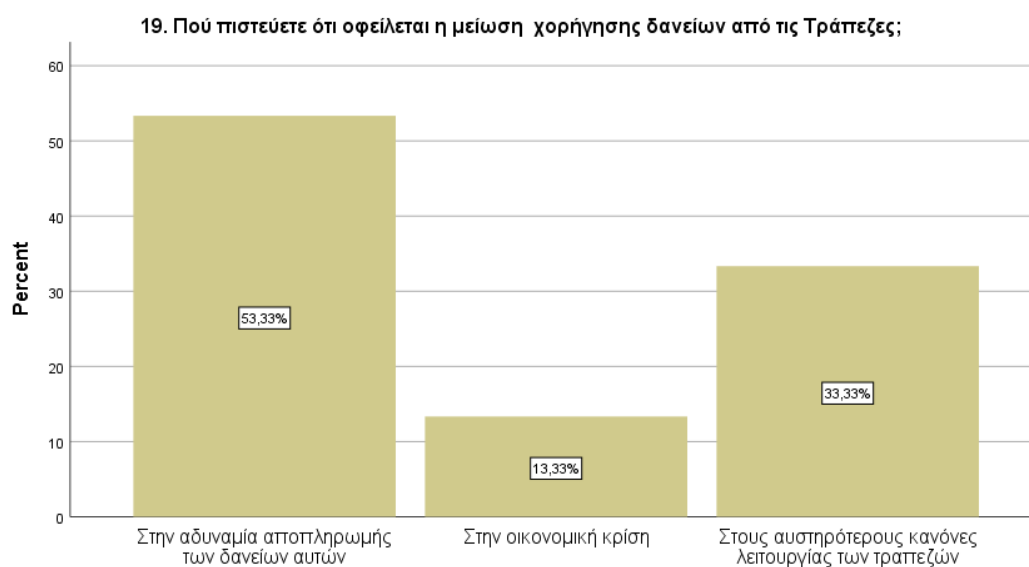

Πίνακας 21. Ποια η γνώμη σας για τους πλειστηριασμούς;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε θα πρέπει να γίνονται πλειστηριασμοί	15	12,5	12,5	12,5
	Είναι ένα αναγκαστικό μέσο σε περίπτωση οριστικής αδυναμίας αποπληρωμής του δανείου και θα πρέπει να	6	5,0	5,0	17,5

εκτελείται				
Θα πρέπει να ελέγχεται ξεχωριστά η κάθε περίπτωση (π.χ. άλλη διαδικασία και διευκολύνσεις αποπληρωμής για κάποια κατοικία και άλλα μέσα για κάποιον επαγγελματικό χώρο)	99	82,5	82,5	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Στην ερώτηση που οφείλεται η μείωση χορήγησης δανείων από τις Τράπεζες το 52,5% απάντησε στην αδυναμία αποπληρωμής των δανείων, το 32,5% στους αυστηρότερους κανόνες λειτουργίας των τραπεζών, το 12,5% στην οικονομική κρίση και το 2,5% στην αδυναμία αποπληρωμής των δανείων αυτών.

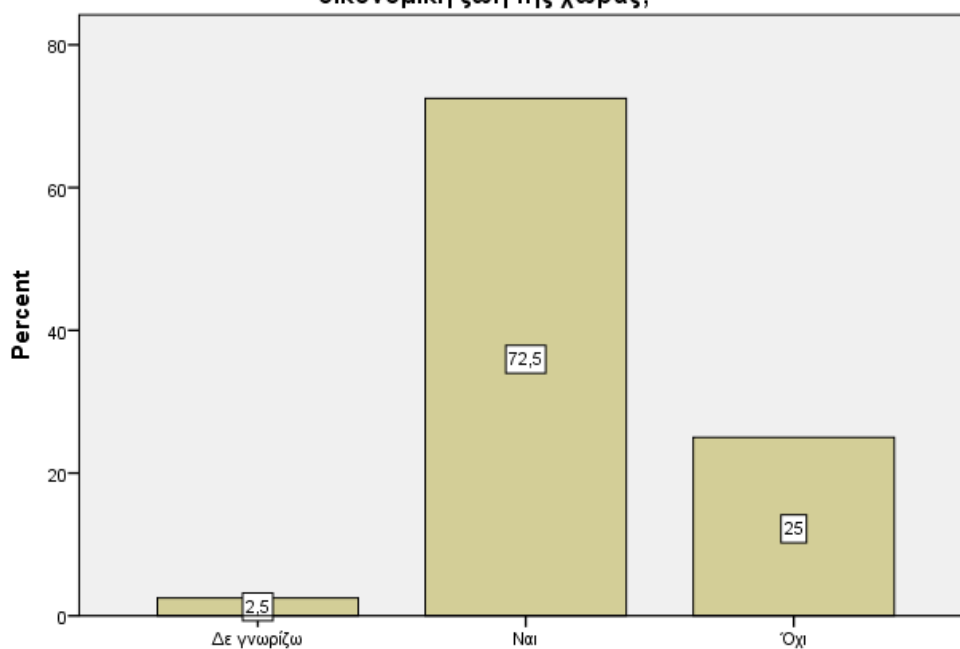
Πίνακας 22. Πού πιστεύετε ότι οφείλεται η μείωση χορήγησης δανείων από τις Τράπεζες;

	Frequency	Percent	Valid	Cumulative
--	-----------	---------	-------	------------

				Percent	Percent
Valid	Στην αδυναμία αποπληρωμής των δανείων αυτών	64	53,3	53,3	53,3
	Στην οικονομική κρίση	16	13,3	13,3	66,7
	Στους αυστηρότερους κανόνες λειτουργίας των τραπεζών	40	33,3	33,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το 72,5% των ερωτηθέντων θεωρεί πως η δυσκολία δανειοδότησης δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας, το 25% δεν το πιστεύει και το 2,5% δεν απάντησε.

20. Η δυσκολία δανειοδότησης θεωρείτε ότι δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας;

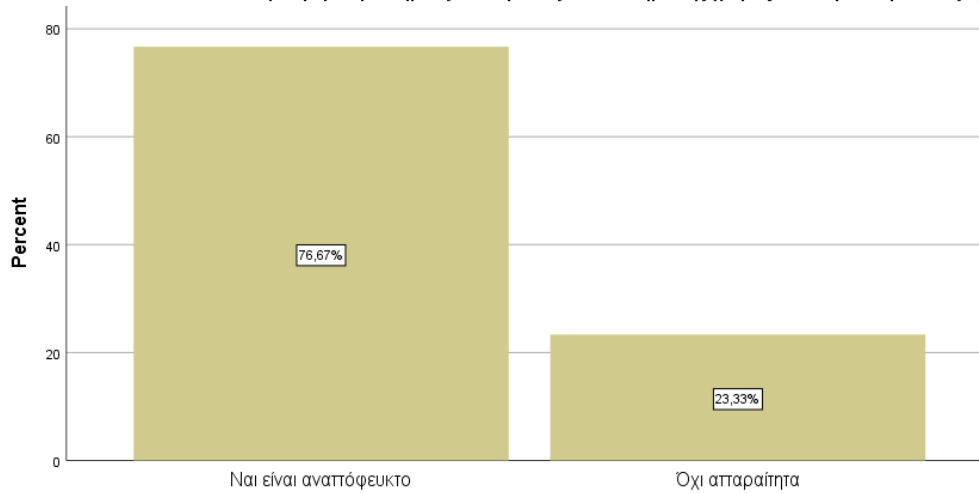

Πίνακας 23. Η δυσκολία δανειοδότησης θεωρείτε ότι δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε γνωρίζω	3	2,5	2,5	2,5
	Ναι	87	72,5	72,5	75,0
	Όχι	30	25,0	25,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το 75% του δείγματος πιστεύει πως είναι αναπόφευκτο κάθε οικονομική κρίση να επηρεάζει το τραπεζικό σύστημα της χώρας που την αντιμετωπίζει, το 22,5% δεν πιστεύει ότι γίνεται απαραίτητα και το 2,5% δεν απάντησε.

21. Πιστεύετε ότι κάθε οικονομική κρίση επηρεάζει το τραπεζικό σύστημα της χώρας που την αντιμετωπίζει;

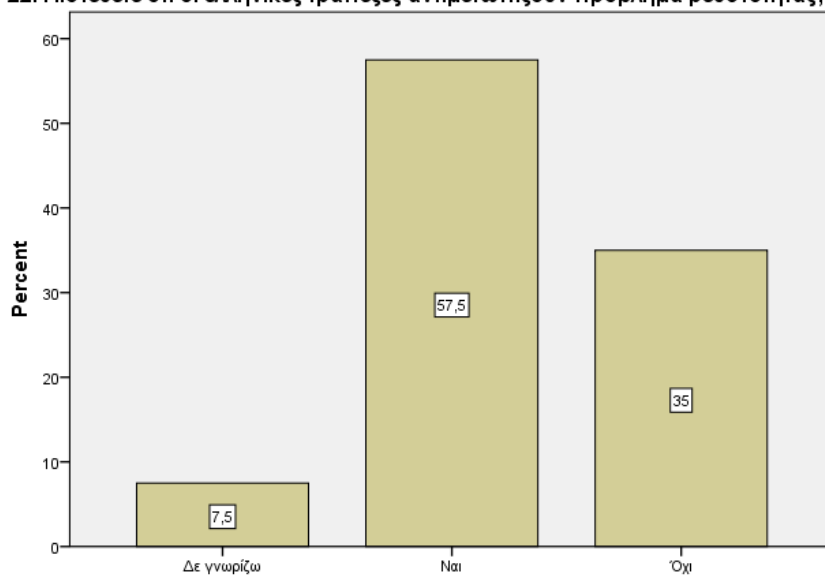
Πίνακας 24. Πιστεύετε ότι κάθε οικονομική κρίση επηρεάζει το τραπεζικό σύστημα της χώρας που την αντιμετωπίζει;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent

Valid	Ναι είναι αναπόφευκτο	92	76,7	76,7	76,7
	Όχι απαραίτητα	28	23,3	23,3	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας πιστεύει το 57,5%, ότι δεν αντιμετωπίζουν πιστεύει το 35% και το 7,5% δε γνωρίζει.

22. Πιστεύετε ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας;

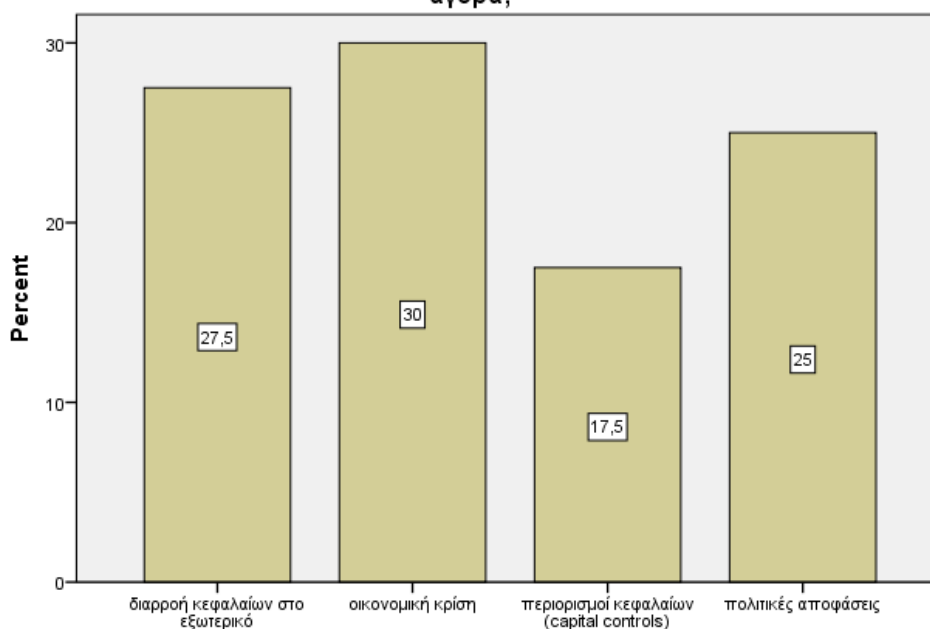
Πίνακας 25. Πιστεύετε ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε γνωρίζω	9	7,5	7,5	7,5
	Ναι	69	57,5	57,5	65,0
	Όχι	42	35,0	35,0	100,0

	Total	120	100,0	100,0	
--	-------	-----	-------	-------	--

Ο παράγοντας από τον οποίο θεωρούν ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στην αγορά για το 30% του δείγματος είναι η οικονομική κρίση, για το 27,5% η διαρροή κεφαλαίων στο εξωτερικό, για το 25% οι πολιτικές αποφάσεις και τέλος για το 17,5% οι περιορισμοί κεφαλαίων (capital controls).

23. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;

Πίνακας 26. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	διαρροή κεφαλαίων στο εξωτερικό	33	27,5	27,5	27,5
	οικονομική κρίση	36	30,0	30,0	57,5
	περιορισμοί κεφαλαίων	21	17,5	17,5	75,0

	(capital controls)				
	πολιτικές αποφάσεις	30	25,0	25,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Τα capital controls για το 40% των ερωτηθέντων θα έπρεπε να σταματήσουν να ισχύουν νωρίτερα, για το 35% θα έπρεπε να θεσπιστούν λόγω της φυγής κεφαλαίων από τη χώρα και την οικονομική κρίση και για το 25% δε θα έπρεπε να εφαρμοστούν ποτέ.

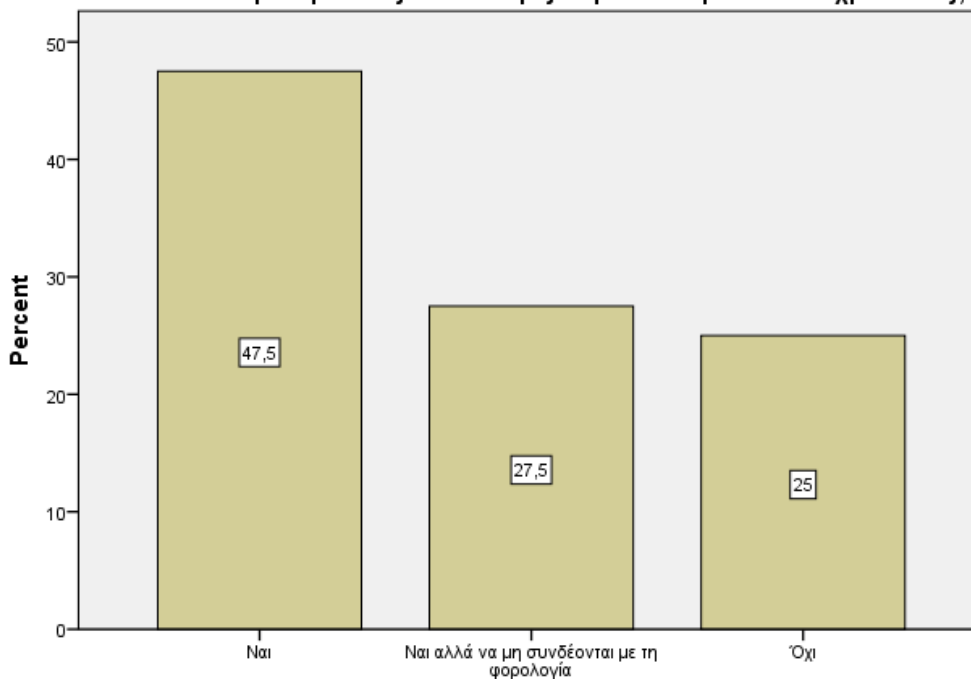
Πίνακας 27. Τι γνώμη έχετε για τα capital controls (περιορισμοί κεφαλαίων);

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε θα έπρεπε να εφαρμοστούν ποτέ	30	25,0	25,0	25,0

Έπρεπε να θεσπιστούν λόγω της φυγής κεφαλαίων από τη χώρα κατά την οικονομική κρίση	42	35,0	35,0	60,0
Θα έπρεπε να σταματήσουν να ισχύουν νωρίτερα	48	40,0	40,0	100,0
Total	120	100,0	100,0	

Σχετικά με τις υποχρεωτικές συναλλαγές και το αν αυτές θα έπρεπε να γίνουν υποχρεωτικές, το 47,5% απάντησε θετικά, το 27,% απάντησε θετικά αλλά να μη συνδέονται με τη φορολογία και το 25% απάντησε αρνητικά.

25. Πιστεύετε ότι οι ηλεκτρονικές συναλλαγές έπρεπε να γίνουν υποχρεωτικές;

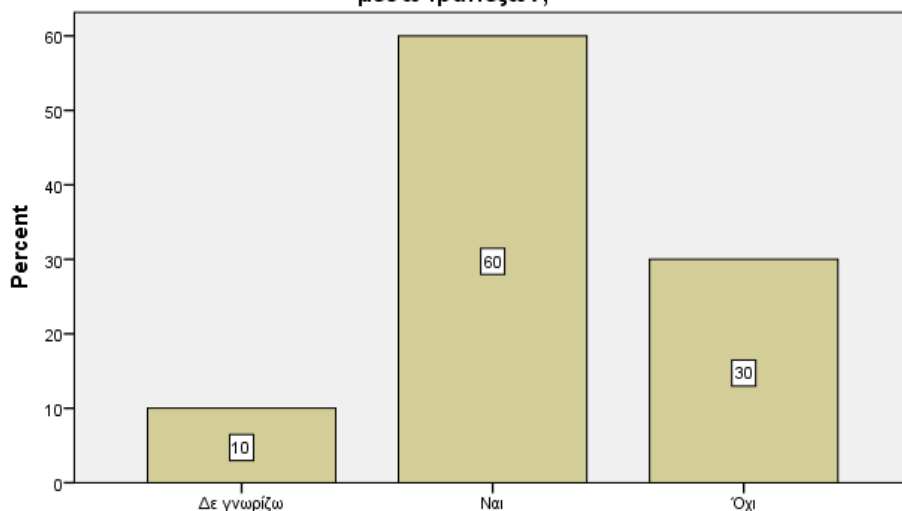
Πίνακας 28. Πιστεύετε ότι οι ηλεκτρονικές συναλλαγές έπρεπε να γίνουν υποχρεωτικές;

	Frequency	Percent	Valid	Cumulative

				Percent	Percent
Valid	Ναι	57	47,5	47,5	47,5
	Ναι αλλά να μη συνδέονται με τη φορολογία	33	27,5	27,5	75,0
	Όχι	30	25,0	25,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το 60% των ερωτηθέντων συμφωνεί με την παρ. 48 του άρθρου 12 του ν.4474/2017 που ορίζει υποχρεωτικά κάθε συναλλαγή ύψους μεγαλύτερο των 500 ευρώ μεταξύ επαγγελματιών/επιχειρήσεων και ιδιωτών να πραγματοποιείται αποκλειστικά μέσω τραπεζών, το 30% διαφωνεί και το 10% δε γνωρίζει.

26. Συμφωνείτε με την παρ. 48 του άρθρου 12 του ν.4474/2017 που ορίζει υποχρεωτικά κάθε συναλλαγή ύψους μεγαλύτερο των 500 ευρώ μεταξύ επαγγελματιών/επιχειρήσεων και ιδιωτών να πραγματοποιείται αποκλειστικά μέσω τραπεζών;

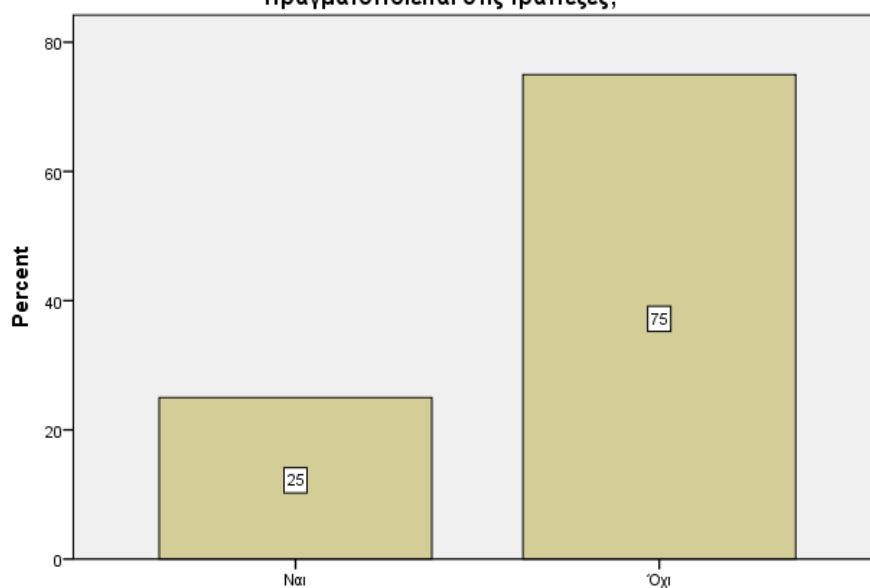

Πίνακας 29. Συμφωνείτε με την παρ. 48 του άρθρου 12 του ν.4474/2017 που ορίζει υποχρεωτικά κάθε συναλλαγή ύψους μεγαλύτερο των 500 ευρώ μεταξύ επαγγελματιών/επιχειρήσεων και ιδιωτών να πραγματοποιείται αποκλειστικά μέσω τραπεζών;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε γνωρίζω	12	10,0	10,0	10,0
	Ναι	72	60,0	60,0	70,0
	Όχι	36	30,0	30,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Αναφορικά με το τέλος/ χρέωση σε κάθε πληρωμή που πραγματοποιείται στις τράπεζες, το 75% πιστεύει πως δεν θα πρέπει να υπάρχει ενώ το 25% πως θα πρέπει.

27. Πιστεύετε ότι πρέπει να υπάρχει ένα τέλος / χρέωση σε κάθε πληρωμή που πραγματοποιείται στις τράπεζες;

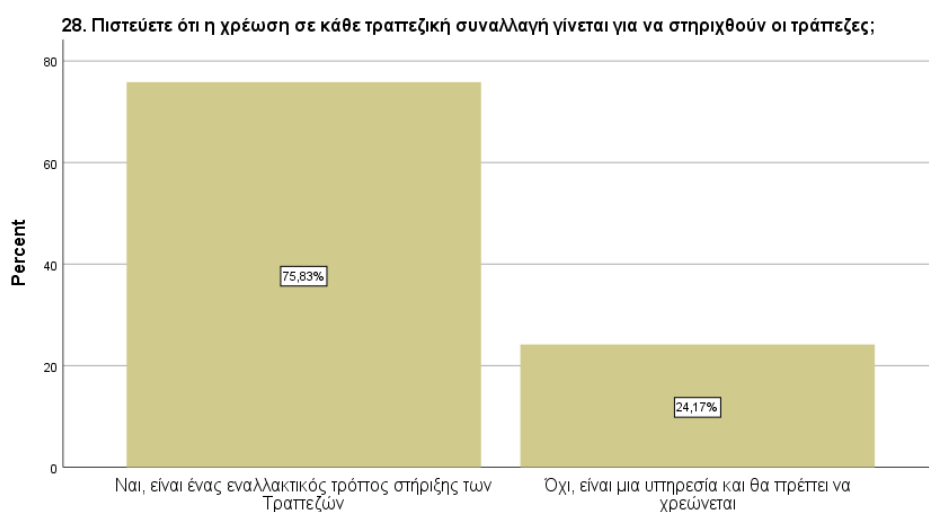

Πίνακας 30. Πιστεύετε ότι πρέπει να υπάρχει ένα τέλος / χρέωση σε κάθε πληρωμή που πραγματοποιείται στις τράπεζες;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	30	25,0	25,0	25,0

	Όχι	90	75,0	75,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

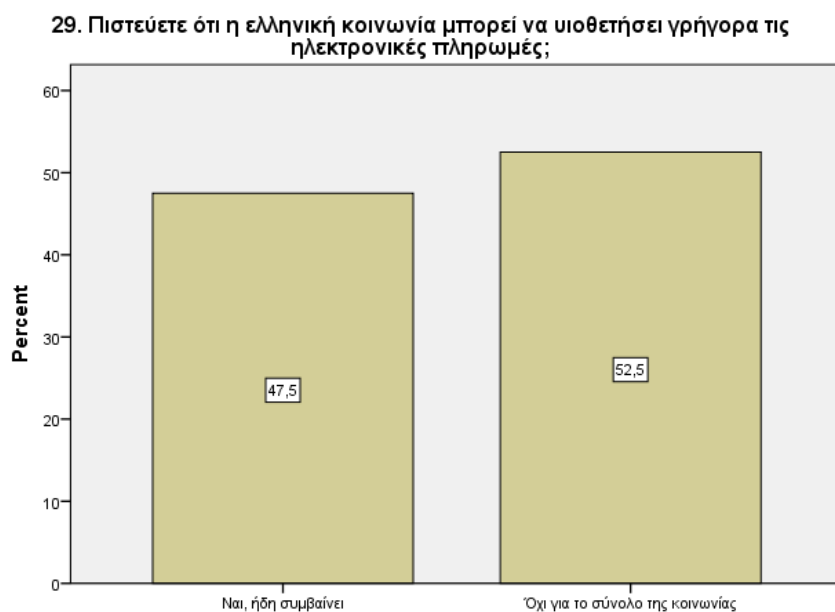
Το 75% του δείγματος πιστεύει πως η χρέωση σε κάθε τραπεζική συναλλαγή είναι ένας εναλλακτικός τρόπος στήριξης των τραπεζών, το 22,5% πιστεύει πως είναι απλά μια υπηρεσία και θα πρέπει να χρεώνεται και το 2,5% δε απάντησε.

Πίνακας 31. Πιστεύετε ότι η χρέωση σε κάθε τραπεζική συναλλαγή γίνεται για να στηριχθούν οι τράπεζες;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι, είναι ένας εναλλακτικός τρόπος στήριξης των Τραπεζών	91	75,8	75,8	75,8
	Όχι, είναι μια υπηρεσία και θα πρέπει να χρεώνεται	29	24,2	24,2	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στην ερώτηση εάν πιστεύεται ότι η ελληνική κοινωνία μπορεί γρήγορα να υιοθετήσει τις ηλεκτρονικές πληρωμές, το 52% απάντησε όχι για το σύνολο της κοινωνίας ενώ το 47,5% απάντησε ναι ήδη συμβαίνει.

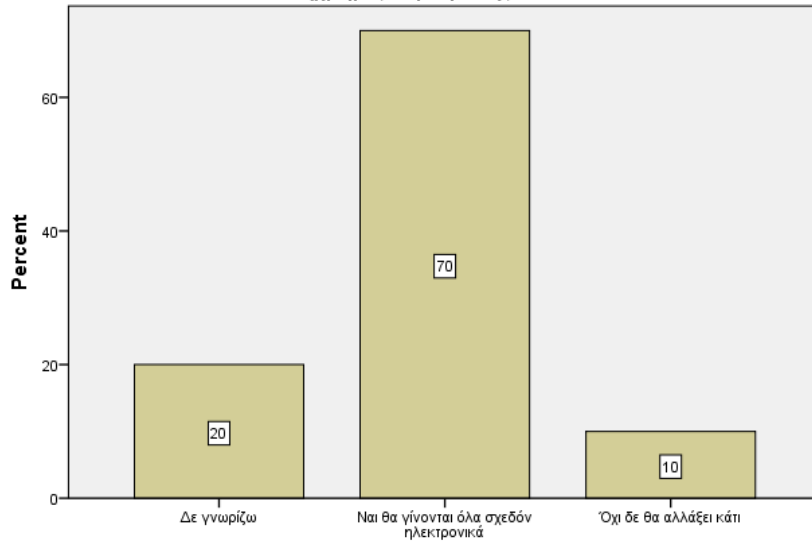

Πίνακας 32. Πιστεύετε ότι η ελληνική κοινωνία μπορεί να υιοθετήσει γρήγορα τις ηλεκτρονικές πληρωμές;

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι, ήδη συμβαίνει	57	47,5	47,5	47,5
	Όχι για το σύνολο της κοινωνίας	63	52,5	52,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Για το μέλλον των παραδοσιακών μέσων πληρωμής (χρήμα, νομίσματα), το 70% πιστεύει ότι Θα καταργηθούν και θα γίνονται όλα σχεδόν ηλεκτρονικά, το 20% δε γνωρίζει και το 10% ότι δεν θα αλλάξει κάτι.

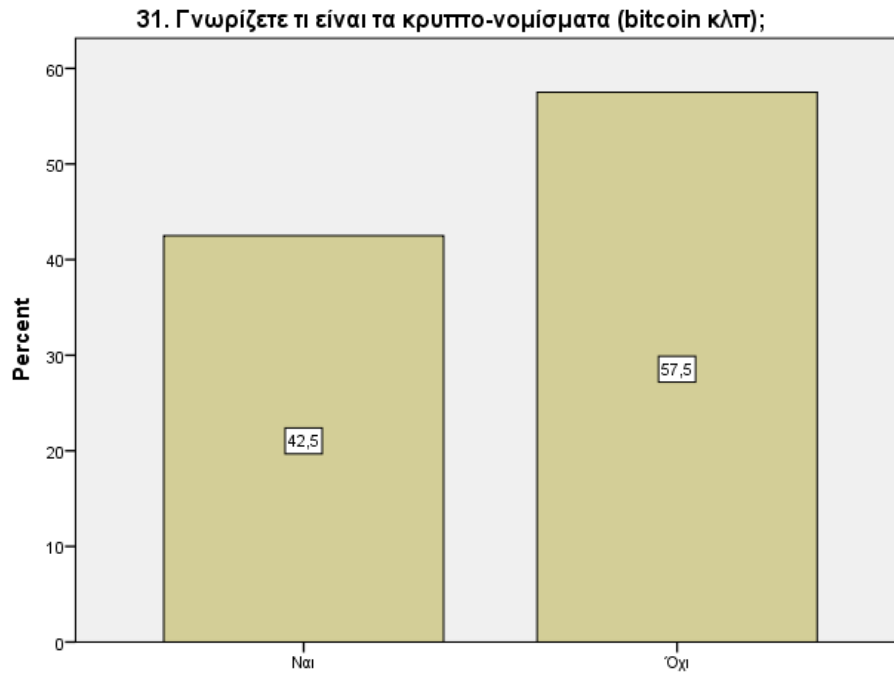
30. Πιστεύετε ότι στο μέλλον θα καταργηθούν τα παραδοσιακά μέσα πληρωμής (χρήμα, νομίσματα);

Πίνακας 33. Πιστεύετε ότι στο μέλλον θα καταργηθούν τα παραδοσιακά μέσα πληρωμής (χρήμα, νομίσματα);

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε γνωρίζω	24	20,0	20,0	20,0
	Ναι θα γίνονται όλα σχεδόν ηλεκτρονικά	84	70,0	70,0	90,0
	Όχι δε θα αλλάξει κάτι	12	10,0	10,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Σχετικά με τα κρυπτο-νομίσματα (bitcoin), το 57,5% απάντησε πως δεν γνωρίζει τι είναι και το 42,5% πως τα γνωρίζει.

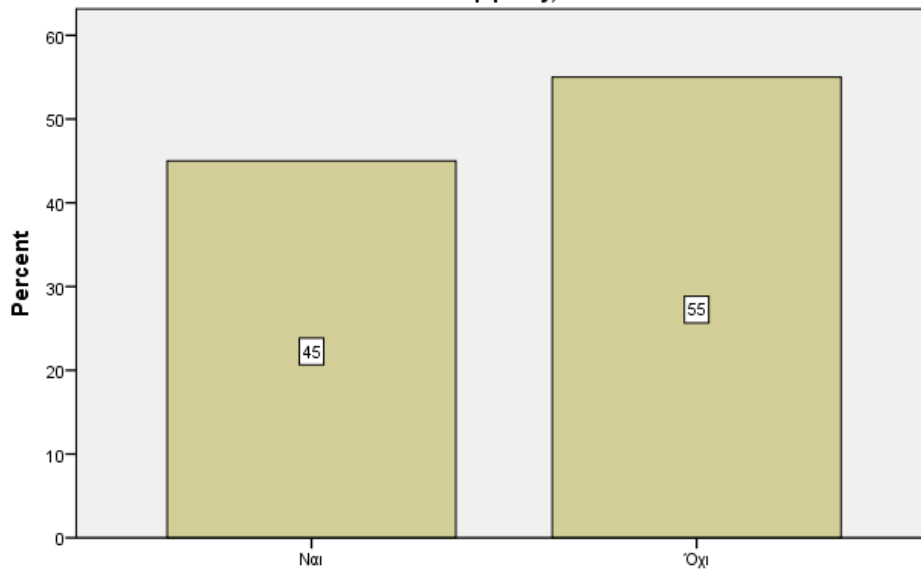

Πίνακας 34. Γνωρίζετε τι είναι τα κρυπτο-νομίσματα (bitcoin κλπ);

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	51	42,5	42,5	42,5
	Όχι	69	57,5	57,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στην ερώτηση, αν θα μπορούσατε να εμπιστευτείτε και να χρησιμοποιήσετε ένα ψηφιακό νόμισμα (κρυπτο-νόμισμα όπως το bitcoin κλπ) για να πραγματοποιήσετε μία συναλλαγή σας, το 55% απάντησε αρνητικά ενώ το 45% θετικά.

32. Θα μπορούσατε να εμπιστευτείτε και να χρησιμοποιήσετε ένα ψηφιακό νόμισμα (κρυπτο-νόμισμα όπως bitcoin κλπ) για να πραγματοποιήσετε μία συναλλαγή σας;

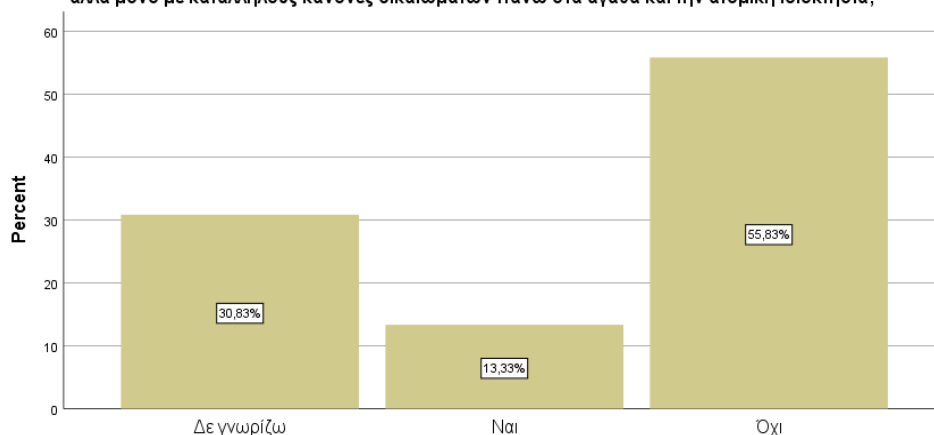

Πίνακας 35. Θα μπορούσατε να εμπιστευτείτε και να χρησιμοποιήσετε ένα ψηφιακό νόμισμα (κρυπτο-νόμισμα όπως bitcoin κλπ) για να πραγματοποιήσετε μία συναλλαγή σας;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	54	45,0	45,0	45,0
	Όχι	66	55,0	55,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Το 55% του δείγματος απάντησε αρνητικά στην ερώτηση, αν πιστεύει πως η κοινωνία σε απότερο μέλλον θα μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς τη χρήση του χρήματος αλλά μόνο με κατάλληλους κανόνες δικαιωμάτων πάνω στα αγαθά και στην ατομική ιδιοκτησία, το 12,5% απάντησε θετικά, το 30% απάντησε πως δε γνωρίζει ενώ το 2,5% δεν απάντησε.

33. Πιστεύετε πως η κοινωνία σε απώτερο μέλλον θα μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς τη χρήση του χρήματος αλλά μόνο με κατάλληλους κανόνες δικαιωμάτων πάνω στα αγαθά και την ατομική ιδιοκτησία;

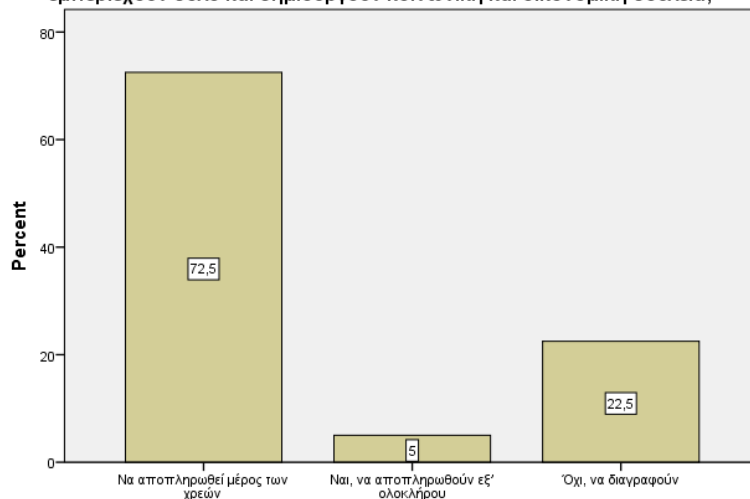

Πίνακας 36. Πιστεύετε πως η κοινωνία σε απώτερο μέλλον θα μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς τη χρήση του χρήματος αλλά μόνο με κατάλληλους κανόνες δικαιωμάτων πάνω στα αγαθά και την ατομική ιδιοκτησία;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε γνωρίζω	37	30,8	30,8	30,8
	Ναι	16	13,3	13,3	44,2
	Όχι	67	55,8	55,8	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Ως αναφορά την υποχρέωση της Ελλάδας να αποπληρώσει τα χρέη της, το 72,5% πιστεύει πως πρέπει να αποπληρωθεί μέρος των χρεών, το 22,5% πιστεύει πως πρέπει να διαγραφούν διότι εμπεριέχουν δόλο και δημιουργούν κοινωνική και οικονομική δουλεία και το 5% ότι πρέπει να αποπληρωθούν εξ' ολοκλήρου.

34. Η Ελλάδα πρέπει να πληρώσει τα χρέη της ή πρέπει να διαγραφούν διότι εμπεριέχουν δόλο και δημιουργούν κοινωνική και οικονομική δουλεία;

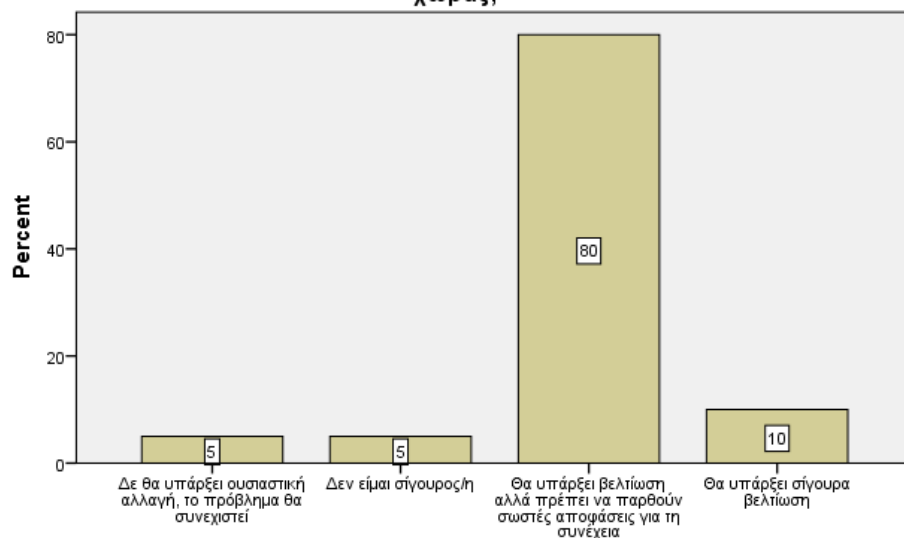

Πίνακας 37. Η Ελλάδα πρέπει να πληρώσει τα χρέη της ή πρέπει να διαγραφούν διότι εμπεριέχουν δόλο και δημιουργούν κοινωνική και οικονομική δουλεία;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Να αποπληρωθεί μέρος των χρεών	87	72,5	72,5	72,5
	Ναι, να αποπληρωθούν εξ' ολοκλήρου	6	5,0	5,0	77,5
	Όχι, να διαγραφούν	27	22,5	22,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Στην ερώτηση αν πιστεύουν ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας, το 80% απάντησε πως θα υπάρξει βελτίωση αλλά θα πρέπει να παρθούν σωστές αποφάσεις για τη συνέχεια, το 10% απάντησε πως θα υπάρξει σίγουρα βελτίωση, το 5% απάντησε πως δεν θα υπάρξει ουσιαστική αλλαγή και το πρόβλημα θα συνεχιστεί και το άλλο 5% πως δεν είναι σίγουροι.

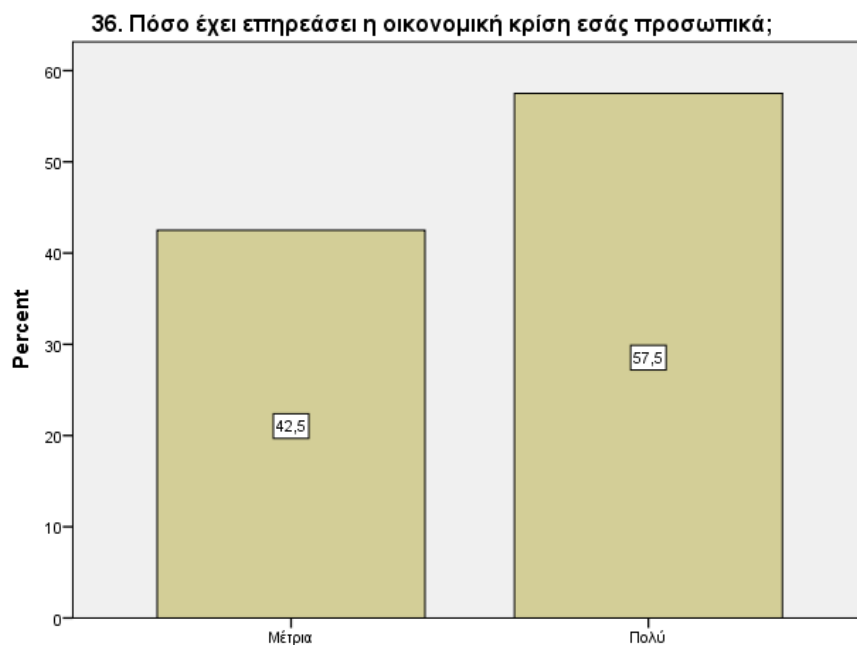
35. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;

Πίνακας 38. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δε θα υπάρξει ουσιαστική αλλαγή, το πρόβλημα θα συνεχιστεί	6	5,0	5,0	5,0
	Δεν είμαι σίγουρος/η	6	5,0	5,0	10,0
	Θα υπάρξει βελτίωση αλλά πρέπει να παρθούν σωστές αποφάσεις για τη συνέχεια	96	80,0	80,0	90,0
	Θα υπάρξει σίγουρα βελτίωση	12	10,0	10,0	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

Τέλος, σχετικά με το πόσο έχει επηρεάσει η κρίση τον καθένα προσωπικά από τους ερωτηθέντες, το 57,5% απάντησε πολύ και το 42,5% απάντησε μέτρια.

Πίνακας 39. Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση εσάς προσωπικά;

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Vali d	Μέτρια	51	42,5	42,5	42,5
	Πολύ	69	57,5	57,5	100,0
	Total	120	100,0	100,0	

5.2 Ανάλυση συσχετίσεων

Συσχετίζοντας το φύλο με την άποψη για το αν υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων, παρατηρούμε πως υπάρχει σημαντική

συσχέτιση ($p=0,007<0,05$), με τους άνδρες να κλίνουν περισσότερο υπέρ του όχι και τις γυναίκες υπέρ του ναι.

*Πίνακας 40. Φύλο * Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;*

Crosstab

		15. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;			
		Δε γνωρίζω	Ναι	Όχι	Total
1. Φύλο	Ανδρας	Count 0	18	27	45
		% of 0,0%	15,0%	22,5%	37,5%
	Total				
Γυναίκα	Count 3	48	24	75	
	% of 2,5%	40,0%	20,0%	62,5%	
	Total				
Total	Count 3	66	51	120	
	% of 2,5%	55,0%	42,5%	100,0%	
	Total				

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,934 ^a	2	,007
Likelihood Ratio	10,905	2	,004

N of Valid Cases	120		
------------------	-----	--	--

Συσχετίζοντας το φύλο με την ερώτηση αν πιστεύουν ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας, παρατηρούμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,007<0,05$), με τους άνδρες να κλίνουν περισσότερο υπέρ του όχι και τις γυναίκες υπέρ του ναι.

*Πίνακας 41. Φύλο * 22. Πιστεύετε ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας;*

Crosstab

		22. Πιστεύετε ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας;				
		Δε γνωρίζω	Ναι	Όχι	Total	
1. Φύλο	Άνδρας	Count	6	18	21	45
		% of Total	5,0%	15,0%	17,5%	37,5%
	Γυναίκα	Count	3	51	21	75
		% of Total	2,5%	42,5%	17,5%	62,5%
Total		Count	9	69	42	120
		% of Total	7,5%	57,5%	35,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,901 ^a	2	,007

Likelihood Ratio	9,886	2	,007
N of Valid Cases	120		

Στη συνέχεια, συσχετίζοντας την οικογενειακή κατάσταση με την άποψη αν θεωρούν ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων, παρατηρούμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,027 < 0,05$), με τους άγαμους κλίνουν προς το ναι και με τους έγγαμους μην κλίνουν προς κάποια απάντηση καθώς έχουν ακριβώς το ίδιο ποσοστό σε ναι και όχι.

*Πίνακας 42. Οικογενειακή κατάσταση * 15. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;*

Crosstab

		15. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;				
		Δε γνωρίζω	Ναι	Όχι	Total	
2. Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος	Count	0	48	33	81
		% of	0,0%	40,0%	27,5%	67,5%
		Total				
	Έγγαμος	Count	3	18	18	39
		% of	2,5%	15,0%	15,0%	32,5%
		Total				
Total		Count	3	66	51	120
		% of	2,5%	55,0%	42,5%	100,0%
		Total				

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,234 ^a	2	,027
Likelihood Ratio	7,770	2	,021
N of Valid Cases	120		

Συσχετίζοντας την οικογενειακή κατάσταση με το ποια θεωρούν τη σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα, βλέπουμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,040 < 0,05$), με τις δύο κατηγορίες, άγαμους και έγγαμους, να κλίνουν στην φυγή των καταθέσεων στο εξωτερικό ως τη σημαντικότερη συνέπεια.

*Πίνακας 43. Οικογενειακή κατάσταση * 16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;*

Crosstab

16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;

		16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;				Total	
		αύξηση των κόκκινων δανείων	αυστηροποίηση των ελέγχων	μείωση του προσωπικού και καταστημάτων	φυγή των καταθέσεων στο εξωτερικό		
2. Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος	Count 30	3	6	42	81	
		% of Total	25,0%	2,5%	5,0%	35,0%	67,5%
		Total					
2. Οικογενειακή κατάσταση	Έγγαμος	Count 6	0	3	30	39	
		% of Total	5,0%	0,0%	2,5%	25,0%	32,5%
		Total					

Total	Count	36	3	9	72	120
	% of Total	30,0%	2,5%	7,5%	60,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,319 ^a	3	,040
Likelihood Ratio	9,638	3	,022
N of Valid Cases	120		

Ακολούθως συσχετίσαμε την ηλικία με το αν θεωρούν ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών ιδρυμάτων και παρατηρήσαμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,010 < 0,05$), όπου οι ηλικίες μεταξύ 26-35 και οι ηλικίες άνω των 45 να είναι υπέρ του ναι ενώ οι ηλικίες 36-45 να είναι υπέρ του όχι.

*Πίνακας 44. Ηλικία * 15. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;*

Crosstab

		15. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;			
		Δε γνωρίζω	Ναι	Όχι	Total
3. Ηλικία 26-35	Count	0	45	30	75
	% of Total	0,0%	37,5%	25,0%	62,5%

36-45	Count	3	12	18	33
	% of Total	2,5%	10,0%	15,0%	27,5%
άνω των 45	Count	0	9	3	12
	% of Total	0,0%	7,5%	2,5%	10,0%
Total	Count	3	66	51	120
	% of Total	2,5%	55,0%	42,5%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,308 ^a	4	,010
Likelihood Ratio	13,391	4	,010
N of Valid Cases	120		

Έπειτα, συσχετίσαμε την ηλικία με την άποψη για το ποια θεωρούν την σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και παρατήσαμε πως υπάρχει απόλυτη συσχέτιση ($p=0$), όπου όλες οι ηλικιακές ομάδες θεωρούν την φυγή των καταθέσεων στο εξωτερικό ως την σημαντικότερη συνέπεια.

*Πίνακας 45. Ηλικία * 16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;*

Crosstab

16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;	Total
--	-------

		αύξηση των κόκκινων δανείων		μείωση του προσωπικού και των καταστημάτων στο εξωτερικό		φυγή των καταθέσεων	
3. Ηλικία	26-35	Count	33	0	3	39	75
		% of Total	27,5%	0,0%	2,5%	32,5%	62,5%
	36-45	Count	3	3	3	24	33
		% of Total	2,5%	2,5%	2,5%	20,0%	27,5%
	άνω των 45	Count	0	0	3	9	12
		% of Total	0,0%	0,0%	2,5%	7,5%	10,0%
	Total	Count	36	3	9	72	120
		% of Total	30,0%	2,5%	7,5%	60,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	29,595 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	32,555	6	,000
N of Valid Cases	120		

Ακολούθως, συσχετίσαμε την ηλικία με τον παράγοντα από τον οποίο θεωρούν ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στην αγορά και παρατηρήσαμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,005 < 0,05$), με τις ηλικίες από 26-35 να θεωρούν την οικονομική κρίση, τις ηλικίες 36-45 να θεωρούν την διαρροή κεφαλαίων στο

εξωτερικό και τις ηλικίες άνω των 45 να θεωρούν εξίσου την διαρροή κεφαλαίων στο εξωτερικό και τις πολιτικές αποφάσεις.

*Πίνακας 46. Ηλικία * 23. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;*

Crosstab

23. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;

		διαρροή κεφαλαίων στο εξωτερικό	οικονομική κρίση	περιορισμοί κεφαλαίων (capital controls)	πολιτικές αποφάσεις	Total	
3. Ηλικία	26-35	Count	15	27	18	15	75
		% of Total	12,5%	22,5%	15,0%	12,5%	62,5%
36-45	Count	12	9	3	9	33	
		% of Total	10,0%	7,5%	2,5%	7,5%	27,5%
άνω των 45	Count	6	0	0	6	12	
		% of Total	5,0%	0,0%	0,0%	5,0%	10,0%
Total	Count	33	36	21	30	120	
		% of Total	27,5%	30,0%	17,5%	25,0%	100,0%

Chi-Square Tests

Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)

Pearson Chi-Square	18,330 ^a	6	,005
Likelihood Ratio	23,086	6	,001
N of Valid Cases	120		

Συσχετίζοντας έπειτα, την ηλικία με την άποψη αν πιστεύουν πως μια πιθανή διαγραφή του διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας, παρατηρούμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,003<0,05$), με όλες τις ηλικιακές ομάδες να πιστεύουν πως θα υπάρξει βελτίωση αλλά πρέπει να παρθούν σωστές αποφάσεις για τη συνέχεια.

*Πίνακας 47. Ηλικία * 35. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;*

Crosstab

35. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;

		Δεν θα υπάρξει ουσιαστική αλλαγή, το πρόβλημα θα συνεχιστεί	Δεν είμαι σίγουρος/η	Θα υπάρξει βελτίωση αλλά πρέπει να παρθούν σωστές αποφάσεις για τη συνέχεια	Θα υπάρξει βελτίωση	Total
3. Ηλικία 26-35	Count	6	3	60	6	75
	% of Total	5,0%	2,5%	50,0%	5,0%	62,5%
36-45	Count	0	0	30	3	33

	% of Total	0,0%	0,0%	25,0%	2,5%	27,5%
άνω των 45	Count	0	3	6	3	12
	% of Total	0,0%	2,5%	5,0%	2,5%	10,0%
Total	Count	6	6	96	12	120
	% of Total	5,0%	5,0%	80,0%	10,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,868 ^a	6	,003
Likelihood Ratio	18,236	6	,006
N of Valid Cases	120		

Στη συνέχεια, συσχετίζοντας την ηλικία με το γεγονός πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση τους ερωτηθέντες προσωπικά, παρατηρούμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,012 < 0,05$), με τις ηλικίες 26-35 και άνω των 45 να τείνουν προς το πολύ και τις ηλικίες 36-45 να τείνουν προς το μέτρια.

*Πίνακας 48. Ηλικία * 36. Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση εσάς προσωπικά;*

Crosstab

36. Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση εσάς προσωπικά;		
Μέτρια	Πολύ	Total

3. Ηλικία 26-35	Count	27	48	75
	% of Total	22,5%	40,0%	62,5%
36-45	Count	21	12	33
	% of Total	17,5%	10,0%	27,5%
άνω των 45	Count	3	9	12
	% of Total	2,5%	7,5%	10,0%
Total	Count	51	69	120
	% of Total	42,5%	57,5%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,833 ^a	2	,012
Likelihood Ratio	8,875	2	,012
N of Valid Cases	120		

Συσχετίζοντας το μορφωτικό επίπεδο με την άποψη ποια θεωρούν την σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα, παρατηρούμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,034 < 0,05$), με τους απόφοιτους ΑΕΙ-ΤΕΙ, τους απόφοιτους Γυμνασίου/Λυκείου και τους απόφοιτους ΙΕΚ να τείνουν προς την φυγή των καταθέσεων στο εξωτερικό και τους απόφοιτους Μεταπτυχιακού-Διδακτορικού να τείνουν εξίσου προς την αύξηση των κόκκινων δανείων και την φυγή των καταθέσεων στο εξωτερικό.

Πίνακας 49. Μορφωτικό επίπεδο * 16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;

Crosstab

16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;

			αύξηση των κόκκινων δανείων	αυστηροποίηση των ελέγχων	μείωση του προσωπικού και των καταθέσεων και των καταστημάτων στο εξωτερικό	φυγή των καταθέσεων	Total
4. Μορφωτικό επίπεδο	AEI-TEI	Count	9	3	6	24	42
		% of Total	7,5%	2,5%	5,0%	20,0%	35,0%
	απόφοιτος Γυμνασίου/ Λυκείου	Count	6	0	0	15	21
		% of Total	5,0%	0,0%	0,0%	12,5%	17,5%
	IEK	Count	6	0	0	18	24
		% of Total	5,0%	0,0%	0,0%	15,0%	20,0%
	Μεταπτυχιακό - Διδακτορικό	Count	15	0	3	15	33
		% of Total	12,5%	0,0%	2,5%	12,5%	27,5%
Total		Count	36	3	9	72	120
		% of Total	30,0%	2,5%	7,5%	60,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	18,084 ^a	9	,034
Likelihood Ratio	21,414	9	,011
N of Valid Cases	120		

Συσχετίζοντας το μορφωτικό επίπεδο με το αν θεωρούν πως η δυσκολία δανειοδότησης δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας, παρατηρούμε πως υπάρχει απόλυτη συσχέτιση ($p=0$), όπου οι απόφοιτοι ΑΕΙ-ΤΕΙ, οι απόφοιτοι Γυμνασίου/Λυκείου και οι απόφοιτοι Μεταπτυχιακού-Διδακτορικού τείνουν υπέρ του ναι ενώ οι απόφοιτοι ΙΕΚ τείνουν εξίσου στα ναι και όχι.

*Πίνακας 50. Μορφωτικό επίπεδο * 20. Η δυσκολία δανειοδότησης θεωρείτε ότι δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας;*

Crosstab

		20. Η δυσκολία δανειοδότησης θεωρείτε ότι δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας;				
		Δε γνωρίζω	Ναι	Όχι	Total	
4. Μορφωτικό επίπεδο	ΑΕΙ-ΤΕΙ	Count	3	33	6	42
		% of Total	2,5%	27,5%	5,0%	35,0%
	απόφοιτος	Count	0	21	0	21
	Γυμνασίου/ Λυκείου	% of Total	0,0%	17,5%	0,0%	17,5%

IEK	Count	0	12	12	24
	% of Total	0,0%	10,0%	10,0%	20,0%
Μεταπτυχιακό - Διδακτορικό	Count	0	21	12	33
	% of Total	0,0%	17,5%	10,0%	27,5%
Total	Count	3	87	30	120
	% of Total	2,5%	72,5%	25,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	24,892 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	29,632	6	,000
N of Valid Cases	120		

Στη συνέχεια, συσχετίζοντας το μορφωτικό επίπεδο με το αν πιστεύουν ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας, παρατηρούμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,004 < 0,05$), με τους απόφοιτους ΑΕΙ-ΤΕΙ, τους απόφοιτους Γυμνασίου/Λυκείου και τους απόφοιτους Μεταπτυχιακού-Διδακτορικού να τείνουν προς το ναι ενώ οι απόφοιτοι ΙΕΚ τείνουν προς το όχι.

*Πίνακας 51. Μορφωτικό επίπεδο * 22. Πιστεύετε ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας;*

Crosstab

22. Πιστεύετε ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας;

		Δε γνωρίζω	Ναι	Όχι	Total	
4. Μορφωτικό επίπεδο	AEI-TEI	Count	3	24	15	42
		% of Total	2,5%	20,0%	12,5%	35,0%
απόφοιτος Γυμνασίου/ Λυκείου		Count	3	15	3	21
		% of Total	2,5%	12,5%	2,5%	17,5%
IEK		Count	3	6	15	24
		% of Total	2,5%	5,0%	12,5%	20,0%
Μεταπτυχιακό- Διδακτορικό		Count	0	24	9	33
		% of Total	0,0%	20,0%	7,5%	27,5%
Total		Count	9	69	42	120
		% of Total	7,5%	57,5%	35,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,350 ^a	6	,004
Likelihood Ratio	22,262	6	,001
N of Valid Cases	120		

Ακολουθώντας, συσχέτισαμε το μορφωτικό επίπεδο με την άποψη για το από ποιον παράγοντα θεωρούν ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στην αγορά και παρατηρήσαμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,002<0,05$), με τους απόφοιτους ΑΕΙ-ΤΕΙ και τους απόφοιτους Μεταπτυχιακού-Διδακτορικού να τείνουν προς την οικονομική κρίση, τους απόφοιτους Γυμνασίου/Λυκείου προς τις πολιτικές αποφάσεις και τους απόφοιτους ΙΕΚ να μην τείνουν προς καμία απάντηση καθώς εμφανίζουν τα ίδια ποσοστά σε όλες.

Πίνακας 52. Μορφωτικό επίπεδο * 23. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;

Crosstab

		23. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;					
		διαρροή κεφαλαίων εξωτερικό	οικονομική ή κρίση	περιορισμοί κεφαλαίων (capital controls)	πολιτικές αποφάσεις	Total	
4. Μορφωτικό επίπεδο	ΑΕΙ-ΤΕΙ	Count	15	18	6	3	42
		% of Total	12,5%	15,0%	5,0%	2,5%	35,0%
	απόφοιτος Γυμνασίου/Λυκείου	Count	6	0	3	12	21
		% of Total	5,0%	0,0%	2,5%	10,0%	17,5%
	ΙΕΚ	Count	6	6	6	6	24
		% of Total	5,0%	5,0%	5,0%	5,0%	20,0%
	Μεταπτυχιακό-Διδακτορικό	Count	6	12	6	9	33
		% of Total	5,0%	10,0%	5,0%	7,5%	27,5%

Total	Count	33	36	21	30	120
	% of Total	27,5%	30,0%	17,5%	25,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,652 ^a	9	,002
Likelihood Ratio	32,436	9	,000
N of Valid Cases	120		

Συσχετίζοντας το μορφωτικό επίπεδο με το αν πιστεύουν ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας, παρατηρούμε πως υπάρχει απόλυτη συσχέτιση ($p=0$), με όλες τις κατηγορίες μορφωτικού επιπέδου των ερωτηθέντων να τείνουν στην απάντηση πως θα υπάρξει βελτίωση αλλά πρέπει να παρθούν σωστές αποφάσεις για τη συνέχεια.

*Πίνακας 53. Μορφωτικό επίπεδο * 35. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;*

Crosstab

35. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;

Total

			Δε θα υπάρξει ουσιαστική αλλαγή, πρόβλημα συνεχιστεί	το Δεν είμαι σίγουρος/ η	Θα υπάρξει βελτίωση αλλά πρέπει να παρθούν σωστές αποφάσεις για τη συνέχεια	Θα υπάρξει σίγουρα βελτίωση	
4. Μορφωτικό επίπεδο	AEI-TEI	Count	0	3	33	6	42
		% of Total	0,0%	2,5%	27,5%	5,0%	35,0%
	απόφοιτος Γυμνασίου/ Λυκείου	Count	0	3	15	3	21
		% of Total	0,0%	2,5%	12,5%	2,5%	17,5%
	IEK	Count	6	0	18	0	24
		% of Total	5,0%	0,0%	15,0%	0,0%	20,0%
	Μεταπτυχιακό- Διδακτορικό	Count	0	0	30	3	33
		% of Total	0,0%	0,0%	25,0%	2,5%	27,5%
Total		Count	6	6	96	12	120
		% of Total	5,0%	5,0%	80,0%	10,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	35,211 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	34,358	9	,000
N of Valid Cases	120		

Κατόπιν, συσχετίζοντας το μορφωτικό επίπεδο με το πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση τους ερωτηθέντες προσωπικά, παρατηρούμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,004 < 0,05$), με τους απόφοιτους ΑΕΙ-ΤΕΙ, τους απόφοιτους Γυμνασίου/Λυκείου και τους απόφοιτους ΙΕΚ να τείνουν προς το πολύ, ενώ οι απόφοιτοι Μεταπτυχιακού- Διδακτορικού τείνουν προς το μέτρια.

*Πίνακας 54. Μορφωτικό επίπεδο * 36. Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση εσάς προσωπικά;*

Crosstab

		36. Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση εσάς προσωπικά;			
		Μέτρια	Πολύ	Total	
4. Μορφωτικό επίπεδο	ΑΕΙ-ΤΕΙ	Count	18	24	42
		% of Total	15,0%	20,0%	35,0%
	απόφοιτος Γυμνασίου/Λυκείου	Count	3	18	21
		% of Total	2,5%	15,0%	17,5%
	ΙΕΚ	Count	9	15	24
		% of Total	7,5%	12,5%	20,0%

	Μεταπτυχιακό- Διδακτορικό	Count	21	12	33
		% of Total	17,5%	10,0%	27,5%
Total		Count	51	69	120
		% of Total	42,5%	57,5%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,121 ^a	3	,004
Likelihood Ratio	14,039	3	,003
N of Valid Cases	120		

Για τη συνέχεια, συσχετίσαμε την επαγγελματική κατάσταση με την άποψη αν θεωρούν ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων και παρατηρήσαμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,022 < 0,05$), όπου οι άνεργοι/φοιτητές και οι δημόσιοι υπάλληλοι τείνουν προς το όχι, οι ιδιωτικοί υπάλληλοι τείνουν προς το ναι και οι ελεύθεροι επαγγελματίες παρουσιάζουν την ίδια τάση ανάμεσα στο ναι και στο όχι.

*Πίνακας 55. Επαγγελματική κατάσταση * 15. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;*

Crosstab

15. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;			
Δε γνωρίζω	Ναι	Όχι	Total

5. Επαγγελματική κατάσταση	Άνεργος	Count	0	6	9	15
	Φοιτητής	% of Total	0,0%	5,0%	7,5%	12,5%
	Δημόσιος	Count	3	9	12	24
	Υπάλληλος	% of Total	2,5%	7,5%	10,0%	20,0%
	Ελεύθερος	Count	0	6	6	12
	Επαγγελματίας	% of Total	0,0%	5,0%	5,0%	10,0%
	Ιδιωτικός	Count	0	39	21	60
	Υπάλληλος	% of Total	0,0%	32,5%	17,5%	50,0%
	Συνταξιούχος	Count	0	6	3	9
		% of Total	0,0%	5,0%	2,5%	7,5%
	Total	Count	3	66	51	120
		% of Total	2,5%	55,0%	42,5%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,848 ^a	8	,022
Likelihood Ratio	15,582	8	,049
N of Valid Cases	120		

Συσχετίζοντας μετά, την επαγγελματική κατάσταση με την άποψη στο ποια θεωρούν την σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα, παρατηρούμε πως υπάρχει απόλυτη συσχέτιση ($p=0$), όπου οι άνεργοι/φοιτητές και οι ελεύθεροι

επαγγελματίες τείνουν προς την απάντηση η αύξηση των κόκκινων δανείων, οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι ιδιωτικοί υπάλληλοι και οι συνταξιούχοι τείνουν προς την απάντηση η φυγή των καταθέσεων στο εξωτερικό.

*Πίνακας 56. Επαγγελματική κατάσταση * 16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;*

Crosstab

		16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;					
			αύξηση των κόκκινων δανείων	αυστηροποίηση των καταστημάτων ελέγχων	μείωση του προσωπικού και των καταθέσεων	φυγή των καταθέσεων στο εξωτερικό	Total
5. Επαγγελματική κατάσταση	Ανεργος	Count	9	0	0	6	15
	Φοιτητής	% of Total	7,5%	0,0%	0,0%	5,0%	12,5%
	Δημόσιος	Count	3	0	0	21	24
	Υπάλληλος	% of Total	2,5%	0,0%	0,0%	17,5%	20,0%
	Ελεύθερος	Count	6	3	0	3	12
	Επαγγελματίες	% of Total	5,0%	2,5%	0,0%	2,5%	10,0%
	Ιδιωτικός	Count	18	0	9	33	60
	Υπάλληλος	% of Total	15,0%	0,0%	7,5%	27,5%	50,0%
	Συνταξιούχος	Count	0	0	0	9	9
		% of Total	0,0%	0,0%	0,0%	7,5%	7,5%
	Total	Count	36	3	9	72	120

	% of Total	30,0%	2,5%	7,5%	60,0%	100,0%
--	------------	-------	------	------	-------	--------

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	56,375 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	48,826	12	,000
N of Valid Cases	120		

Ύστερα συσχετίσαμε την άποψη για το αν η δυσκολία δανειοδότησης δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας, με την επαγγελματική κατάσταση και παρατηρήσαμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,004 < 0,05$), με τους ιδιωτικούς υπαλλήλους, τους δημοσίους υπαλλήλους, τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους συνταξιούχους να φαίνεται ότι το πιστεύουν και τους ανέργους/φοιτητές να φαίνεται πως δεν το πιστεύουν.

*Πίνακας 57. Επαγγελματική κατάσταση * 20. Η δυσκολία δανειοδότησης θεωρείτε ότι δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας;*

Crosstab

			20. Η δυσκολία δανειοδότησης θεωρείτε ότι δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας;			
			Δε γνωρίζω	Ναι	Όχι	Total
5.	Άνεργος	/Count	0	6	9	15

Επαγγελματική κατάσταση	Φοιτητής	% of Total	0,0%	5,0%	7,5%	12,5%
	Δημόσιος	Count	0	15	9	24
		% of Total	0,0%	12,5%	7,5%	20,0%
	Υπάλληλος	Count	0	12	0	12
		% of Total	0,0%	10,0%	0,0%	10,0%
	Ελεύθερος	Count	3	45	12	60
		% of Total	2,5%	37,5%	10,0%	50,0%
	Επαγγελματίας	Count	0	9	0	9
		% of Total	0,0%	7,5%	0,0%	7,5%
	Ιδιωτικός	Count	3	87	30	120
% of Total		2,5%	72,5%	25,0%	100,0%	
Συνταξιούχος	Count	3	87	30	120	
	% of Total	2,5%	72,5%	25,0%	100,0%	
Total	Count	3	87	30	120	
	% of Total	2,5%	72,5%	25,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,459 ^a	8	,004
Likelihood Ratio	26,829	8	,001
N of Valid Cases	120		

Συσχετίσαμε την άποψη από ποιόν παράγοντα θεωρούν ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας, με την επαγγελματική κατάσταση και παρατηρήσαμε πως υπάρχει απόλυτη συσχέτιση ($p=0$), όπου οι άνεργοι/φοιτητές και οι δημόσιοι υπάλληλοι τείνουν προς τον παράγοντα οικονομική κρίση, οι ιδιωτικοί υπάλληλοι και οι

συνταξιούχοι προς τις πολιτικές αποφάσεις, ενώ οι ελεύθεροι επαγγελματίες δείχνουν την ίδια τάση προς την διαρροή κεφαλαίων στο εξωτερικό και την οικονομική κρίση.

*Πίνακας 58. Επαγγελματική κατάσταση * 23. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;*

Crosstab

		23. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;					
		διαρροή κεφαλαίων στο εξωτερικό	οικονομική κρίση	περιορισμοί κεφαλαίων (capital controls)	πολιτικές αποφάσεις	Total	
5. Επαγγελματική κατάσταση	Άνεργος Φοιτητής	Count	0	12	3	0	15
		% of Total	0,0%	10,0%	2,5%	0,0%	12,5%
	Δημόσιος Υπάλληλος	Count	6	9	6	3	24
		% of Total	5,0%	7,5%	5,0%	2,5%	20,0%
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	Count	6	6	0	0	12
		% of Total	5,0%	5,0%	0,0%	0,0%	10,0%
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	Count	18	9	12	21	60
		% of Total	15,0%	7,5%	10,0%	17,5%	50,0%
	Συνταξιούχος	Count	3	0	0	6	9
		% of Total	2,5%	0,0%	0,0%	5,0%	7,5%
	Total	Count	33	36	21	30	120
		% of Total	27,5%	30,0%	17,5%	25,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	50,001 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	61,556	12	,000
N of Valid Cases	120		

Συσχετίζοντας την επαγγελματική κατάσταση με την άποψη για το αν πιστεύουν ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας, παρατηρούμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,010 < 0,05$), με τους απόφοιτους ΑΕΙ-ΤΕΙ, τους απόφοιτους Γυμνασίου/Λυκείου και τους απόφοιτους ΙΕΚ να τείνουν προς το πολύ, ενώ οι απόφοιτοι Μεταπτυχιακού- Διδακτορικού τείνουν προς το μέτρια.

*Πίνακας 59. Επαγγελματική κατάσταση * 35. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;*

Crosstab

35. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;	Total
---	-------

Θα υπάρξει βελτίωση αλλά πρέπει να παρθούν Θα υπάρξει βελτίωση
 Δε θα υπάρξει ουσιαστική αλλαγή, το πρόβλημα θα Δεν είμαι αποφασισμένος για τη συνέχια

5. Επαγγελματική κατάσταση	Ανεργος	Count	3	0	12	0	15
		% of	2,5%	0,0%	10,0%	0,0%	12,5%
		Total					
Δημόσιος Υπάλληλος	Count	0	0	21	3	24	
	% of	0,0%	0,0%	17,5%	2,5%	20,0%	
		Total					
Ελεύθερος Επαγγελματίας	Count	0	0	9	3	12	
	% of	0,0%	0,0%	7,5%	2,5%	10,0%	
		Total					
Ιδιωτικός Υπάλληλος	Count	3	6	48	3	60	
	% of	2,5%	5,0%	40,0%	2,5%	50,0%	
		Total					
Συνταξιούχοι	Count	0	0	6	3	9	
	% of	0,0%	0,0%	5,0%	2,5%	7,5%	
		Total					
Total	Count	6	6	96	12	120	
	% of	5,0%	5,0%	80,0%	10,0%	100,0%	
		Total					

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,156 ^a	12	,010
Likelihood Ratio	26,951	12	,008
N of Valid Cases	120		

Τέλος, συσχετίζοντας την επαγγελματική κατάσταση με το πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση τον κάθε ερωτηθέντα προσωπικά, παρατηρούμε πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση ($p=0,007 < 0,05$), με τους ανέργους/φοιτητές, ιδιωτικούς υπαλλήλους και τους συνταξιούχους να τείνουν στο πολύ, τους δημοσίους υπαλλήλους να τείνουν στο μέτρια και τους ελεύθερους επαγγελματίες να μην τείνουν ούτε προς το μέτρια ούτε προς το πολύ.

*Πίνακας 60. Επαγγελματική κατάσταση * 36. Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση εσάς προσωπικά;*

Crosstab

		36. Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση εσάς προσωπικά;			
		Μέτρια	Πολύ	Total	
5. Επαγγελματική κατάσταση	Ανεργος / Φοιτητής	Count	3	12	15
		% of Total	2,5%	10,0%	12,5%
	Δημόσιος Υπάλληλος	Count	15	9	24
		% of Total	12,5%	7,5%	20,0%

Ελεύθερος Επαγγελματίας	Count	6	6	12
	% of Total	5,0%	5,0%	10,0%
Ιδιωτικός Υπάλληλος	Count	27	33	60
	% of Total	22,5%	27,5%	50,0%
Συνταξιούχος	Count	0	9	9
	% of Total	0,0%	7,5%	7,5%
Total	Count	51	69	120
	% of Total	42,5%	57,5%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,118 ^a	4	,007
Likelihood Ratio	17,666	4	,001
N of Valid Cases	120		

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο. Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθούν τα αίτια και οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης, κατά πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση τα άτομα και πως το αντιλαμβάνονται. Επίσης εξετάστηκε η άποψή τους για την πορεία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και κατά πόσο πιστεύουν ότι έχουν επηρεαστεί από την οικονομική αυτή κρίση.

Οι περισσότεροι είπαν πως ο πιο αντιπροσωπευτικός ορισμός για το χρήμα κατά την άποψή τους, είναι πως είναι μέσο συναλλαγής, ενώ οι απόψεις είναι μοιρασμένες σχετικά το που πιστεύουν πως θα έπρεπε να ανήκει το χρήμα όταν εκδίδεται, καθώς απάντησα εξίσου στο κράτος και στους ιδιώτες.

Οι περισσότεροι πιστεύουν πως οι κεντρικές Τράπεζες των χωρών που ανήκουν στην ΕΚΤ είναι κυρίως Ιδιωτικές.

Η πλειοψηφία είπε πως γνωρίζει πως η παροχή του χρήματος στην κοινωνία από τη στιγμή της έκδοσής του, γίνεται αποκλειστικά μέσω δανεισμού και πως όταν εκδίδεται χρήμα θα πρέπει να παρέχεται ως κρατικό έσοδο για μισθούς και επενδύσεις.

Στην ερώτηση εάν πιστεύουν πως η εμφάνιση δανειακών κρίσεων σχετίζεται με το γεγονός πως το χρήμα μπορεί να κυκλοφορήσει στην κοινωνία από την στιγμή της έκδοσής του, αποκλειστικά μόνο μέσω του δανεισμού οι μισοί απάντησαν θετικά, ενώ οι περισσότεροι δεν γνώριζαν πως σύμφωνα με τη συνθήκη του Μάαστριχ που έχει υπογραφεί από τις Κυβερνήσεις και τα Κοινοβούλια των χωρών της ευρωζώνης της ΕΕ, δεν υπάρχει η δυνατότητα παρέμβασης από τα κοινοβούλια και τις κυβερνήσεις στις αποφάσεις της ΕΚΤ σχετικά με την έκδοση του χρήματος, την προσφορά μέσω δανεισμού και τα επιτόκια.

Οι περισσότεροι είχαν άγνοια και για το ότι οι εμπορικές τράπεζες δημιουργούν το 97% από αυτό που λέγεται λογιστικό χρήμα (γνωστό επίσης ως M1, M2, M3) με λογιστικές εγγραφές, το οποίο μετριέται στο ΑΕΠ ως κυκλοφορούν χρήμα, αλλά θεωρούν πως ο Τραπεζικός κλάδος έχει μεγαλύτερη έμμεση εξουσία στην οικονομία και την κοινωνία απ' ότι η άμεση εξουσία της πολιτικής.

Λίγο παραπάνω από τους μισούς πιστεύουν πως υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων, ενώ ως την σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα θεωρούν οι περισσότεροι την φυγή των καταθέσεων στο εξωτερικό και ακολουθούν η αύξηση των κόκκινων δανείων, η μείωση του προσωπικού και των καταστημάτων και τέλος η αυστηροποίηση των ελέγχων.

Αναφορικά με τα κόκκινα δάνεια, οι απόψεις δίστανται σχετικά με αν θα πρέπει να γίνεται αυστηρότερος έλεγχος από τα τραπεζικά ιδρύματα για με το αν οι περισσότεροι κόκκινοι δανειολήπτες είναι άτομα τα οποία μπορούν να αποπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις αλλά εκμεταλλεύονται τη γενικότερη κατάσταση ή αν όλοι πραγματικά δεν μπορούν να αποπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις.

Σχετικά με τους πλειστηριασμούς οι περισσότεροι κρίνουν πως θα πρέπει να ελέγχεται ξεχωριστά η κάθε περίπτωση (π.χ. άλλη διαδικασία και διευκολύνσεις αποπληρωμής για κάποια κατοικία και άλλα μέσα για κάποιον επαγγελματικό χώρο).

Η μείωση χορήγησης δανείων από τις Τράπεζες οφείλεται σύμφωνα με τους περισσότερους στην αδυναμία αποπληρωμής των δανείων, ενώ ακολουθούν ως αιτία οι αυστηρότεροι κανόνες λειτουργίας των τραπεζών, έπεται η οικονομική κρίση και τελευταίο έρχεται η αδυναμία αποπληρωμής των δανείων αυτών.

Πάνω από τα 2/3 των ερωτηθέντων θεωρούν πως η δυσκολία δανειοδότησης δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρα και πως είναι αναπόφευκτο κάθε οικονομική κρίση να επηρεάζει το τραπεζικό σύστημα της χώρας που την αντιμετωπίζει.

Λίγο παραπάνω από τους μισούς κρίνουν ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας, ενώ ο παράγοντας από τον οποίο θεωρούν ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στην αγορά είναι κυρίως η οικονομική κρίση, ακολουθεί η διαρροή κεφαλαίων στο εξωτερικό, έπειτα οι πολιτικές αποφάσεις και τελευταίοι έρχονται οι περιορισμοί κεφαλαίων (capital controls).

Τα capital controls για περίπου το 1/3 των ερωτηθέντων θα έπρεπε να σταματήσουν να ισχύουν νωρίτερα, για άλλο 1/3 θα έπρεπε να θεσπιστούν λόγω της φυγής κεφαλαίων από τη χώρα και την οικονομική κρίση και οι υπόλοιποι πιστεύουν πως δε θα έπρεπε να εφαρμοστούν ποτέ.

Σχετικά με τις υποχρεωτικές συναλλαγές και το αν αυτές θα έπρεπε να γίνουν υποχρεωτικές, οι μισοί σχεδόν απάντησαν θετικά, και από ¼ απάντησαν είτε θετικά αλλά να μη συνδέονται με τη φορολογία είτε αρνητικά.

Οι περισσότεροι συμφωνούν με το ότι έχει θεσπιστεί με την παρ. 48 του άρθρου 12 του ν.4474/2017 που ορίζει υποχρεωτικά κάθε συναλλαγή ύψους μεγαλύτερο των 500 ευρώ μεταξύ επαγγελματιών/επιχειρήσεων και ιδιωτών να πραγματοποιείται αποκλειστικά μέσω τραπεζών, ενώ αναφορικά με το τέλος/ χρέωση σε κάθε πληρωμή που πραγματοποιείται στις τράπεζες, περίπου τα ¾ πιστεύουν πως δεν θα πρέπει να υπάρχει. Επίσης τα ¾ κρίνουν πως η χρέωση σε κάθε τραπεζική συναλλαγή είναι ένας εναλλακτικός τρόπος στήριξης των τραπεζών.

Λιγότεροι από τους μισούς γνωρίζουν τι είναι τα κρυπτο-νομίσματα (bitcoin) και θα τα χρησιμοποιούσαν για να πραγματοποιήσουν μία συναλλαγή τους, αλλά πιστεύουν ότι η ελληνική κοινωνία μπορεί γρήγορα να υιοθετήσει τις ηλεκτρονικές πληρωμές, ενώ τα 3/5 πιστεύουν πως τα παραδοσιακά μέσα πληρωμής θα καταργηθούν και θα γίνονται όλα σχεδόν ηλεκτρονικά. Ωστόσο οι περισσότεροι δεν πιστεύουν πως η κοινωνία σε απώτερο μέλλον θα μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς τη χρήση του χρήματος αλλά μόνο με κατάλληλους κανόνες δικαιωμάτων πάνω στα αγαθά και στην ατομική ιδιοκτησία.

Ως αναφορά την υποχρέωση της Ελλάδας να αποπληρώσει τα χρέη της, περίπου τα ¾ πιστεύουν πως πρέπει να αποπληρωθεί μέρος των χρεών, ενώ περίπου το ¼ πιστεύει πως πρέπει να διαγραφούν διότι εμπεριέχουν δόλο και δημιουργούν κοινωνική και οικονομική δουλεία και το υπόλοιπο μικρό ποσοστό κρίνει ότι πρέπει να αποπληρωθούν εξ' ολοκλήρου. Ακόμα, η πλειοψηφία είναι της άποψης πως πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας, το 80% απάντησε πως θα υπάρξει βελτίωση αλλά θα πρέπει να παρθούν σωστές αποφάσεις για τη συνέχεια, το 10% απάντησε πως θα υπάρξει σίγουρα βελτίωση, το 5% απάντησε πως δεν θα υπάρξει ουσιαστική αλλαγή και το πρόβλημα θα συνεχιστεί και το άλλο 5% πως δεν είναι σίγουροι.

Τέλος, διαπιστώνεται μεγάλη επίπτωση της κρίσης στον καθένα προσωπικά από τους ερωτηθέντες, καθώς όλοι ανέφεραν μεγάλη ή μέτρια επιρροή.

Επιπροσθέτως, συσχετίζοντας τις απόψεις των ερωτηθέντων με τα κοινωνικά-δημογραφικά τους χαρακτηριστικά είδαμε πως σε πολλές περιπτώσεις υπάρχει σημαντική συσχέτιση, άρα οι απόψεις τους επηρεάζονται από το φύλο, την οικογενειακή τους κατάσταση, την οικονομική τους κατάσταση κ.ο.κ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Αθανασίου, Λ. «Μέθοδοι και Τεχνικές Έρευνας στις Επιστήμες της Αγωγής», Αυτοέκδοση, (Ιωάννινα 2003)
- Βαγιανός, Δ., Βέττας, Ν, Μεγήρ, Κ., *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία*, (2010)
- ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Ετήσια Έκθεση: Αθήνα , (2008), Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ
- Κορλίρας Π. Α., «Η Κεντρική Τράπεζα» (Κεφάλαιο 5.6), Νομισματική Θεωρία και Πολιτική, Εκδόσεις Ε. Μπένου, (Αθήνα,2006)
- Κουφάρης Κ.,*Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματοπιστωτικές αγορές*. Περιοδικό Χρήμα, (Ιανουάριος-Φεβρουάριος, 2010)
- Λύκουρας, Λ., Μπούρας, Γ.,*Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στην ψυχική υγεία*, (2011), Εγκέφαλος 48. σ.54-61
- Οικονομικά της Καθημερινότητας, *Χρηματοπιστωτικό Σύστημα*, διαθέσιμο στο: <https://www.dailyeconomics.gr/oikonomikoi-oroi/xrimatopistwtiko-sustima>
- Ρόκας, Ν. Κ., Χρ. Βλ. Γκόρτσος, *Στοιχεία τραπεζικού δικαίου: Δημόσιο & Ιδιωτικό Τραπεζικό Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, (Αθήνα, 2012)
- Τσουφλίδης Λ., «Η Ελλάδα στην κρίση του 1929: Διδάγματα Οικονομικής Πολιτικής», (2010)
- Υπουργείο Οικονομικών, «Οικονομικές εξελίξεις του 2009 και προοπτικές για το 2010», (2010)
- Ψαλιδόπουλος Μ., «Νομισματική διαχείριση και οικονομική κρίση-Η πολιτική της Τράπεζας της Ελλάδος, 1929-1941», (2011), διαθέσιμο online: https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Noμισματική_Διαχείριση.pdf

Ξενογλώσση

- Bank of Greece, *Governor's Annual Report*, (2016)
- Barron I. and Perez C., *Despidos masivos en las cajas nacionalizadas* (Lay-offs in nationalized banks from Elpais.com, (2012), διαθέσιμο online: http://economia.elpais.com/economia/2012/11/24/actualidad/1353789346_922547.html
- Bitzenis A., Papadopoulos I., and Vlachos V., *Reflections on the Greek Sovereign Debt Crisis* Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. ISBN 1-4438-4512-4, (2013)
- Bordo, M., *The Crisis of 2007 :The Same Old Story, Only the Players Have Changed*, (2007), διαθέσιμο Online: http://michael.bordo.googlepages.com/The_same_old_story.pdf
- Brunnermeier MK, *Deciphering the liquidity and credit crunch, 2007-2008. Journal of Economic Perspectives*, (2009), 23(1), pp 77–100
- Brunnermeier MK et al., *The fundamental principles of financial regulation. Geneva Report on the World Economy*,(Geneva, International Center for Monetary and Banking Studies, 2009)
- Busch, K., «The crisis of the European communities», (Athens: Erato 1986)
- Cambridge advanced learner's dictionary. 4.ed. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2013
- Casu B., Girardone C., Molyneux P., “ Introduction to banking” (2006), διαθέσιμο online: <http://ilt.edu.vn/upload/files/thu-vien/tai-chinh-ngan-hang/introduction-to-banking.pdf>
- Duca JV. *Subprime mortgage crisis*, (Federal Reserve Bank of Dallas 2013)
- European Commission, *Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses. European Economy*, (Brussels, 2009), pp 1-87
- European Union, *General Report on the Activities of the European Union 2012*, European Commission Directorate-General for Communication Publications, (2013), διαθέσιμο online: http://europa.eu/generalreport/pdf/rg2012_en.pdf

- Fernandez-Pevida A, et al., *Processing of preribosomal RNA in Saccharomyces cerevisiae*, (2015), Wiley Interdiscip Rev RNA 6(2): pp 191-209
- George H. Hempel, Donald G. Simonson, *Bank Management: Text and Cases*, 5th Edition, (1999)
- Goodhart CAE, *The Regulatory Response to the Financial Crisis*, (2009), Cheltenham, Edward Elgar
- Greenspan A, *The crisis*. (2010), διαθέσιμο online στο : https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2010/03/2010a_bpea_greenSPAN.pdf
- Hartmann P., Smets F. “The First 20 Years of the European Central Bank: Monetary Policy” (2018), διαθέσιμο online: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/09/BPEA_Fall2018_The-First-20-Years-of-the-European-Central-Bank.pdf
- Hempel H. George, Simonson G. Donald, *Bank Management: Text and Cases*, 5th Edition, (1999)
- International Monetary Fund, *Financial Soundness Indicators*, (2006) διαθέσιμο Online: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/fsiFT.pdf>
- Kolasa-Sikiaridi, Kerry, *2017’s low deposit rate has brought o ‘Credit Negative’ event to Greek Banks*, Moody’s Says. Greek Reporter, (March 2017), διαθέσιμο online: <http://greece.greekreporter.com/2017/03/07/2017s-low-deposit-rate-has-brought-a-credit-negative-event-to-greek-banks-moodys-says/>
- Korinek, A., *Prudential Capital Controls: A Research Agenda*,(2010), IMF Economic Review, Vol. 59, (Forthcoming). Washington, DC. September. pp. 523–561
- Kouretas, G.P. and Vlamis, P., *The Greek Crisis: Causes and Implications*, (2010) Panoeconomicus 57, pp 391-404
- Koutsoukis, S. N. & Roukanas, S., *The Greek Crisis That Should Have Been Avoided*, (2011), Scientific Bulletin-Economic Sciences, 10, Issue 1, p. 26
- Lallement, M., *Europe and the Economic Crisis: Forms of Labour Market Adjustment and Varieties of Capitalism*, (2011), Work, Employment and

- Society, 25(4), pp 627-641, διαθέσιμο online: <http://dx.doi.org/10.1177/0950017011419717>
- Matthews W, Driver Robert, *The global financial crisis and US housing policy*, [Journal of Business and Retail Management Research (JBRMR) 2016]
 - McCarthy, Nial, *The countries with the largest shadow economies*, Forbes, (February 2017). διαθέσιμο online: <https://www.statista.com/chart/8015/where-shadow-economies-are-well-established/>
 - Milanova Emilia, *Market risk management in banks – Models for analysis and assessment*, (2010), διαθέσιμο online: <http://facta.junis.ni.ac.rs/eao/eao201004/eao201004-04.pdf>
 - Mishkin, F. *Asymmetric Information and Financial Crises: A Historical Perspective*, (1990), διαθέσιμο online: <https://www.nber.org/papers/w3400.pdf>
 - Monokroussos, P. et al., “*The Determinants of Loan Loss Provisions: An Analysis of the Greek Banking System in Light of the Sovereign Debt Crisis*”, in Monokroussos, P. and Gortsos, Ch. (eds) *Non-Performing Loans and Resolving Private Sector Insolvency*, (UK: Palgrave Macmillan 2017)
 - Nelson, R. M., Belkin, P. & Mix, D. E., *Greece’s Debt Crisis: Overview Policy Responses Implication*, (CRS Report for Congress, 2011), R41167 διαθέσιμο online: <https://fas.org/sgp/crs/row/R41167.pdf>
 - Nelson, R.M., Belkin, P., Jackson, J.K., *The Greek Debt Crisis: Overview and Implications for the United States*, Federation of American Scientist Publication, (2015), διαθέσιμο online στο: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R44155.pdf>
 - Ostry, J.D., Ghosh A.R., Habermeier K., Chamon M., Qureshi M.S. , and Reinhardt D.B.S., “*Capital Inflows: The Role of Controls*”, IMF Staff Position Note 10/04, 19 February; (Washington: International Monetary Fund, 2010), διαθέσιμο online: www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2010/spn1004.pdf
 - Parkinson D., *Oxford learner’s pocket dictionary of business English*. (Oxford: Oxford University Press, 2006)
 - Rodrik, D., "How Far Will International Economic Integration Go?", *Journal of Economic Perspectives*, (2000), 14(1): pp 177-186

- Roubini, N., *Greece is Just the Tip of Iceberg*, Nouriel Roubini Warns, (2013) Telegraph, <http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/7648775/Greece-is-just-the-tip-of-the-iceberg-Nouriel-Roubini-warns.html>
- Samitas A., Polyzos S., “To Basel or not to Basel? Banking Crises and Contagion,” *Journal of Financial Regulation and Compliance*, (2015), 23(3), pp 298-318
- Soriano V.C. ,*Recession and social dialogue in the banking sector: a global perspective*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions Report, ef1115, (2011), διαθέσιμο online: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1115>
- Thakor AV. *The Financial Crisis of 2007-2009: Why Did It Happen and What Did We Learn? Review of Corporate Finance Studies*, (2015), 4(2):155-205, διαθέσιμο online: http://apps.olin.wustl.edu/faculty/thakor/Website%20Papers/FinancialCrisis2007-2009_adv-view.pdf
- Tsoulfidis, L., “From Economic Prosperity to the Depression of 1930s”, MPRA 31746, (University Library of Munich, Germany, 2010)
- Tursoy T., “Risk management process in banking industry”, (2018), διαθέσιμο online: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/86427/1/MPRA_paper_86427.pdf
- Vaizidou Revekka “The Evolution of Banking System in Greece after 1975” (2009), Dissertation thesis by Vaizidou Revekka, διαθέσιμο online: https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/13875/1/Vaizidou_Msc2009.pdf
- Vamvoukas G., *Dramatic and unpredicted the reduction of the bank deposits*, Kontranews.gr, (February 2017), διαθέσιμο online: <http://www.kontranews.gr/ARTHROGRAPHOI/271249-Dramatike-kaiaproblepte-e-meiose-ton-trapezikon-katatheseon>.
- Wagner, N. & Machnowski M., *The Greek Financial Crisis: Fall-out in the US*, (Landerbericht, 2010) Konrad-Adenauer-Stiftunge.V., διαθέσιμο online: <http://www.kas.de/usa/en/publications/19012/>
- Watt, A., “A quantum of solace? An assessment of fiscal stimulus packages by EU member states in response to the economic crisis”, Working Paper (No.2009.05), European Trade Union Institute (ETUI), (Brussels, 2009) pp.1-42, διαθέσιμο online: <http://www.etui.org/Publications2/Working->

[Papers/A-quantum-of-solace-An-assessment-of-fiscal-stimulus-packages-by-EU-Member-States-in-response-to-the-economic-crisis/](#)

Ιστότοποι

- <http://ilt.edu.vn/upload/files/thu-vien/tai-chinh-ngan-hang/introduction-to-banking.pdf>
- <http://periothiko.blogspot.com/2011/01/1929.html>
- <https://roaringtwentiesgreatdepression.weebly.com/stock-market-crash.html>
- <https://thebanks.eu/compare-countries-by-credit-rating>
- https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Νομισματική_Διαχείριση.pdf
- <https://www.history.com/topics/great-depression/1929-stock-market-crash>
- <https://www.imerodromos.gr/trapeza-ellados-pepreras/>
- <https://www.insider.gr/epiheiriseis/trapezes/111641/trapezes-psalidi-se-2000-atoma-kai-2000-katastimata-se-okto-hronia?fbclid=IwAR2tzDoWzjibhBXMV05WsN0tKwTk05eC24xeipNcfjbfzYz-2iq47w56GCE>
- <https://www.sansimera.gr/biographies/606>
- <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115004414>
- <https://www.thebalance.com/the-great-depression-of-1929-3306033>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

Σχολή Οικονομικών και Διοικητικών Επιστημών

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Θέμα διπλωματικής εργασίας: Οικονομική κρίση και Χρηματοπιστωτικό σύστημα

Το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί δημιουργήθηκε στα πλαίσια της διπλωματικής μου εργασίας στο τμήμα Λογιστικής-Χρηματοοικονομικής και Διοικητικής επιστήμης του ΤΕΙ Ηπείρου.

Στόχος του ερωτηματολογίου είναι να ερευνήσω και αναλύσω τα αίτια και την πορεία της οικονομικής κρίσης και πως επηρέασε το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και εμπιστευτικό και θα χρησιμοποιηθεί μόνο στα πλαίσια της στατιστικής ανάλυσης της έρευνας.

Σας ευχαριστώ πολύ εκ των προτέρων για τη συμβολή και το χρόνο σας.

Με εκτίμηση

Βλάχου Μαριάννα

ΜΕΡΟΣ Α

1. Φύλο:

α) Άνδρας

β) Γυναίκα

2. Οικογενειακή κατάσταση:

α) Άγαμος

β) Έγγαμος

3. Ηλικία:

α) 18-25

β) 26-35

γ) 36-45

δ) άνω των 45

4. Μορφωτικό επίπεδο:

α) απόφοιτος Δημοτικού

β) απόφοιτος Γυμνασίου / Λυκείου

γ) ΙΕΚ

δ) ΑΕΙ-ΤΕΙ

ε) Μεταπτυχιακό – Διδακτορικό

5. Επαγγελματική κατάσταση:

α) Άνεργος / Φοιτητής

β) Ιδιωτικός Υπάλληλος

γ) Δημόσιος Υπάλληλος

δ) Συνταξιούχος

ΜΕΡΟΣ Β

6. Κατά την άποψή σας ποιος είναι ο πιο αντιπροσωπευτικός ορισμός για το χρήμα;

α) μέσο συναλλαγής

β) μέσο δημιουργίας ανισοτήτων στην οικονομία

γ) μέσο άσκησης εξουσίας από άνθρωπο σε άνθρωπο

δ) μέσο μέτρησης και αριστοποίησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων

7. Πιστεύετε πως όταν εκδίδεται χρήμα πρέπει να ανήκει στο κράτος ή στους ιδιώτες;

α) Στο κράτος

β) Στους ιδιώτες

γ) Δε γνωρίζω

8. Οι Κεντρικές Τράπεζες των χωρών που ανήκουν στην ΕΚΤ είναι κυρίως ιδιωτικές η δημόσιες;

α) Ιδιωτικές

β) Δημόσιες

γ) Δε γνωρίζω

9. Γνωρίζετε πως η παροχή του χρήματος στην κοινωνία από τη στιγμή της έκδοσής του γίνεται αποκλειστικά μέσω δανεισμού;

α) Ναι

β) Όχι

γ) Δε γνωρίζω

10. Πιστεύετε πως όταν εκδίδεται χρήμα πρέπει να παρέχεται ως δανεισμός ή ως κρατικό έσοδο για μισθούς και επενδύσεις;

α) Ως δανεισμός

β) Ως κρατικό έσοδο για μισθούς και επενδύσεις

γ) Δε γνωρίζω

11. Πιστεύετε πως η εμφάνιση δανειακών κρίσεων σχετίζεται με το γεγονός πως το χρήμα μπορεί να κυκλοφορήσει στην κοινωνία από την στιγμή της έκδοσής του, αποκλειστικά μόνο μέσω του δανεισμού;

α) Ναι

β) Όχι

γ.) Δε γνωρίζω

12. Γνωρίζετε πως σύμφωνα με τη συνθήκη του Μάαστριχτ, που έχει υπογραφεί από τις Κυβερνήσεις και τα Κοινοβούλια των χωρών της ευρωζώνης της ΕΕ, δεν υπάρχει η δυνατότητα παρέμβασης από τα κοινοβούλια και τις κυβερνήσεις στις αποφάσεις της ΕΚΤ σχετικά με την έκδοση του χρήματος, την προσφορά μέσω δανεισμού και τα επιτόκια;

α) Ναι

β) Όχι

13. Γνωρίζετε πως οι εμπορικές τράπεζες δημιουργούν το 97% από αυτό που λέγεται λογιστικό χρήμα (γνωστό επίσης ως M1, M2, M3) με λογιστικές εγγραφές, το οποίο μετρείται στο ΑΕΠ ως κυκλοφορούν χρήμα;

α) Ναι

β) Όχι

14. Πιστεύετε πως ο τραπεζικός κλάδος έχει μεγαλύτερη έμμεση εξουσία στην οικονομία και την κοινωνία απ' ότι η άμεση εξουσία της πολιτικής ;

α) Ναι

β) Όχι

γ) Δε γνωρίζω

15. Θεωρείτε ότι υπάρχει πραγματικά κίνδυνος χρεοκοπίας των τραπεζικών μας ιδρυμάτων;

α) Ναι

β) Όχι

γ) Δε γνωρίζω

16. Ποια θεωρείτε ότι είναι η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα;

α) φυγή των καταθέσεων στο εξωτερικό

β) αύξηση των κόκκινων δανείων

γ) αυστηροποίηση των ελέγχων

δ) μείωση του προσωπικού και των καταστημάτων

17. Αναφορικά με τα κόκκινα δάνεια πιστεύετε ότι οι περισσότεροι κόκκινοι δανειολήπτες είναι άτομα τα οποία μπορούν να αποπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις αλλά εκμεταλλεύονται τη γενικότερη κατάσταση;

α) Ναι και θα πρέπει να υπάρχει αυστηρότερος έλεγχος από τα τραπεζικά ιδρύματα

β) Όχι, όλοι πραγματικά δεν μπορούν να τις αποπληρώσουν

18. Ποια η γνώμη σας για τους πλειστηριασμούς;

α) Είναι ένα αναγκαστικό μέσο σε περίπτωση οριστικής αδυναμίας αποπληρωμής του δανείου και θα πρέπει να εκτελείται

β) Θα πρέπει να ελέγχεται ξεχωριστά η κάθε περίπτωση (π.χ. άλλη διαδικασία και διευκολύνσεις αποπληρωμής για κάποια κατοικία και άλλα μέσα για κάποιον επαγγελματικό χώρο)

γ) Δε θα πρέπει να γίνονται πλειστηριασμοί

19. Πού πιστεύετε ότι οφείλεται η μείωση χορήγησης δανείων από τις Τράπεζες;

α) Στην οικονομική κρίση

β) Στην αδυναμία αποπληρωμής των δανείων αυτών

γ) Στους αυστηρότερους κανόνες λειτουργίας των τραπεζών

20. Η δυσκολία δανειοδότησης θεωρείτε ότι δυσκολεύει ακόμα περισσότερο την οικονομική ζωή της χώρας;

α) Ναι

β) Όχι

γ) Δε γνωρίζω

21. Πιστεύετε ότι κάθε οικονομική κρίση επηρεάζει το τραπεζικό σύστημα της χώρας που την αντιμετωπίζει;

α) Ναι είναι αναπόφευκτο

β) Όχι απαραίτητα

22. Πιστεύετε ότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας;

α) Ναι

β) Όχι

γ) Δε γνωρίζω

23. Από ποιόν παράγοντα θεωρείτε ότι επηρεάζεται η έλλειψη ρευστότητας στη αγορά;

α) οικονομική κρίση

β) πολιτικές αποφάσεις

γ) περιορισμοί κεφαλαίων (capital controls)

δ) διαρροή κεφαλαίων στο εξωτερικό

24. Τι γνώμη έχετε για τα capital controls (περιορισμοί κεφαλαίων);

α) Θα έπρεπε να σταματήσουν να ισχύουν νωρίτερα

β) Δε θα έπρεπε να εφαρμοστούν ποτέ

γ) Έπρεπε να θεσπιστούν λόγω της φυγής κεφαλαίων από τη χώρα κατά την οικονομική κρίση

25. Πιστεύετε ότι οι ηλεκτρονικές συναλλαγές έπρεπε να γίνουν υποχρεωτικές;

α) Ναι

β) Όχι

γ) Ναι αλλά να μη συνδέονται με τη φορολογία

26. Συμφωνείτε με την παρ. 48 του άρθρου 12 του ν.4474/2017 που ορίζει υποχρεωτικά κάθε συναλλαγή ύψους μεγαλύτερο των 500 ευρώ μεταξύ επαγγελματιών/επιχειρήσεων και ιδιωτών να πραγματοποιείται αποκλειστικά μέσω τραπεζών;

α) Ναι

β) Όχι

γ) Δε γνωρίζω

27. Πιστεύετε ότι πρέπει να υπάρχει ένα τέλος / χρέωση σε κάθε πληρωμή που πραγματοποιείται στις τράπεζες;

α) Ναι

β) Όχι

28. Πιστεύετε ότι η χρέωση σε κάθε τραπεζική συναλλαγή γίνεται για να στηριχθούν οι τράπεζες;

α) Ναι, είναι ένας εναλλακτικός τρόπος στήριξης των Τραπεζών

β) Όχι, είναι μια υπηρεσία και θα πρέπει να χρεώνεται

29. Πιστεύετε ότι η ελληνική κοινωνία μπορεί να υιοθετήσει γρήγορα τις ηλεκτρονικές πληρωμές;

α) Ναι, ήδη συμβαίνει

β) Όχι για το σύνολο της κοινωνίας

30. Πιστεύετε ότι στο μέλλον θα καταργηθούν τα παραδοσιακά μέσα πληρωμής (χρήμα, νομίσματα);

α) Ναι θα γίνονται όλα σχεδόν ηλεκτρονικά

β) Όχι δε θα αλλάξει κάτι

γ) Δε γνωρίζω

31. Γνωρίζετε τι είναι τα κρυπτο-νομίσματα (bitcoin κλπ);

α) Ναι

β) Όχι

32. Θα μπορούσατε να εμπιστευτείτε και να χρησιμοποιήσετε ένα ψηφιακό νόμισμα (κρυπτο-νόμισμα όπως bitcoin κλπ) για να πραγματοποιήσετε μία συναλλαγή σας;

α) Ναι

β) Όχι

γ) Δε γνωρίζω

33. Πιστεύετε πως η κοινωνία σε απότερο μέλλον θα μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς τη χρήση του χρήματος αλλά μόνο με κατάλληλους κανόνες δικαιωμάτων πάνω στα αγαθά και την ατομική ιδιοκτησία;

α) Ναι

β) Όχι

γ) Δε γνωρίζω

34. Η Ελλάδα πρέπει να πληρώσει τα χρέη της ή πρέπει να διαγραφούν διότι εμπεριέχουν δόλο και δημιουργούν κοινωνική και οικονομική δουλεία;

α) Ναι, να αποπληρωθούν εξ' ολοκλήρου

β) Όχι, να διαγραφούν

γ) Να αποπληρωθεί μέρος των χρεών

35. Πιστεύετε ότι μια πιθανή διαγραφή του χρέους της χώρας μας (ή ενός μεγάλου ποσοστού αυτού) θα καταφέρει να αλλάξει την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας;

α) Θα υπάρξει σίγουρα βελτίωση

β) Θα υπάρξει βελτίωση αλλά πρέπει να παρθούν σωστές αποφάσεις για τη συνέχεια

γ) Δε θα υπάρξει ουσιαστική αλλαγή, το πρόβλημα θα συνεχιστεί

δ) Δεν είμαι σίγουρος/η

36. Πόσο έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση εσάς προσωπικά;

α) Πολύ

β) Μέτρια

γ) Ελάχιστα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ